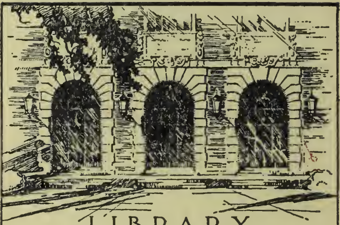

Vol 1
part 1

POGGII

EPISTOLÆ

EDITAS COLLEGIT ET EMENDAVIT

PLERASQUE EX CODD. MSS. ERUIT

ORDINE CRONOLOGICO DISPOSUIT

NOTISQUE ILLUSTRAVIT

EQU. THOMAS DE TONELLIS JC.

VOL. I.

FLORENTIÆ

TYPIS L. MARCHINI

MDCCCXXXII.

PRÆFATIO

Poggii Vita, quoad publica facta et quoad historiam saeculi in quo vixit, abunde, pulcre, et dilucide Anglico sermone scripta a Vilhelmo Shepherd, et in Italicum a me translata, edita est anno 1825. cum notis, et additionibus. Materiam illustrationum, additionumque maxima ex parte praebuerunt epistolae ineditae Poggii, quae in Codicibus perillustrium bibliothecarum Italiae, Galliae, Angliae, et Germaniae, in peregrinationibus meis, inventae sunt. Collectis hoc modo epistolis circiter quingentis, editis simul cum ineditis coacervatis, fere omnibus sine anni nota, ratus sum, si possem eas ordine chronologico in seriem disponere, ad intimam historiae illustrationem, ad litterarum status cognitionem, ad morum ac personarum saeculi illius notitiam, utile fore. Hoc in proposito judicium doctissimorum virorum,

veluti Tiraboschi (1), Ginguenè (2), et Shepherd, qui idem sentiebant, valde confirmavit. Ignotum praeterea mihi non erat varios litterarum cultores cogitasse Poggii epistolas typis mandare, sed nunquam id effectum esse. Noveram etiam Franciscum Hyacinthum De-Lan Gallum, incipiente saeculo XVIII. constituisse Poggii opera in sex voluminibus una cum epistolis edere. De hoc me certiorem fecit epistola quaedam Antonii Mariae Biscionii eidem De-Lan inscripta, quae inedita extat apud me, ubi haec verba notanda praecipue per me erant. „ Credo equidem, te huic editioni nuntium „ non remisisse; at si quaedam graviora negotia „ te detinent ac impediunt, ne Poggii Opera a „ te collecta, et in sex volumina distributa, in „ lucem denique prodeant, obsecro te atque obtestor, ut epistolas saltem praelo mandes; „ nam quum optimus ille Codex, ex quo exscribendas curavi, quae penes te sunt, Florentia „ sit alio asportatus, in quas inciderit manus „ ignoro, proindeque arbitror fore, ut eum aliquando, sed frustra, desideremus. His addas, „ eruditos omnes a te id ipsum avide expectare: „ ut videre est in ornatissima Praefatione doctissimi ac praestantissimi viri Antonii Francisci „ Gori ad Tomum III. Musei Florentini pag. XII. „ Ne ergo diutius occulta detineas ea, quae tibi „ maxime futura sunt laudi; omnium namque „ litteratorum amorem in te perpetuo devinxeris,

(1) Storia della Letteratura Italiana Tom. 6. par. 2. Lib. 3. Cap. 1. § XXXII.

(2) Histoire Litteraire d' Italie Tom. 3. pag. 235.

„ quod excellentissimum Poggium, immortalem „ quidem virum, sed prope hac aetate sepultum, „ redivivum donaveris nobis „.

Noveram hoc idem aggressum esse alium quem puto esse Laurentium Mehus, sed impressis epistolis circiter viginti quinque primae collectionis MS. Riccardiani 749. uti jacent, nec forma eleganti, nec emendata lectione, id intermisisse.

Indubium vero mihi erat multum ad Poggii gloriam conducere posse, ordinatam lectionem ejus epistolarum, non solum, quia in epistolis ut in speculo quodam animi ejus rectitudo, liberalitas, constantia, fortitudo, divitiarum, munerum, dignitatum contemptus, et constans virtutis amor apparet, sed ingenii quoque praestantia, eloquentia, et in latine scribendo summa facilitas, elegantiaque maxime elucet. Testes mihi erant homines doctissimi saeculi sui, qui avide epistolas ejus perquirebant. Et licet opinioni meae non multum ponderis tribuere possem, homini tamen certe non ignaro nec ignoto, Antonio Panormitae, fidem dabam, qui in epistola quadam, inter Poggii Opera edita (1), sic de eis loquitur. „ Epistolae tuae quae veterem sane et „ antiquum illum eloquentiae Romanae morem „ prae caeteris mea sententia exprimunt, ad me „ ut jusseras perlatae sunt. Eas, tametsi auctorem obticuisses, abs te tamen pro quadam singulari earum elegantia profectas animadverteram. Habent enim epistolae tuae nescio quid

(1) Editio Argent. an: 1513. fol. 132.

„ excelsum, suave, acre, opulentum, grave,
„ atque ea quidem insigniter, ut qui tuas illas
„ esse dubitarit, auctorem quoque praeter te
„ non inveniat „. Et in fine „ Iterum vale, nec
„ me fraudes voluptate ac vice tuarum epistola-
„ rum, quae, ut initio dixi, prae caeteris gratae,
„ jucundae, et vere Romanae mihi visae sunt „.

Inter maximas hujus laboris difficultates, duae praecipue me deterrebant. Harum prima erat rectae lectioni textum restituere, collatione adhibita variorum codicum, qui saepe tam mendose, tanta siglarum obscuritate, nulla ortographia conscripti sunt, ut persaepe divinandum sit. Altera vero in recta constabat, et bene disposita collocatione epistolarum, ita ut rerum ac temporum series, lucido successionis ordine consequeretur.

Allusiones saepe subobscurae ad rerum publicarum, et ad temporum vicissitudines, ad personarum statum et conditionem, ad domestica facta, mihi conjectandi aliquando, et aliquando exploratae veritatis fundamento innitendi materiam praebuere.

Conjecturarum et opinionum mearum rationes lectoribus exhibere volui. Personarum de quibus in epistolis loquitur, nomen et qualitates aliquando exponere, dubiasque allusiones quandoque explicare, brevissimis quantum fieri poterat, et nudis commentariis conatus sum.

Scio me longe abesse in scribendo ab elegantia latini sermonis, ut balbutire videar, non solum si me comparem priscis illis summis scriptoribus, sed etiam Poggio nostro. At non spon-

te, disserendi studio, et doctrinae ostentatione, sed necessitate quadam coactus latine scripsi, ne commentariola quae ad aliquid explanandum opportuna existimabam, materno vernaculo, latino textui subjicerem. Ideo a me satis esse factum existimabo, si id quod exprimere volui, facile, et sine dubietate a lectoribus intelligi poterit. Et, ut Poggius inquit, (1) si cui forte planum nimis atque humile videbitur hoc dicendi genus, aut non satis explicata ratio muneris suscepti, is intelligat primum me delectari ea eloquentia, in qua non major existat intelligendi, quam legendi labor; deinde advertat, non quantum de ea re disseri, sed quid in scribendo consequi posset homo in ista nec facili, nec humili palaestra exercitatus, et coacte in ipsam descensus.

Codex quem praecipue sequutus sum extat inter manuscriptos Bibliothecae quondam Riccardianae, sub numero 759. et optimus dici potest, non solum quia literis satis perspicuis, et satis correcte exaratus est, sed quia majorem numerum epistolarum Poggii continet. His tamen aliae complurimae excerptae ex variis editionibus, aliisque Codicibus, et praecipue ex MS. Bibliothecae quondam Sancti Victoris, nunc Regiae Parisiensis, additae sunt. Nec MS. Riccardiano semper serviliter adhaesi, sed inter varias Codicum, editionumque lectiones, eam quae mihi melior videbatur sequutus sum, studio et labore satis improbo, ita ut vere de hoc dici

(1) In epistola dedicatoria ad Dialogum Avaritiae.

possit „ *Expertus disces quam gravis iste la-*
„ *bor* „!

Codex Riccardianus tribus const[illegible] [illegible]-
nibus. Prima, epistolas LXXXVI. [illegible] N[illegible]-
colao Nicolio inscriptas continet. [illegible]
ctioni epistolae dedicatoria Francisco [illegible]
Marescalco Canonico Ferrariensi, praefixa est. [illegible]

(1) Epistola hic transcribitur.

Poggius pl. sal. d. Francisco Marescalco F[illegible].

„ Scripsi olim diversis in locis ac temporibus p[illegible] epistο-
„ las ad Nicolaum N[illegible]lum Florentinum [illegible] m, et
„ mihi ab ipsa mea adolescentia summa [illegible] bene-
„ lentia conjunctum, et scriptae [illegible]
„ sticis, ac privatis nostris, pr[illegible]
„ rum conditio ferebat, [illegible]m in [illegible]
„ buccam venerat, ita ut etiam [illegible]
„ quam jocandi gratia, insererent[illegible] men[illegible]-
„ bam epistolis, [illegible] m
„ tamquam ad me [illegible] scriberem, curas et cogitationes [illegible].
„ Scripsi autem illas ex tempore, ut plurimum, et [illegible]
„ rescribendi neque ocium esset, neque voluntas; q[illegible] ut
„ exemplaria earum nulla apud me remanerent. Neque [illegible] scri-
„ pta mea unquam magni feci, neque facio, tunc maxime c[illegible]-
„ scens quam parum dicendi facultate possim, quum sumpto [illegible]la-
„ mo animum ad scribendi curam accommodavi. In quo persaepe [illegible]
„ mihi ipsi desum, ut rudis atque ingenii inops mihi videar in
„ scribendo, quum non solum sententiae aliquando, sed etiam ver-
„ ba deficiant, licet diutius, quid dicam investiganti. Verum
„ quum intelligerem nonnullos, sive commotos benevolentia, sive
„ leviora quaedam sectandi studio addictos, epistolas meas qualês-
„ cumque sint, tum quaerere diligenter, tum libenter ac stu-
„ diose legere, rogatus a multis, ut eas conquirerem ac in volu-
„ men conjicerem, ad communem rudium utilitatem, satisfeci et
„ quidem ex parte amicorum voluntati, non quidem ut existimem
„ aliquo in pretio illas apud doctos futuras, sed ne negem petenti-
„ bus, quod parvo labore exsolvi queat. Itaque quum Pontifex nu-
„ per esset Florentiae, sumpta facultate, perquisivi apud Nico-
„ laum, qui aliqua ex parte illas diligenter servarat, quasdam ex
„ eis litteris, quas olim ad eum misissem, dedique operam, ut
„ per librarium meum transcriberentur. Licet autem multae dees-

Secunda collectio in decem libros a Poggio disposita, epistolas ad varios inscriptas continet, et ei praefigitur dedicatoria Loisio Archiepiscopo Florentino, quem Ludovicum Scarampium esse arbitror (1). Tertia quae ex VII. libris constat,

„ sent [illegible] im scripsisse, [illegible] videri poterant
„ [illegible] tamen [illegible], harum quo-
„ [illegible] Unde par-
„ [illegible] lib [illegible], ut esset [illegible], in otio vel
„ [illegible] materiam [illegible] volumen,
„ [illegible] et [illegible] repraesentare
„ [illegible], tamen qualecunque id sit, [illegible], tibi mittere
„ [illegible] et docto homini, et mihi amicissimo, qui meis epistolis
„ plurimum delectaris, ut etiam rem [illegible] tuam augeas, et hoc
„ quasi stimulo quodam legenti [illegible], hoc est ad
„ imitandam, a qua longissime absum, priscorum eloquentiam incitaris. Leges igitur, quum tempus vacuum nactus eris a majoribus [illegible], et si qua in re inter legendum offenderis, dabis
„ veniam vel ignorantiae, vel verbositati. Vale.

(1) [illegible]

[illegible] Reverendo Patri Loisio Archiepiscopo Florentino.

„ Cum diutius mecum ipse [illegible], praestantissime Pater,
„ [illegible] maxime modo tuis erga me meritis singularibus aliqua
„ ex parte gratias referrem, nihil sane occurrit, in quo vel minimae portiunculae tuorum in me beneficiorum, quae quidem maxima existunt, posse videar respondere. Quid enim mediocris
„ ingenii vir, minimeque opulentus, et hoc mediocri rerum statu
„ quo [illegible], in eum conferre potest, qui sua virtute, vigilantia, integritate, et summa in agendis prudentia, amplissimam dignitatem, praecipuum apud Pontificem locum, summum honorem, summum in ecclesiastica republica gradum fuerit consecutus? Equidem praeter meram voluntatem, nihil reliquum mihi
„ video esse concessum; cum meae facultates ita in arctum cogantur, ut nihil ex eis te dignum queat prodire. Verum cum a nobis
„ non amplius requiri debeat, quam quantum animo, atque opere,
„ possimus contendere; postquam referendi beneficii sublata est
„ facultas, statui in eo, quod datur, saltem grati animi signum
„ aliquod prae me ferre. Exilis quidem res erit, sed tua in me,
„ quae summa est, benivolentia, rem parvam majorem reddet sua

sine dedicatoria est. His collectionibus nullus inest ordo, divisionis librorum nulla ratio adsignatur, nulla caussa apparet. Cum mihi videretur chronologica distributio ad planam et perspicuam intelligentiam, et ad majorem utilitatem legentium maxime conferre, epistolas omnes, editas simul et ineditas, undique collectas, primum in unum congestas, in libros distribuere satius et convenientius esse censui. Rationem separationis librorum solum duxi ex quodam naturali nexu, et cohaerentia epistolarum inter se, ut ex. gr. collectae sint in eodem libro omnes quae ex uno eodemque loco sine interruptione scriptae sunt; sic habentur in Lib. VII. epistolae

„ aestimatione, praesertim cum ab homine tibi deditissimo proficiscatur. Scripsi dudum, posteaquam redii ad Curiam ex Britannis, nonnullas epistolas, et alia quaedam, prout tempora ferebant, quae cohortatione amicorum, qui propter suam in me affectionem aliquid in eis esse vel leporis, vel urbanitatis putant, coegi in parvum volumen, existimans, et si non doctis, at saltem rudioribus aliqua in re me satis esse facturum. Sunt enim variis de rebus, quae paulo accuratius, reliqua vero ut plurimum ex tempore parva admodum diligentia, id quod in eis conspicitur, a me conscripta. Ea cum sciam te, cum ocium suppetit a continuis curis, cupide solere legere, teque illis intelligam admodum delectari, quippe qui meis rebus adeo tribuas, ut etiam coram Pontifice legenda curaris, nolui deesse cupiditati tuae. Itaque statui hoc volumen ad te mittere, tum ut sit veluti testimonium quoddam animi erga te mei; tum vero quia ex tuo nomine adjicietur volumini auctoritas quaedam minime contemnenda. Nam qui illud ad te destinatum legerint, proculdubio existimabunt aliquid ponderis sibi inesse, quod fuerit dignum nomine talis viri. Suscipies igitur aequo, ut soles, animo munusculum hoc a mente tibi amicissima profectum; quod licet exiguo judicandum videatur, tamen tua commendatione majorem suscipiet dignitatem; quoniam rerum pretium tum ex animo dantis, tum vero ex ejus qui recipit judicio, perpendi maxime consuevit. Vale mei memor.

omnes quae ex Etruria, dum Poggius ibi cum Eugenio IV. Pontifice mansit, exaratae sunt: cumulantur sic in Lib. X. et seq: eae quae a Poggio post suam in Cancellarium Reipublicæ Florentinæ electionem scriptae sunt. Rationem alteram separationis librorum mihi praebuerunt interruptiones, et lacunae, quae saepe inveniuntur in MS. ut per varios menses nulla epistola scripta legatur. Id accidit inter Lib. I. et II., inter Lib. II. et III., inter Lib. IV. et V. etc. Ab hac potissimum ratione ductus epistolam in mortem Colucii Salutati, quae certe scripta est eodem anno in quo Colucius diem obiit, idest anno 1406. cum distet a prima epistola libri primi spatio circiter decem annorum, hic transcribi melius esse ratus sum, ne series epistolarum libri primi tanto annorum cursu, ipso ab initio interrumperetur. Haec praeterea epistola, etiamsi nonnihil ab aliarum absit elegantia, mihi videtur bene erga Poggium lectorem dispositura, cum grati animi sui erga virum de se bene meritum testis luculentissimus sit: et ideo nullam aliam transitionem a praefatione, cui libenter finem dabo, ad opus accomodatiorem, et rei cohaerentiorem inveniri posse existimavi. Hic habes humanissime lector epistolam. Vale, et hoc meo labore amice perfruere.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao de Niccolis V. C.

,, Gravem ac tristem nuntium accepi, mi
,, Nicolae, et qui maximum mihi vulnus infli-
,, xit, mortem scilicet patris nostri Colucii, elo-

„ quentissimi omnium et sapientissimi viri,
„ quem ego multis lacrimis prosequutus sum,
„ magna cordis acerbitate. Non enim sine magno
„ dolore, luctuque mors viri praestantissimi po-
„ test praetermitti, nisi velimus omnino, aut
„ cordis ferrei esse, aut immemores tot tanto-
„ rumque beneficiorum, quae ipse, dum vixit,
„ pro sua clementia, atque humanitate, in nos
„ contulit; quamquam id quidem est nobis com-
„ mune cum multis, quos ille, partim verbis
„ amplissimis ornavit, partim sublevavit factis
„ munificentissimis. Sed aliud quoddam est, quod
„ nos omnes qui prosequimur studia haec hu-
„ manitatis, compellit esse summo in moerore,
„ ac luctu. Amisimus enim patrem, quem post-
„ hac non facile reperiemus; amisimus portum
„ ac refugium omnium eruditorum, lumen pa-
„ triae, Italiae decus. Vidimus multos, multa
„ legimus de quamplurimis clarissimis viris, at
„ uno in homine tot dona naturae, tantam vim
„ doctrinae, tot denique virtutes congestas num-
„ quam profecto invenire poteris. In quo homi-
„ ne, ut omittam quantum valeret vel sapien-
„ tia vel eloquentia, in quo, inquam, homine,
„ illius sanctissimi viri (neque enim aliter a
„ nobis appellandus) tantam humanitatem repe-
„ ries, affabilitatem, clementiam, festivitatem?
„ quae quum condirentur gravitate scientiae, et
„ senectutis auctoritate, nil nobis ejus consuetu-
„ dine, ac colloquio poterat esse jucundius. Ut
„ omittam quod pater communis erat omnium,
„ et amator bonorum; quale illud quod omnes,

„ in quibus conspiciebat lumen aliquod ingenii,
„ non solum verbis incendebat ad virtutem, ve-
„ rum multo magis, tum copiis, tum libris suis
„ juvabat, quos ille tamquam pleno copiae cor-
„ nu, non magis usui suo, quam caeterorum
„ esse volebat! Sed sus Minervam. Ego tibi ea
„ narro, quae tu multo et praesens et melius no-
„ sti, quam ego. Sed juvat in Colucii nostri ver-
„ sari sermone, cujus de virtutibus, singularique
„ ejus in nos amore, de munificientia, vitae san-
„ ctimonia, deque suae totius aetatis cursu, si
„ vita supererit, alias latius conscribemus. Nunc
„ scribam, me tali amisso patre, magnopere con-
„ fectum vulnere, quod quidem fortassis esset
„ levius paullulum, si eum semel, postquam
„ Romam veni, viventem adspicere potuissem.
„ Qua in re vos, qui istic estis laetos judico, qui
„ una esse potuistis, et extremum ejus anheli-
„ litum haurire, et notas audire et reddere vo-
„ ces; quamvis hoc acerbius esse solet, scilicet
„ videre, quam audire: nec enim existimo te
„ posse ullo modo tenere lacrimas, quum locum
„ illum in Palatio videbis, in quo ipse residebat,
„ in quo tam multa ab illo audiebamus. Sed haec
„ satis. Ita me Deus adjuvet, ut ego lacrimas
„ tenere non possum, quum haec scribo. Audio
„ funus magnificum esse factum, de cujus pom-
„ pa atque apparatu, deque ejus obitu, caussa
„ morbi, deque rebus omnibus, quae ad eum
„ spectant, me velim facias certiorem, et omnia
„ singulatim ad me conscribas; filios suos meis
„ verbis solare, atque expone, quo ego sim in

„ dolore. Illud etiam a te scire velim, quid videlicet futurum existimes de libris suis, et cui
„ itidem, ut ex Muigino Loyisio, (*sic*) aliquam
„ sui effigiem expressisti. Tu vero memoriam talis viri sanctissime cole, ejusque opera diligentissime: sed vale, et quoad potes extollere.
„ Audio in successione officii multos esse competitores, et in his Leonardum nostrum, pro
„ cujus honore, ut soles, labora. Vale. Idibus
„ Maii (1). Romae.

(1) Anni certe 1406. nam Colucius die 4. Maii hujus anni e vita migravit.

POGGII

EPISTOLÆ.

LIBER PRIMUS

EPISTOLA I.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo (1).

Si vales, bene est; ego quidem valeo. Per quendam contribulem meum scripsi ad te ex Constantia ad X. Kalendas Martii, ut opinor, epistolam quandam, quam si recepisti, profecto ad risum te debuit permovere. Erat enim longiuscula, jocis referta, ac salibus; dicebam multa de litteris Hebraicis, quibus operam dabam, plura jocabar in doctorem ipsum, ut captus eorum est, qui ex Judaeis Christiani efficiuntur, virum levem, insulsum, atque inconstantem;

(1) Nicolaus Nicholius Florentinus vir doctissimus et Poggii amantissimus. Vide Vitam Poggii ex anglico in italicum sermonem a me translatam, et typis editam Florentiae an. 1825. pluribus in locis, et praesertim in nota (a) pag. 9., et pag. 286. et seq. 1. vol.

litteras vero ac doctrinam, ut rudem, incultam, atque agrestem, facetiis quibusdam leviter perstringebam. Verum suspicor eam epistolam, et item alteram, quam Leonardo (1) dabam, vobis redditas non esse. Nam medius fidius quae tua est diligentia in officio litterarum, rescripsisses postmodum aliquid, et vel saltem mecum gratulatus esses hanc novam novae doctrinae disciplinam, ad quam perdiscendam me saepius es hortatus; quam etsi nullius usus esse conspiciam ad sapientiae facultatem, confert tamen aliquid ad studia nostra humanitatis, vel ex hoc maxime, quia morem Hieronymi in transferendo cognovi. Has autem litteras ex ipsis balneis ad te scripsi, ad quae cum me contulissem juncturas manus curandi gratia, rem dignam putavi ut eorum situm, atque amoenitatem, simul et mores harum gentium tibi describerem, et consuetudinem balneandi. Multa dicuntur ab antiquis rerum scriptoribus de balneis Puteolanis, ad quae universus paene populus Romanus voluptatis causa confluebat: sed nequaquam arbitror illa ad horum jucunditatem accedere potuisse, et haud cum his nostris fuisse comparanda. Nam voluptatem Puteolanam magis afferebat amoenitas locorum et villarum magnificentia, quam festivitas hominum, aut balneorum usus. Hæc vero loca cum nullam, vel admodum parvam præstent animi relaxationem, reliqua omnia immen-

(1) Leonardus Brunius Aretinus vir hujus aetatis doctrina, ac virtute perillustris, et tam Poggio quam Nicolao summa familiaritate conjunctus.

sam tribuunt jucunditatem, ut persaepe existimem et Venerem ex Cypro, et quicquid ubique est deliciarum ad haec balnea commigrasse, ita diligenter illius instituta servantur, ita ad unguèm ejus mores ac lasciviam repraesentant, ut quanquam non legerint Eliogabali concionem, tamen ipsa natura satis ad id docti, satis instituti esse videantur. Sed quoniam balnea haec tibi sum descripturus, nolui praetermittere viam, qua huc itur ex Constantia, ut conjectare possis, qua in parte Galliae sint constituta. Prima die navicula per Rhenum venimus ad oppidum Scaphusa millibus passuum quatuor et viginti; cum deinde propter ingentem fluminis descensum per abruptos montes, et confragosa saxa iter esset pedibus conficiendum millia passuum X. ad castellum applicuimus, quod est supra Rhenum nomine Caesarstul; hoc est eorum lingua Caesaris sedes. Hunc locum opinor ex ejus nomine propter ipsius opportunitatem, est enim colle excelso imminens flumini quod parvo ponte Galliam conjungit Germaniae, quondam Romanorum castra fuisse. Hoc in itinere Rheni vidimus casum ex alto monte, scopulis interruptis, magno fragore ac sonitu, ut ipsummet casum suum queri ac lamentari possis existimare. Tum mihi venit in mentem eorum, quae feruntur de Nili descensu tam praecipiti, nec miror accolas circumvicinos propter admirabilem illius strepitum, et fragorem surdos putari; cum hujus fluminis, qui torrens existimari potest ad instar Nili, tribus fere stadiis ex eo loco rumor exau-

diatur. Oppidum est deinde Baden satis opulentum, quod est balneum Alamannorum lingua, situm in convalle montibus circum imminentibus prope flumen quoddam ingens rapidissimi cursus, quod in Rhenum fluit longe ab oppido millibus passuum sex. Prope oppidum stadiis quatuor est villa supra flumen pulcherrima in usum balneorum fabricata. Area est perampla media parte villae, et circum hospicia magnifica multarum receptacula gentium. Singulae domus sua habent balnea interius, in quibus abluuntur hi soli qui ad eas divertere. Balnea tum publica, tum privata, sunt numero circiter triginta: publica tamen duo existunt palam ab utraque parte areae, lavacra plebis, et ignobilis vulgi, ad quæ mulieres, atque viri, pueri, innuptaeque puellæ, et omnium circumfluentium faex descendit. In his vallus quidam interrarus, utpote inter pacificos, constructus, viros a foeminis sejungit. Ridiculum est videre vetulas decrepitas, simul et adolescentiores, nudas in oculis hominum aquas ingredi, verenda, et nates hominibus ostentantes: risi saepius hoc tam praeclarum spectaculi genus, mentem revocans ad Florales ludos, et mecummet istorum simplicitatem admiratus sum, qui neque ad haec oculos advertunt, neque quicquam suspicantur, aut loquuntur mali. At vero balnea, quae sunt in domibus privatorum, perpolita sunt, et ipsa viris foeminisque communia: tabulata quaedam haec secernunt, et in eis fenestrellae perplures demissae, quibus et una potare, simul colloqui, et utrinque

videre, atque attrectare queant, ut eorum est frequens consuetudo. Haec desuper cingunt deambulatoria, in quibus conspiciendi, confabulandique causa homines consistunt. Nam cuivis licet, visendi, colloquendi, jocandi, ac laxandi animi gratia aliorum balnea adire, ac adstare, adeo ut, et cum exeunt, et cum ingrediuntur aquas foeminae, majori parte corporis nudae conspiciantur. Nullae aditus custodiae observant: nulla ostia prohibent: nulla suspicio inhonesti: pluribus in locis idem, qui viris, et mulieribus quoque ad balnea est ingressus, ut saepissime accidat, et virum foeminae seminudae, et foeminam viro nudo obviam ire. Masculi campestribus tantummodo utuntur, foeminae vero linteis induuntur vestibus crura tenus, ab alto vel latere scissis, ita ut neque collum, neque pectus, nec brachia, aut lacertos tegant. In ipsis aquis saepius de symbolis edunt, composita mensa desuper aquam natante, quibus viros assistere consueverunt. Nos quidem ea in domo qua lavabamur, semel vocati sumus ad eam consuetudinem: equidem symbolam contuli, interesse nolui, licet etiam atque etiam rogatus; non permotus pudore, qui pro ignavia habetur, ac rusticitate, sed inscitia sermonis. Fatuum quidem mihi videbatur hominem Italum horum inscium loquelae, una cum foeminis adesse in aquis mutum, et elinguem, ubi universus dies sorbillando, ac pytissando terendus erat. Duo tamen ex sociis balneum ingressi sunt magna cum animi jucunditate, una aderant, tangebant, potum una

sumebant et cibum, colloquebantur licet per interpretem, persaepe flabello ventulum faciebant: nil restat aliud, nisi pictura illa Jovis quo pacto Danaem per impluvium aureum..... et reliqua. Illi tamen lintea stola, ut moris est viris, cum in mulierum balneum accesserunt, vestiti erant. Ego autem ex deambulatorio omnia conspiciebam, mores, consuetudinem, suavitatem victus, vivendi libertatem ac licentiam contemplatus. Permirum est videre qua simplicitate vivant, qua fide. Videbant viri uxores suas a peregrinis tangi, neque commovebantur, non animum advertebant, omnia in meliorem partem accipiunt. Nihil est tam difficile, quin eorum moribus facile fiat. Plane in Politiam Platonis convenissent, ut omnia essent communia, cum etiam absque ejus doctrina tam prompti in ipsius sectam reperiantur. In nonnullis balneis masculi resident promiscue cum foeminis, quibus sunt sanguine proximi, aut benivolentia: quotidie ter, aut quater balnea intrant, majorem in his diei partem agentes, partim cantando, partim potando, partim choreas exercendo: psallunt enim in aquis paulum subsidentes; in quo jucundissimum est videre puellas jam maturas viro, jam plenis nubiles annis, facie splendida, ac liberali, in dearum habitum ac formam; psallentes enim modice vestes retrorsum trahunt desuper aquam fluitantes, ut alatam Venerem existimares. Mos est mulieribus, cum viri desuper eas prospectant, jocandi gratia stipem petere. Itaque projiciuntur nummuli, et quidem pulcrioribus, quos

illae partim manibus excipiunt, partim linteis extensis, altera alteram propellens; quo in ludo etiam quaeque corporis occultiora deteguntur. Projiciuntur praeterea et serta variis distincta floribus, quibus capita exornant, dum abluuntur. Ego hac profusa vivendi, ac jocandi festivitate pellectus, cum bis tantum in die lavarer, reliquum temporis consumebam in aliorum balneis visitandis, nummos persaepe jaciens, et serta ad morem caeterorum. Neque enim vel legendi vel sapiendi quicquam tempus erat inter symphonias, tibicines, citharas, et cantus undique circumstrepentes; ubi velle solum sapere summa fuisset dementia; praesertim ei, qui neque est ut Menedemus ille Heautontimorumenos, et homo nihil humani a se alienum putans. Ad summam voluptatem deerat commercium sermonis, quod rerum omnium est primum. Itaque restabat nil aliud, nisi oculos pascere, sectari in ludum, ducere, ac reducere: ambiendi insuper locus erat, et ea tanta licentia, ut legem ambitus non vererer. Praeter has multiplices jucunditates est et alia non mediocris: pratum est ingens post villam secus flumen multis arboribus contectum; eo post coenam conveniunt undique omnes; tum varii ludi fiunt. Quidam choreis gaudent; cantant quidam; plurimi pila ludunt, non equidem more nostro, sed viri ac mulieres pilam tintinnabulis plenam alter ad alterum, et quidem dilectiorem projiciunt; tum concurritur undique ad illam excipiendam; qui eam capit, potior habetur: isque iterum projicit eam ad

personam sibi acceptiorem, cum illam multi petant porrectis manibus; atque ipse modo ad hunc, modo ad illam simulet se jacturum. Multi praeter hos joci fiunt, quos longum esset recensere. Hos autem retuli, ut ex paucis comprehendas, quanta hic sit schola Epicureae factionis; atque hunc locum illum esse credo, in quo primum hominum creatum ferunt, quem Ganeden Hebraei vocant; hoc est, hortum voluptatis. Nam si voluptas vitam beatam efficere potest, non video, quid huic loco desit ad perfectam, et omni ex parte consummatam voluptatem. Quod si, quae virtus aquarum sit, quaeris; tum varia et multiplex, tum vero illa est admirabilis earum virtus, et paene divina. Nego esse ulla in orbe terrarum balnea ad foecunditatem mulierum magis accommodata. Itaque cum plures sterilitatis causa accesserunt, miram illorum virtutem experiuntur; servant enim diligenter praecepta, quibus adhibentur remedia ad eas, quae concipere nequeunt. Inter caetera vero illud est memoria dignum, innumerabilis multitudo nobilium pariter et ignobilium CC. millibus passuum huc venientium, non tam valetudinis causa, quam voluptatis; omnes amatores, omnes proci, omnes quibus in deliciis vita est posita, huc concurrunt, ut fruantur rebus concupitis; multae corporum simulantur aegritudines, cum animo laborent. Ita videbis innumeras forma praestantes, sine viris, sine cognatis, duabus ancillis, et servo, aut aliqua affini, anicula quadam, quam levius sit fallere, quam nutrire:

singulae autem, quod possunt, vestibus, auro, argento, gemmisque veniunt ornatae; ut non ad balnea, sed ad celeberrimas nuptias eas diceres accessisse. Hic quoque virgines Vestales, vel ut verius loquar, Florales: hic Abbates, monachi, fratres, sacerdotes majori licentia quam caeteri vivunt, et simul quandoque cum mulieribus lavantes, et sertis quoque comas ornantes, omni religione abjecta. Omnibus una mens est tristitiam fugere, quaerere hilaritatem, nil cogitare, nisi quemadmodum laeti vivant, gaudiis fruantur. Non de communi dividundo agitur, sed de communicando divisa. Mirabile dictu est, in tanta multitudine, est enim fere hominum mille, in tam variis moribus, turba tam ebria, nullam discordiam oriri, nullam seditionem, nullum dissidium, nullum murmur, nullum maledictum. Cernunt viri uxores tractari, cernunt cum alienioribus colloqui, et quidem solam cum solo; nihil his permoventur, nihil admirantur: omnia, bona ac domestica mente fieri cogitant. Itaque nomen zelotypi, quod quasi omnes maritos nostros oppressit, apud istos locum non habet; incognitum est id verbum, inauditum: nesciunt id genus morbi, nomen, quo haec passio appelletur, non habent; nec mirum, ejus rei nomen apud istos non esse, cujus res non subsit ipsa. Neque enim quisquam inventus est adhuc in istis, qui zelotypus esset. O mores dissimiles nostris, qui omnia semper accipimus in deteriores cogitationes, qui usque adeo calumniis delectamur, et obtrectationibus, ut si quid parvula vidimus conjectu-

ra, statim pro manifesto crimine attestemur! Invideo persaepe istorum quieti, et nostras execror animi perversitates, qui semper quaerimus, semper appetimus, qui coelum, terras, mare pervertimus ad pecuniam eruendam, nullo quaestu contenti, nullo lucro satiati: dum futuras expavescimus calamitates, continuis in calamitatibus, anxietatibusque jactamur, et ne miseri fiamus, nunquam miseri esse desistimus; semper inhiantes opibus, nunquam animo, nunquam corpori indulgentes. At isti parvo contenti in diem vivunt, quoslibet dies festos agunt, non appetentes divitias minime profuturas, opibus gaudent suis, non pavent futuri: si quid adversi acciderit, bono animo ferunt. Ita hac sola ditantur sententia: vixit, dum vixit bene. Sed haec omittamus: neque enim est propositum meum, vel hos collaudare, vel nos reprehendere. Volo epistolam totam jucunditatis esse plenam, ut ejus voluptatis, quam praesens in balneis percepi, tu quoque absens ex litteris meis portiunculam aliquam consequaris. Vale mi Nicole jucundissime; harum litterarum Leonardum nostrum (cum amicorum inter se communia omnia sint) participem facito. Verbis meis Nicolaum (1) et item Laurentium (2) salutato, et Cosmo salutem dicito. Ex balneis XV. Kalendas Januarii. (3)

(1) Nicolaus Medices, Veri filius.

(2) Laurentius Medices Cosmi frater.

(3) Sic in MS. 759. Bibliothecae Riccardianae, quem sequimur, sed certe in mense error est, et legi debet *XV. Kalendas Junias*,

EPISTOLA II.

Poggius suo Leonardo Arretino sal. dicit

Cum pluribus diebus ad balnea fuissem, scripsi ad Nicolaum nostrum ex ipsis balneis epistolam, quam existimo te lecturum. Deinde cum Constantiam revertissem, paucis post diebus coepta est agi causa Hieronymi (1) quem haereticum ferunt, et quidem publice. Hanc vero tibi recensere institui, tum propter rei gravitatem, tum maxime propter eloquentiam hominis, ac doctrinam. Fateor me neminem vidisse unquam, qui in causa dicenda praesertim capitis, magis accederet ad facundiam priscorum, quos tantopere admiramur. Mirum est vidisse quibus verbis, qua facundia, quibus argumentis, quo vultu, quo ore, qua fiducia responderit adversariis, ac demum causam perorarit, ut dolendum sit tam nobile ingenium, tam excellens, ad illa haeresis studia divertisse; si tamen vera sunt, quae sibi objiciuntur. Non enim mea est tantam rem dijudicare. Acquiesco eorum sententiis, qui sapientiores habentur. Neque tamen existimato in morem oratoris me singulatim hanc causam

nam non itur ad Balnea in hieme, nec in hieme utimur *flabello ad ventulum* excitandum. Id praeterea suadet initium hujus epistolae ubi dicit scripsisse e Constantia ad *X. Kalend : Martii*, et confirmatur testimonio sequentis epistolae in principio et in fine, qua etiam suppeditatur deficiens anni nota, quare certe haec dici potest scripta die XVIII. Maii, anni 1416. Vide insuper Vitam Poggii in Nota (a) pag : 64. 1. Vol.

(1) Hieronymi Pragensis.

referre; longum id esset, et multorum dierum opus: pertingam quosdam locos illustriores, quibus viri doctrinam possis perspicere. Cum multa in hunc Hieronymum congesta essent, quibus arguebatur haeresis, tandem placuit ut publice singulis quae objicerentur responderet. Ita in concionem deductus, cum juberent ad illa respondere, diutius recusavit asserens, se debere prius causam suam agere, quam adversariorum respondere maledictis. Itaque se prius pro se dicentem audiendum esse asseverabat; tum ad aemulorum suorum probra in eum congesta veniendum. Sed cum haec conditio sibi denegaretur, tum surgens in medio concionis. — *Quaenam est haec iniquitas, inquit, ut cum tercentum quinquaginta diebus, quibus, in durissimis carceribus fui, in sordibus, in squalore, in stercore, in compedibus, in rerum omnium inopia, adversarios atque obtrectatores meos semper audieritis, me unam horam nolitis audire? Hinc est, ut cum illis singulorum aures patuerint, atque in tam longo tempore vobis persuaserint, me haereticum, hostem fidei Dei, ecclesiasticorum persecutorem, mihi autem mei defendendi causa nulla facultas detur, vos prius mentibus vestris me tanquam improbum hominem judicaveritis, quam qui fuerim, potueritis agnoscere. At qui, inquit, homines estis, non Dii; non perpetui, sed mortales, errare, falli, decipi, seduci potestis. Hic mundi lumina, hic orbis terrarum prudentiores esse dicuntur. Maxime vos decet elaborare, ne quid temere, ne quid*

insulse, ne quid praeter justitiam faciatis. Equidem ego homuncio sum, cujus de capite agitur; nec pro me haec loquor, qui mortalis existo: verum indignum mihi videtur sapientia tot virorum, aliquid adversus me statuere praeter aequitatem, non tantum re, quantum exemplo nociturum — Haec, et multa praeterea ornate cum disseruisset strepitu et murmure plurimorum sermonem ejus interpellante, tandem decretum est, ut primum ad errores, qui in eum conferebantur, responderet, deinde loquendi quae vellet facultas daretur. Legebantur ergo ex pulpito singula capita accusationis, tum rogabatur, an quid vellet objicere, deinde testimoniis confirmabantur. Incredibile est dictu quam callide responderet, quibus se tueretur argumentis. Nihil unquam protulit indignum bono viro; adeo ut si id in fide sentiebat, quod verbis profitebatur, nulla in eum ne dum mortis causa inveniri justa posset, sed ne quidem levissimae offensionis. Omnia falsa esse dicebat; omnia crimina conficta ab aemulis suis. Inter caetera cum recitaretur, illum sedis Apostolicae detractorem, oppugnatorem Romani Pontificis, Cardinalium hostem, persecutorem Praelatorum, et Cleri Christianae Religionis inimicum, tum surgens queribunda voce et manibus porrectis: — *Quo nunc me vertam P. C.? Quorum auxilium implorem? Quos deprecer? Quos obtester? Vos ne? At isti persecutores mei vestras mentes ab mea salute abalienaverunt, cum universorum hostem me esse dixerunt eorum, qui sunt judicaturi. Nempe arbitrati sunt,*

si haec, quae in me confinxerunt, levia viderentur, tamen vos vestris sententiis oppressuros communem omnium hostem, atque oppugnatorem, qualem isti me falsissime sunt mentiti. Itaque si eorum verbis fidem dabitis, nihil est, quod de mea salute sperandum sit. — Multos salibus perstrinxit, multos loedoriis, (1) multos persaepe in re moesta ridere coegit, jocando in illorum objurgationes. Cum rogaretur, quid sentiret de Sacramento, inquit; antea panem, in consecratione, et post, verum Christi Corpus; et reliqua secundum fidem. Tum quidam. Atqui aiunt te dixisse post consecrationem remanere panem — Tum ille — *apud pistorem remanet panis,* — inquit. Cuidam ex ordine Praedicatorum acrius invehenti, — *tace* inquit, *hypocrita* — Alteri per conscientiam suam contra se juranti — *haec,* inquit, *tutissima est ad fallendum via.* — Cum vero propter criminum multitudinem ac pondus res eo die transigi nequiret, in diem tertium dilata est; quo die cum singulorum criminum argumenta recitata essent, ac subinde pluribus testibus confirmarentur, tum surgens ille. — *Quoniam,* inquit, *adversarios meos tam diligenter audistis, consequens est, ut me quoque dicentem aequis animis audiatis* —. Data tandem, licet multis perstrepentibus, dicendi facultate, a Deo exorsus, deprecatus est eam sibi dari mentem, eam dicendi facultatem, quae in commodum ac salutem suae animae verteretur. Deinde — *scio,* inquit, *viri doctissimi, plures fuisse*

(1) E greco — *Λοιδορια* — *Convitium* —.

excellentes viros indigna suis virtutibus perpessos, falsis testibus oppressos, iniquissimis judiciis condemnatos. — Incipiens autem a Socrate, injuste a suis damnatum retulit, neque cum posset evadere, voluisse, ut duorum, quae asperrima hominibus viderentur metum demeret, carceris atque mortis. Tum Platonis captivitatem, Anaxagorae, et Zenonis tormenta, multorum praeterea gentilium iniquas damnationes; Rutilii exitium; Boethii simul, et aliorum, quos Boethius refert indigna morte oppressos, commemoravit. Deinceps ad Hebraeorum exempla transiit: et primum Moysem illum liberatorem populi, legum latorem saepissime a suis calumniatum esse dixit: tanquam seductor esset, et contemptor populi: Ioseph insuper a fratribus venditum ob invidiam; post ob stupri suspicionem in vincula conjectum. Recensuit praeter hos Isaiam, Danielem, et fere prophetas omnes, tanquam contemptores Dei, tanquam seditiosos iniquis circumventos sententiis. Hic etiam subjecit Susannae judicium, multorumque praeterea, qui cum viri sanctissimi extitissent, injustis tamen sententiis, et judiciis perierunt. Postea ad Ioannem Baptistam, deinde ad Salvatorem nostrum descendens falsis testibus, falsis judicum sententiis condemnatos, inquit, omnibus constare: deinde Stephanum a Sacerdotum collegio interfectum: Apostolos autem omnes morti damnatos, non tanquam bonos, sed seditiosos, populorum concitatores, contemptores deorum, et malorum operum effectores. Iniquum esse retulit, injuste damnari Sacerdotem a Sa-

cerdote; at id factum fuisse docuit: iniquius a Sacerdotum collegio; at id quoque exemplo probavit: iniquissimum vero a concilio Sacerdotum; et id etiam accidisse monstravit. Haec diserte, et cum magna omnium expectatione disseruit. At cum omne causae pondus in testibus situm esset, multis rationibus docuit, nullam his testibus fidem adhibendam, praesertim cum non ex veritate, sed ex odio, malivolentia, et invidia omnia dixissent. Tum odii causas ita explicavit, ut haud procul fuerit a persuadendo. Ita enim erant verisimiles, ut excepta fidei causa, parva illis testimoniis fides adhibenda esset. Commotae erant omnium mentes, et ad misericordiam flectebantur. Addiderat insuper se sponte venisse ad Concilium ad se purgandum. Vitam suam, et studia exposuerat officii plena, et virtutis: dixerat hunc morem priscis doctissimis viris, ac sanctissimis fuisse, ut in rebus fidei invicem sententiis discreparent, non ad pessundandam fidem, sed ad veritatem fidei reperiendam. Ita Augustinum, et Hieronymum dissensisse, neque solum diversa sensisse, sed etiam contraria, nulla haeresis suspicione. Expectabant omnes, ut se purgaret retractando objecta, vel erratorum veniam postularet: at ille neque se errasse asseverans, neque se velle retractare aliorum falsa crimina, tandem descendit in laudationes Joannis Hus dudum ad ignem damnati, virum illum bonum, justum, sanctum appellans, et illa morte indignum; se quoque paratum quodvis supplicium adire forti animo, ed constanti; seque inimicis suis cedere, et te-

stibus illis tam impudenter mentientibus, qui tamen quandoque coram Deo, quem fallere non poterant, essent rationem eorum, quae dixissent reddituri. Magnus erat circumstantium animi dolor: cupiebant enim virum tam egregium salvari, si bona mens affuisset. Ille autem in sententia perseverans mortem appetere videbatur: laudansque Joannem Hus, ait, nihil illum adversus Ecclesiae Dei statum sensisse, sed adversus abusus clericorum, adversus superbiam, fastum, et pompam praelatorum. Nam cum ecclesiarum patrimonia deberentur primum pauperibus, tum hospitibus, deinde ecclesiarum fabricis, indignum illi bono viro videri, disperdi illa meretricibus, conviviis, equorum, canumque saginae, cultui vestimentorum, et aliis rebus indignis religione Christi. Hoc autem maximi ingenii fuit, cum interrumperetur saepius oratio sua variis rumoribus, lacesseretturque a nonnullis, ejus sententias captantibus, neminem eorum intactum reliquit, pariterque omnes ulciscens, vel erubescere coegit, vel tacere. Surgente murmure silebat, turbam quandoque increpans, postea orationem prosequebatur, orans, atque obtestans, ut eum loqui paterentur, cum se non essent amplius audituri. Nunquam ad hos rumores expavit, mente firma, atque intrepida. Illud vero admirabile memoriae argumentum, tercentum quadraginta diebus fuerat in fundo turris foetidae, atque obscurae, cujus asperitatem ipsemet questus est, asserens se, ut virum fortem decet, non propterea ingemuisse; ingemiscere, quod se indigna per-

pessus est; sed mirari hominum adversus se inhumanitatem, quo in loco ne dum legendi, sed ne videndi ullam habuit facultatem. Mitto anxietatem mentis, qua oportuit illum quotidie agitari, quae omnem memoriam excutere debuisset; tamen tot doctissimos, ac sapientissimos viros in testes suarum opinionum allegavit: tot doctores ecclesiasticos in medium protulit in sententiam suam, ut satis, superque satis fuisset, si toto hoc tempore summo in otio, summa in quiete, sapientiae studiis operam dedisset. Vox ejus suavis, aperta, resonans erat, quadam cum dignitate; gestus oratoris, vel ad indignationem exprimendam, vel ad commovendam commiserationem, quam tamen neque postulabat, neque consequi cupiebat. Stabat impavidus, intrepidus mortem non contemnens solum, sed appetens, ut alterum Catonem dixisses. O virum dignum memoria hominum sempiterna! Non laudo, si quid adversus Ecclesiae institutum sentiebat, doctrinam admiror, rerum plurimarum scientiam, eloquentiam, dicendi suavitatem, et arguitiam respondendi: sed vereor, ne haec omnia in pestem suam sibi fuerint a natura concessa. Datum deinde spatium poenitendi biduo, multi ad illum accessere viri eruditissimi, ut ipsum a sententia sua dimoverent (inter quos Cardinalis Florentinus (1) eum adiit, ut illum flecteret ad rectam viam) Sed cum pertinacius in erroribus perseveraret,

(1) Franciscus Zabarella Paduanus. De vita, studiis, ac moribus docti hujus ac sanctissimi viri, vide vitam Poggii Vol. 1 pag. 105. atque in ejusdem Cardinalis laudem orationem funebrem, quae extat inter Poggii opera in editione Argentoratensi an. 1513. fol. 95. t.

per Concilium haeresis damnatus est, et igni combustus. Jucunda fronte et alacri vultu ad exitum suum accessit; non ignem expavit, non tormenti genus, non mortis. Nullus unquam Stoicorum fuit tam constanti animo, tam forti mortem perpessus, quam iste oppetiisse videtur. Cum venisset ad locum mortis, se ipsum exuit vestimentis, tum procumbens, flexis genibus, veneratus est palum, ad quem ligatus fuit: primum funibus madentibus, tum catena nudus ad palum constrictus fuit; ligna deinde circumposita pectore tenus non minuscula, sed grossa paleis interjectis, tum flamma adhibita canere coepit hymnum quendam, quem fumus, et ignis vix interrupit. Hoc maximum constantis animi signum: cum lictor ignem post tergum, ne id videret, injicere vellet; — *huc, inquit, accede, atque in conspectu accende ignem: si enim illum timuissem, numquam ad hunc locum, quem effugiendi facultas erat, accessissem.* — Hoc modo vir, praeter fidem, egregius, consumptus est. Vidi hunc exitum, singulos actus inspexi. Sive perfidia, sive pertinacia id egerit, certe ex philosophiae schola interitum viri descripsisses. Longam tibi cantilenam narravi ocii causa, nihil agens aliquid agere volui, et res tibi narrare paulum similes historiis priscorum. Nam neque Mutius ille tam fidenti animo passus est membrum uri, quam iste universum corpus; neque Socrates tam sponte venenum bibit, quam iste ignem suscepit. Sed haec satis: parces verbis meis, si longior fui. Res tamen ampliorem narrationem poscebat; sed

nolui esse nimium loquax. Vale mi jucundissime Leonarde. Constantiae III. Kalendas Junias, quo die Hieronymus poenas luit. (1).

EPISTOLA III.

Poggius Florentinus Guarino Veronensi (2) S. D. P.

Dii male faciant illis nequissimis tabellariis, qui tam male nobis satisfaciunt in reddendis epistolis, et me privant fructu litterarum mearum, et tibi adimunt voluptatem quam pro tua in me solita benivolentia permagnam ex iis capere soles. Caeterum maximas ago tibi gratias pro libello quem ad me misisti: immensum quoddam tibi deberem si essem ducturus uxorem, sed parva erat antea voluntas uxoris capiundae, nunc nulla, postquam video quot et quanta judicio sapientum requirat uxorum munus, quae magis optari licet, quam ea nos consequi posse. Sed haec joco. Quum primum mihi redditus est liber, ita avide eum legi, ductus tum novitate materiae, tum ordine et suavitate dicendi, ut universum transcurrerem uno die; postea vero maturius relegerim. Res quidem jucunda et suavis, et quam

(1) Die 29. Maii, anni certe 1416. nam ex Concilii Actis constat hoc. anno, hac ipsa die Hieronymum igni traditum esse. Vide Battaglini *Istoria di tutti i Concilii Tom.* 2. *pag.* 300.

(2) Guarinus vir summi ingenii ac doctrinae, fuit hujus aetatis perillustris juventutis institutor. Per annos amplius sexaginta in variis Italiae civitatibus cum summa laude, et magno audientium concursu, Rhetoricam professus est, ut non immerito Bartholomaeus Facius de eo dixerit, *ab hoc uno plures doctos, et eloquentes viros factos esse, quam a caeteris omnibus hujus ordinis.*

plurimis ornata exemplis; ita vero in ordinem digesta, ut nihil ordinatius dici queat. Id autem quod me maxime movet, est gravitas dicendi, quam assidue servat. Videtur mihi Franciscus Barbarus alterum de Officiis librum conscripsisse, sed uxoriis, ita ad unguem Ciceronem exprimit dicendo. Non sum adulator ut nosti; quae loquor proficiscuntur ex animi sententia. Cum summa eloquentia conjuncta est dignitas quaedam sententiarum, quovis gravissimo viro digna. Horteris, rogo, Franciscum nostrum ad scribendum. Nam mirabiles praesefert primitias. Cincius (1) noster librum legit, probatque; deinde Blasius de Guasconibus. Disseminabo illum ubi videro aliquem fructum gloriae et laudis Francisco allaturum. Accepi abs te praeterea mi Guarine epistolam grandiusculam, qua describis elegantissime navalem victoriam, quam ex nequissimis generis nostri hostibus Veneti fuerunt egregia virtute consequuti. Eam vero epistolam cum mihi majorem in modum placeret, pluribus ostendi: quibus visum est ea a te luculenter, magnificeque narrari. Sed de his alias. Vale. Constantiae pridie Kalendas Januarii. (2)

(1) Secretarius Apostolicus, et veterum scriptorum in Alemannia una cum Poggio conquisitor.

(2) Anni certe 1416 Historici omnes testantur Franciscum Barbarum edidisse tractatum de *Re Uxoria* dum decimum octavum aetatis suae annum ageret. Ortus enim erat anno 1398. ergo tractatum edidit anno 1416. Hoc anno Poggius Constantiae erat, et e Constantia scribit, loquens de Tractatu sicut de re recenter vulgata. Loquitur etiam de Epistola a Guarino nuper accepta super victoriam navalem, quam Veneti, egregia virtute, *ex generis nostri hostibus* consecuti erant. Haec victoria alia esse non potest nisi ea quae a Petro Loredano Venetorum Duce magna cum hostium clade reportata fuit apud Gallipolim contra Turcas die 29. anni 1416, In septem mensium spatio Guarinus certe narrationem

EPISTOLA IV.

Poggius Guarino sal. pl. dicit.

Si bene vales ego quidem valeo. Nudius tertius cum Bartholomaeum de Montepolliciano,(1) virum summa necessitudine mihi conjunctum, tuique amantissimum, forte convenissem, is mihi narravit epistolam abs te sibi redditam esse (2), et una lugubrem quandam Andreae Juliani (3) orationem in funere Manuelis habitam (4), quas avidus legendi cum postulassem, atque is eas mihi tradidisset, e vestigio me domum contuli, et primum epistolam, deinde totam orationem uno ut aiunt spiritu perlegi. Luculenta quidem et splendida est haec oratio, mi Guarine, et tum gravibus

conscripsit, et Poggio misit. Quare dies in hac epistola adscripta certe dici potest anni 1416.

(1) Secretarius Pontificius, quem Poggius in dialogo de Avaritia interlocutorem adhibuit, et de quo passim in epistolis loquens, virum clarissimum, et sibi in primis carissimum appellat.

(2) Edita est haec epistola Guarini ad Bartholomaeum de Monte Politiano ab Angelo Calogera inter opuscula T. 25. pag. 318. ser. 1.

(3) Andreas Iulianus patritius Venetus, et Guarini discipulus, fuit juxta Gasparini Barzizii judicium, *vir summi ingenii, multis eruditus artibus, et pulcherrimarum disciplinarum avidissimus*. Ortus est Venetiis anno 1382. Toto vitae cursu publicis muneribus, et privatis negotiis, omnium suae civitatis fuit occupatissimus, et tamen Graecas et Latinas literas assidue coluit, variaque eleganter scripsit. Obiit circa annum 1455.

(4) Extat haec oratio in Appendice N. IV. ad *Poggiana* T. II. pag. 327. Ed. Amstelodami an 1720. et inter opuscula ab Angelo Calogera collecta T. 25. pag. 325. Videtur habitam esse Venetiis in consessu doctorum virorum. Guarinus qui eo tempore ibi degebat sic de ea loquitur in epistola quadam ad Joannem Chrysoloram, Emanuelis filium. „ Egregia funebris extat laudatio, quam meus „ nuper Andreas Julianus, et patritio genere, et summa virtute „ praeditus, non minori prudentia quam dictionis elegantia et in„ genii suavitate confecit „.

sententiis referta, tum vero verbis ornatissimis, ut laudandus sit mehercules, et in coelum tollendus Andreas Julianus noster, qui Manuelis laudes tam diligenter, tam ornate, tam facunde complexus est, ut etiamsi virtus illius, quae singularis fuit et paene divina, ipsam orationem exsuperare videatur, tamen plurimum dignitatis illi auctum erit ex hac tam grata optimi ac sapientissimi viri commemoratione. Nihil est enim in hac oratione praetermissum, quod ad funus cujusque viri clarissimi exornandum, atque ejus famam, et gloriam amplificandam spectat, ita universae ipsius vitae laudes accumulatissime prosecutus est, totius aetatis res memoria dignas sub uno, ut ita dicam, aspectu, summa cum dignitate collocavit. Verum fateor animi mei sententiam, mi Guarine, et libere, ut mei moris est, dicam quod sentio; tanta fuit humanitas Manuelis, tanta vitae continentia, tanta sanctimonia hominis, ac virtus, tanta bonarum artium disciplina, ac paene omnium divinarum, humanarumque rerum scientia, ut haec in unum congesta, procul dubio, ipsa oratione majora esse videantur. Fuit enim vir ille in terris (ut nosti) quasi quoddam coeleste oraculum, nobis traditum divinitus, et insigne vitae mortalium exemplar. Nobis qui cum eo familiarius viximus, veram ejus vitae integritatem, sanctitatemque testificari licet : et quidem cum illum intuebar, habitaculum quoddam sapientiae, et tanquam virtutum omnium diversorium, me conspicere arbitrabar. Ipsa viri facies, verborum serenitas, gravis ser-

mo, et philosopho dignus, ad rē tam vivendi rationem quamvis minus recte institutum compellere valuisset. Cum igitur legendo ad finem hujus orationis devenissem paulum haesitavi, et parum quidem visum est mihi de ipsius probitate legisse, ita libens in suarum virtutum commemoratione persistebam. Evenit mihi quod maxime sitientibus solet contingere, ut vini amphora urceolus quidam esse videatur. Sitiebat enim animus meus desiderans amplius audire de ejus praedicatione; et ut mihi videretur ne satis dignas mortuo laudes tribuerimus, suorum operum magnitudo, dum vixit, effecit. Andreas vero Julianus summe est a nobis collaudandus qui cernens ignaviam nostram, qui nullam ne mortuo quidem pro suis in nos singularibus meritis gratiam referremus, sua opera, suo studio, nos ad operam concitavit, et tarditatem nostram sua diligentia sublevavit. Ei igitur nomine meo verbis amplissimis gratias agas, et quidem ingentes pro hoc labore quod suscepit in Manuelis memoria celebranda. Verum hactenus haec. In epistola tua miraris Leonardum Carundam (1) a te postulasse libellum quendam in quo dicebaris collegisse eorum errores qui graeca contulerunt in latinum. Ego quoque rei novitate, et indignatione tua permotus, per quem hominem, et unde nam expiscatus esset hanc operis mordacitatem, de qua tam confidenter conscripserat, percunctatus sum: inquit se accepisse a contribuli

(1) In Epistola Guarini ad Bartholomaeum edita a Calogera loco citato, non Carundam, sed Tharundam legitur.

quodam tuo Veronensi, qui (ut ait) sibi soli perdoctus videbatur. At ego id permagnum stultitiae fundamentum esse ratus, parum illius verba aestimanda duxi. Est enim consuetudo horum qui se doctos et eruditos existimari volunt, ut permaxime gaudeant his novitatibus, quibus censentur plus aliquid legisse quam caeteri. Bono animo sis; et res mala est, et auctor delirus: habes praeterea me, vel clientem, vel patronum, qui causae tuae non deesset in ea praesertim quae ad famam, aut honorem muniendum spectarent. Ut aliis litteris ad te scripsi sperabam ad vos venire, at novum supervenit impedimentum. Lites enim mihi parantur super beneficio quodam, itaque mihi non discedendum est, hac re impedior, quo minus, ut constitueram, ad vos venire possim. Saluta verbis meis Franciscum Barbarum, et vel tu vel ipse aliquid literarum date. Vale Constantiae idibus Martiis (1).

EPISTOLA V.

Poggius Florentinus Secretarius Apostolicus pl: sal: dicit Guarino suo Veronensi.

Licet inter quotidianas occupationes tuas, pro tua in omnes humanitate, et benivolentia in me singulari, jucundum semper tibi litterarum mearum adventum esse non ignorem, tamen ut

(1) Anni nota scribi ferme potest die 15 Martii an. 1416. Emanuel enim e vita migravit die 15 aprilis an. 1416, et haec epistola una cum oratione Andreae Juliani intra anni spatium a die obitus Emanuelis certe conscripta videtur.

in hisce perlegendis praecipuam quandam praestes attentionem, te majorem in modum obsecro: non quidem ob eam causam, ut aliquid in me sit, quod vel summe ociosus requirat; sed propter rei dignitatem, de qua scripturus sum, quam certe scio, cum sis longe peritissimus, non parvam tibi, caeterisque studiosis hominibus esse allaturam animi jucunditatem. Nam quid est per Deum immortalem, quod aut tibi, aut caeteris doctissimis viris possit esse jucundius, gratius, acceptius, quam cognitio earum rerum, quarum commercio doctiores efficimur, et quod majus quiddam videtur, elegantiores. Nam cum generi humano rerum parens natura dederit intellectum, atque rationem, tanquam egregios duces ad bene, beateque vivendum, quibus nihil queat praestantius excogitari; tum haud scio, an sit omnium praestantissimum, quod ea nobis elargita est, usum atque rationem dicendi, sine quibus neque ratio ipsa, neque intellectus quicquam ferme valerent. Solus est enim sermo, quo nos utentes ad exprimendam animi virtutem, ab reliquis animantibus segregamur. Permagna igitur habenda est gratia tum reliquarum liberalium artium inventoribus, tum vel praecipue iis, qui dicendi praecepta, et normam quandam perfecte loquendi suo studio, et diligentia nobis tradiderunt. Effecerunt enim, ut qua in re homines caeteris animantibus maxime praestant, nos ipsos etiam homines antecelleremus. Hujus autem sermonis exornandi, atque excolendi cum multi praeclari, ut scis, fuerint latinae linguae aucto-

res, tum vel praecipuus, atque egregius M. Fabius Quintilianus, qui ita diserte, ita absolute summa cum diligentia exequitur ea, quae pertinent ad instituendum vel perfectissimum oratorem, ut nihil ei vel ad summam doctrinam, vel singularem eloquentiam meo judicio deesse videatur. Quo uno solo, etiam si Cicero Romanae parens eloquentiae dèesset, perfectam consequeremur scientiam recte dicendi. Is vero apud nos antea, Italos dico, ita laceratus erat, ita circumcisus, culpa, ut opinor, temporum, ut nulla forma, nullus habitus hominis in eo recognosceretur. Tute hominem vidisti hactenus

. . . . *lacerum crudeliter ora,*
Ora manusque ambas populataque tempora raptis
Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.

Dolendum quippe erat, aegre ferendum, nos tantam in hominis tam eloquentis foeda laceratione jacturam oratoriae facultatis fecisse. Sed quo tunc plus erat doloris et molestiae ex ejus viri mutilatione, eo magis nunc est congratulandum, cum sit in pristinum habitum et dignitatem, in antiquam formam, atque integram valetudinem, nostra diligentia restitutus. Nam si Marcus Tullius magnum praesefert gaudium pro Marco Marcello restituto ab exilio, et eo quidem tempore, quo Romae plures erant Marcelli similes, domi, forisque egregii, ac praestantes viri, quid nunc agere docti homines debent, et praesertim studiosi eloquentiae, cum singulare, et unicum lumen Romani nominis, quo extincto nihil praeter Ciceronem

supererat, et cum modo simili lacerum, ac dispersum, non tantum ab exilio, sed ab ipso paene interitu revocaverimus? Nam meherculе nisi nos auxilium tulissemus, necesse erat illum propediem interiturum. Neque enim dubium est virum splendidum, mundum, elegantem, plenum moribus, plenum facetiis, foeditatem illius carceris, squalorem loci, custodum saevitiam diutius perpeti non potuisse. Moestus quidem ipse erat, ac sordidatus, tanquam mortis rei solebant, squalentem barbam gerens, et concretos pulvere crines; ut ipso vultu, atque habitu fateretur ad immeritam sententiam se vocari. Videbatur manus tendere, implorare Quiritum fidem, ut se ab iniquo judicio tuerentur, postulare et indigne ferre, quod qui quondam sua ope, sua eloquentia, multorum salutem conservasset, nunc neque patronum quempiam inveniret, quem misereret fortunarum suarum, neque qui suae consuleret saluti, aut ad injustum rapi supplicium prohiberet. Sed quam temere persaepe eveniunt, quae non audeas optare? ut inquit Terentius noster. Fortuna quaedam fuit, cum sua, tum maxime nostra, ut cum essemus Constantiae ociosi, cupido incesseret videndi ejus loci, quo ille reclusus tenebatur. Est autem Monasterium Sancti Galli prope urbem hanc mil. pas. XX. Itaque nonnulli animi laxandi, et simul perquirendorum librorum, quorum magnus numerus esse dicebatur, gratia eo perreximus. Ibi inter confertissimam librorum copiam quos longum esset recensere, Quintilia-

num comperimus adhuc salvum et incolumem, plenum tamen situ, et pulvere squalentem. Erant enim non in Bibliotheca libri illi, ut eorum dignitas postulabat, sed in teterrimo quodam, et obscuro carcere, fundo scilicet unius turris, quo ne capitalis quidem rei damnati retruderentur. Atqui ego pro certo existimo, si essent, qui haec barbarorum ergastula, quibus hos detinent viros, rimarentur, ac recognoscerent more majorum, similem fortunam experturos in multis, de quibus jam est conclamatum. Reperimus praeterea libros tres primos, et dimidiam quarti C. Valerii Flacci Argonauticon, et expositiones tanquam thema quoddam super octo Ciceronis orationibus Q. Asconii Pediani eloquentissimi viri, de quibus ipse meminit Quintilianus. Haec mea manu transcripsi, et quidem velociter, ut ea mitterem ad Leonardum Aretinum, et Nicolaum Florentinum; qui cum a me hujus thesauri adinventionem cognovissent, multis a me verbis Quintilianum per suas litteras quam primum ad eos mitti contenderunt. Habes mi suavissime Guarine, quod ab homine tibi deditissimo ad praesens tribui potest. Vellem et potuisse librum transmittere, sed Leonardo nostro satisfaciundum fuit. Verum scis, quo sit in loco, ut si eum voles habere, (puto autem te quam primum velle) facile id consequi valeas. Vale, et me, quando id mutuum fit, ama. Constantiae XVIII. Kalendas Januarias Anno Christi 1417.

EPISTOLA VI.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo

Expecto in diem litteras tuas cupiens scire, quid agas, an dum quiescas, et an meas habueris litteras, quas plurimas ad te scripsi post reditum meum. Mirum est de te: quum taceo tecum, tunc sedulo scribis; quum vero te non solum provoco, sed lacesso litteris, obmutescis. Si hunc morem servabis, scito me surdum, et elinguem futurum: nolo enim verbositate mea carere litteris tuis, que me solae sublevant a molestiis. Vidi pridem inventarium plurium librorum cujusdam monasterii: notavi plures ex eis ad religionem pertinentes, et spero illos opere cujusdam amici mei huc allatum iri. Si deferentur, tunc scribam qui sunt, sin autem, nolo te ludere spe vana. Ego antea Augustinum legebam, nunc est in manibus Jo. Chrysostomus. Legi nonnulla ejus Opuscula, et Sermones omni cum venustate translata; nunc vero alia percurro longe inferioris eloquentiae, prout varii translatores fuere, ut sunt XXXV. Homeliae super epistola Pauli ad Hebraeos, item VII. Homeliae in laudem Pauli Apostoli, quarum interpres fuit Anianus quidam satis doctus. Praestant LXXXVIII Homeliae in Evangelium Joannis, quarum, si interpres fuisset eloquens, nil doctius, nil gravius, nil magnificentius legisses. Sed is

fuit Pisanus (1) quidam, qui se fatetur in Prologo de verbo ad verbum transferre: nec tanta est translatoris inconcinnitas, quin mirum in modum eluceat facundia auctoris. Vides me nihil agendo aliquid agere, et aliquid deputare in lucro, et quidem earum rerum, quarum possessio verum est lucrum; stabilis enim, et firma est. Mihi credas velim, absque aegritudine ulla hoc tempus transcurro, solis litteris intentus, adeo ut si pecunia caream, non multum ex eo laborem, neque conturber. Dominus meus (2) quasi continuo abest, vagus ut Scytha; ego autem hic dego in quiete, libris involvor. Providetur mihi pro victu, et vestitu, idque est satis; neque enim amplius vel Rex ex hoc tanto apparatu rerum capit. Ad vos autem redibo in aestate; nam differam reditum meum, quoad sciero, quorsum Curia abierit: non enim libenter discedo dum Curia est apud vos, quia nollem ibi esse multis de causis. Si tamen hic magister meus transiret mare ad Regem, tunc quoque mare transibo, sed non eadem via; nam ille ad Galliam, ego Italiam versus. Commenda me Domino Cardinali Pisano, (3) et saluta Nicolam (4). Vale. Londini die V. Martii. (5)

(1) Burgundio qui tempore Eugenii III. (a an. 1145. usque ad an. 1153.) et jussu ejusdem Pontificis varia SS. Patrum opera e graeco in latinum transtulit.

(2) Henricus de Beaufort Episcopus Vintoniensis et S. R. E. Cardinalis sub titulo S. Eusebii. Vide vitam Poggii pag. 109. vol. 1.

(3) Alemanno Adimario Florentino Archiepiscopo Pisano.

(4) Nicolaum Mediceum.

(5) Anni, ut ex sequentibus epistolis argui potest, certe 1420.

EPISTOLA VII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo v. cl.

Eram tibi paulum subiratus, propterea quod non respondebas litteris meis, ut cum causas silentii nescirem, statueram ego quoque tacere, par pari referens, et ut olim saepius memini ad te scripsisse, mallem ut frequenter ad me scriberes, vel paucis versibus, quam raro, ut soles, conficiens libellos. Non adeo delectant haec in unum congesta, quantum sparsim locata, et in diem voluptatem afferentia. Simul in longum silere, est amicitiae injuriam facere. Dissolvitur enim inter absentes, vel saltem tepescit, nisi crebris epistolis, et mutuis collocutionibus substentetur. Quamquam non talis est inter nos amor, ut vel longissima taciturnitate vim pati possit. Jura tamen servanda sunt amicitiae. Haec ob eam rem scripsi, ut intelligas litteras tuas esse mihi carissimas, et propterea nonnihil dolere, cum raro ad me deferantur. Privatus enim hic omni voluptate recreor litteris amicorum, licet, te excepto, nulli ad me scribant. Oblivioni datus sum tanquam mortuus. Verum quantum mihi proficiant litterae tuae heri expertus sum: recreatus enim a longo fastidio, quo detinebar, visus sum mihi liber omni molestia, adjiciens intente animum ad ea, quae scribis, quibus respondebo paucis. Et primum ad id, quod in epistola fere est ultimum, te contraxisse ami-

citiam cum viro docto, ac bono, ut dicis, scilicet Cardinali Sancti Angeli, (1) mihi summae est voluptati. Si talis est, qualem scribis, non diligendus est, sed amandus, et colendus, tum propter virtutes suas, tum propter inopiam talium virorum. Vides enim quam sit

Rara avis in terris nigroque simillima cycno:

vides alios ejusdem dignitatis, exceptis paucis, quam sancte vivant, quam prudenter, quam honeste; nam de doctrina missum facio; exulat penitus et ipsa, et omne virtutum genus. Simulacra gentium argentum, et aurum, ventri dedita, et somno, et adeo elata pompa, et superbia, ut si quis non adoraverit imaginem bestiae, occidatur. Optima vitae instituta ad verborum ostentationem transtulerunt, et quod neque religione, neque moribus, neque vitaae sanctimonia merentur, timore, et fastu, superstitioneque assequi volunt, et ut rectissime scribis, nisi nos praeteritorum et dicta, et facta magis juvarent, quam praesentium, per dicta exempla, fides proculdubio perditum iret. Nihil norunt nisi unum, omnia posse, et hoc propter pastum ventris, et praedam, ad quae omnes deferuntur. Pauci enim propter Evangelium militant; maxima pars propter ocium, et opes. Quo magis vir hic amplectendus est tibi, et gratiae quoque habendae optimo, clarissimoque viro Cardinali Pisano, qui ut bonus, te quoque boni viri voluit habere familiaritatem. Nescio si inter lo-

(1) Julianus Caesarinus de quo pluries infra.

quendum aliquam mei mentionem feceris; id voluissem propter plura. Quod autem de futura scribis peregrinatione, id summe placet mihi, dummodo vir sit talis, qualem praedicas. Scis fidem esse raram; te autem cognosco remotum a vitio assentandi, qui morbus prodesse solet iis, qui habitant potentum domos. Credo tamen te potius tuis, quam alienis facultatibus confisum hanc provinciam suscipere. Vellem mihi quoque facultas esset una vobiscum adeundi, nil libentius agerem hoc tempore, quo male libenter sum in Curia. Sed scis tenuitatem peculii mei: suscipere autem iter sub spe viatici per alium conferendi, extremae videtur esse dementiae, et ego id satis expertus sum, et quanta fides adhibenda sit verbis. Si qua tamen via esset, qua possem commode vobiscum proficisci, mihi placeret. Itaque odorare sagaciter, si qua esset semita ad veniendum, nam tuum consilium sequar. Videas, quid de hoc sentiat Archiepiscopus Cretensis (1): tempus est satis ad deliberandum, et ego interim vos videbo. Rediissem jam in patriam nisi Pontifex esset Florentiae: sed decrevi, et statui sententia non discedere, quoad sensero, vel Pontificem a vobis abiisse, vel esse abiturum. Si autem, quod prae caeteris cupio, Guarinus noster isto venerit, hac futura hyeme vobiscum ero posthabita Curia, ut vacem litteris graecis, quarum desiderio ardeo in diem magis. De viro, quem sanctissimum reputo, Episcopo Bononien-

(1) Petrus Donatus.

si, (1) quod scribis, placeat, an displiceat nescio: aegre fero molestias suas, quamvis certo scio non esse sibi molestum ea re carere, quam nunquam concupivit: qui enim praeesse cupiunt, non prodesse, ut vult Augustinus, non sunt Episcopi existimandi. Hic vero prodesse cupiens, cum illud nequit, abiit, ut video, a populo insipienti. Scio enim pro virtute animi parum ista curare, quae caeteri tanto ardore appetunt, majoremque animae salutis curam habere, quam corporis. Unum petit a Domino, hoc requirit, ut inhabitet in domo Domini, caetera pro nihilo ducit. Haec considerans laetor, hoc sibi accidisse, ut ostendat, qui vir sit. Virtus enim, ut ait Apostolus, in infirmitate perficitur. Joannes Chrysostomus, quem omnibus, quos ego unquam legerim, praefero, pulsus ab Ecclesia sua in exilium, in oratione, quam ante discessum suum habuit ad populum, *saeviat*, inquit, *licet mare, insaniant in me fluctus etc. non timebit cor meum; ego enim supra petram sto*: petra autem, ut nosti, est Christus. Hoc et de Episcopo Bononiensi dici potest, quem plebs illa, propter ejus sanctitatem, pati non potuit: nec mirum: placent enim mundo, qui Christo displicent, ut Hieronymus ait in epistola quadam. Te vero etiam, atque etiam rogo, ut eum semel visites nomine meo, meque sibi commendes; neque hoc sit tibi molestum, licet sit aestas. De vita tua, et molestiis, quae narras,

(1) Nicolaus Albergatus. Extat in laudem ejusdem Episcopi et Cardinalis oratio funebris inter Poggii opera, ed. Argent. an. 1513. fol. 99.

displicent mihi, testis Deus, plurimum. existimabam jam te evasisse ex his turbationibus in portum aliquem paulo tranquillum: sed video te adhuc circumagi fluctibus, neque animo esse quietum: sed quo magis circumdat tempestas, eo te magis erige, ac virum praebe: collige te in unum, et vires tuas experire in adversam fortunam. Hic opus, hic labor; nam secundam ferre, quivis delicatus facile potest. Virtus cognoscitur in adversis: nec te mirari oportet tanquam rem insolitam si quateris, si quassaris hinc inde, hic est ludus rerum humanarum; ut est versus Naevii,

Pati necesse est multa mortalem mala.

Quod vero nonnihil minaris molestiarum auctoribus, nollem a te prodiisse: scis enim non licere christiano ne dum exigere, sed ne optare quidem vindictam. Dimittite, inquit, et dimittetur vobis, et haec sententia est in ore omnium antiquorum doctorum, quibus delectari soles. Ita cum tu quoque remissione indigeas, et tu aliis dimitte, et quo majus debitum est, tanto libentius relaxa: hilarem enim datorem diligit Deus. Sed cum tu melius ista noveris, quam ego, fac ut aliquid tibi conferant utilitatis ea, quae legisti, ne incassum anteacta aetas praeteriisse videatur: scis enim nihil aliud boni nobis conferre, sive divinam, sive humanam philosophiam, nisi ut per contemptum terrenarum rerum pergamus ad meliora. Quod si consideres haec, quae tibi accidunt, et eorum machinatores contemnes, ac pro nihilo duces. Et in hoc te hortor, et per

nostram amicitiam rogo; nam oblivione magis deleantur injuriae, quam vindicta. Quod ais tibi placere deliberationem meam, vitaeque institutionem, et sacrarum litterarum studia, scias id ita esse prout scripsi, atque ab re ipsa videbis. Ero contentus mihi crede officiolo meo, in illo terminans appetitum acquirendi. Cui contingit, quod satis est, ut ait Flaccus, nil amplius optet; quod enim amplius est, a malo est, et ad nos minime spectans. Sectentur alii tum dignitates, tum divitias, ego paupertate mea me involvam, ditior illis per contemptum. Credo enim Hieronymo dicenti; omnes divitiae de iniquitate descendunt: unde illa vulgata sententia sibi videtur esse verissima: *dives aut iniquus, aut iniqui haeres*. Mihi vero nihil videtur dici verius potuisse, si eorum, qui divitiis student, vitam inspexeris. Necesse est enim eos esse avaros: at qui avarus, nequam sit necesse est; est enim, ut ait Apostolus, idolorum servitus. Itaque Augustinus dubitat, quis gravius peccet, vel qui nesciens in haeresim incurrit, an qui sciens ab avaritia, hoc est idololatria, non recessit; tenetur enim, ut ait, idololatriae crimine avarus. Quae et alia multa considerans, quae inveni in libris sacris, imposui mihimet, hoc est appetitui, finem, statuens illud parum otii, quod supererit a negotiolis meis, collocare in studio litterarum, et praecipue sacrarum, in quibus est omne fundamentum honeste, justeque vivendi; et ad hoc, ut spero, tu mihi adjutor eris, suppeditans tuorum librorum copiam ad legendum. De peregri-

natione autem quod me hortaris propter inquisitionem librorum, nequaquam est tempus; omnem fere Insulam pestis vexat, neque est quod speres hic magnalia reperiri posse. Procuravi ut haberem inventaria nonnullorum monasteriorum, quae praeclara habentur, et antiqua. Nihil est in illis exquisitum. Hanc Insulam multae olim barbarae nationes occuparunt, et subruerunt. De Petronio Arbitro quod scire cupis, quid tractet, lege Macrobii principium super somnio Scipionis, ubi enumerans genera fabularum, dicit, in eis esse argumenta fictis amatorum casibus referta, quibus multum se Arbiter exercuit. Est autem homo gravis versu, et prosa constans, et ut conjicio, paulo post tempora Augusti. Habes epistolam verbosam: rogo me recommendes domino meo Pisano. Vale mi Nicolae dulcissime, et scribe. Londini die XIII. Junii. (1).

EPISTOLA VIII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Quid scribam nescio, nisi me cupere, ut Curia istinc discedat, ut possim istac reverti. Amicus hic noster, ut verborum est artifex, multa pollicetur, et id in diem magis; sed nil me movent ista. Satis video me incassum morari: non enim perspicio, quae spes habenda sit, cum tamdiu hoc saxum volvam nullo cum praemio. Id me consolatur, quod tempus non omnino effluit, quin ali-

(1) Anni ut opinor 1420.

quid addam ad cumulum lucri, litterarum scilicet studia, quibus quotidie vaco: est enim mihi otium satis ad legendum; nam herus peregre abest ut Scytha, ego hic operior quietus, et negotiis vacuus. Ubi vero terrarum vivas, si bene vivas, satis est: nam si apud vos essem, paulum mehercule amplius facultatis haberem legendi. Id mihi deest jucundissimum, amicorum consuetudo, et praesertim tua; hoc mihi prae caeteris molestiae plus affert; reliqua paene communia. Nam patria me parum movet. Ego enim semper verissimam illam reputavi sententiam: patria est, ubi bene est: hoc ob eam rem scripsi, ut scias inter molestias meas me nonnihil habere utilitatis, et ejus quae vere utilitas est appellanda. Ego jam tribus mensibus vaco Aristoteli, non tam discendi causa ad praesens, quam legendi, ac videndi, quid in quoque opere contineatur: nec est tamen omnino inutilis haec lectio; disco aliquid in diem, saltem superficie tenus, et haec est causa potissime, cur amor graecarum litterarum redierit, ut hunc virum quasi elinguem, et absurdum aliena lingua, cognoscam sua. Expositorem habeo Thomam de Aquino, virum egregium, et facundum, prout patitur pondus rerum. Posthabui vero Theologica, quia qui mihi subministrabat libros abfuit plures dies. Itaque ne ociosus essem, converti me ad istum: sed tamen cito redibo ad Chrysostomum, et Augustinum, nam quaedam alia sua restant in epistolas Pauli nonnullas, et super Matthaeum, quae legere volo: nam, pace aliorum dixerim, hic vir longe hu-

mero supereminet omnes. Non est in omnibus tanta gravitas dicendi, tanta doctrina, tantum sententiarum pondus, quantum in hoc uno solo; et quamvis ignorantia transferentium fuerit multa, eminet tamen virtus dicentis, et lux in tenebris lucet, nec illi in tantum eum deprimunt ineptitudine sua, quin se erigat, et extollat gravitas sententiarum. Scripsi ad te binis litteris de peregrinatione tua in Graeciam, nonnulla de me abdens. Rogo ut mihi rescribas ad omnia, et an Guarinus futurus sit nobiscum. Nam de cedula, quam ultimis litteris interclusi, video nihil futurum: tamen etiam responde, et cura, obsecro, ut hae litterae ad Terram Novam deferantur. Vale et me dominis meis Pisano, et Placentino (1) commenda, cujus medicus hic fuit, et ad Regem profectus est. Londini die XVII. Julii. (2)

EPISTOLA IX.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo.

Cum hic esset pestis ingens, meque timor multus occupasset, abii in villam una cum Episcopo, ibique mansi duobus mensibus. Expectabam vero quotidie litteras tuas, ut certior essem, quid essem acturus: cum autem nullae venirent, indignabar mecum, et tecum quoque, qui non responderes. Cum autem pestilentia haec magna ex parte cessasset, redii ad urbem,

(1) Brandae Castilioneo Cardinali Placentino.
(2) Anni, ut opinor, 1420.

cupidus audiendi nova nudius quartus: et cum ex equo descendissem, fasciculus mihi redditur litterarum tuarum, in quibus majorem partem occupant narrationes tuarum difficultatum, anxietatumque. Misertus sum tui, cum te videam in tot molestias incidisse, et te cum amicis ad summas inimicitias devenisse. (1) Prae caeteris me conturbat, quod Laurentius, quem ego virum honestum putaram, in te invectivam scripserit; hoc mihi maxime displicet. Non dubitabo saepius inculcare auribus tuis, quia Christianus es, et mala pro bonis reddenda: nam si bona pro bonis reddas, nonne et hoc Ethnici faciunt? Sequere sententiam Chrysostomi: contemne quae in te scripta sunt, si falsa; si vera, emenda te. Haec sanctissima, atque optima est sententia, quam si amplecteris, consules saluti tuae. Scias tamen convitiatorem mihi displicere: et certus sum, si male locutus est de te, false illum scripsisse. Nolo tecum modo philosophari: praesentiam ista requirunt, et vivam vocem. Unum dico; et si alii omnes desciverunt, me in fide mansurum, neque tibi defuturum, et honori tuo. Placent mihi, quae tecum contulit dominus Pisanus de rebus meis: sequar consilium tuum, et cum primum potero, revertar. Erit post cras hic Dominus; postulabo licentiam abeundi, et me ad iter parabo, nec expectabo Kalendas graecas: promittit enim plurima, et nihil exequitur. Credo me futurum vobiscum in festo Nativitatis,

(1) Inimicitias cum Leonardo Aretino: Vide Vitam Poggii pag. 117 et seq. Vol. 1.

aut paulo post: et ero vel in Curia, vel proficiscar vobiscum, si modum paraveris. De Guarino intellexi omnia: ferendum est aequo animo quoad tempus velit. Scripsi ad Nicolam quid mihi videatur de dissensionibus vestris, et de Laurentii invectiva. Videto litteras, quas manu festina exaravi. Pauca scribo, quia spero te brevi visurum. Praemisi omnia mea partim Venetias, partim Pisas. Vale, et mei memor, saluta Cosmum verbis meis. Londini, die 24. Octobris. (1)

EPISTOLA X.

Poggius sal: pl: dicit Nicolao suo.

Scripsi ad te pridie paucis quidem verbis, quia paulum fessus eram propterea quod pluribus scripseram ad caeteros. Heri redditae sunt mihi litterae tuae, quibus inter caetera scribis de Curia Romana, et ei male futurum existimas, adeo ut mihi timorem injeceris redeundi: petiveram licentiam a Domino, qui huc venit; sed coepi frigescere, lectis litteris tuis: nam si male se habet Curia, istic autem morari nolo: nescio quid agam: veniam ne, an paulum expectem deliberandi facultatem? Deus dirigat consilium meum. Ego premor undique angustiis: etiam a domo mater postulat argentum: suffectus est alter in locum demortui patris, frater scilicet, qui nil agendo ex sudore meo velit vivere: itaque dubius animi sum, quid sit potissime agen-

(1) Anni ut opinor 1420.

dum. Optima vita esset animum, relictis infernis miseriis, adhaerere Deo: sed infirmus sum, et vincitur ratio a sensibus. Jam XX. annis fui in laboribus, ut aliquid pararem ad commeatum hujus peregrinationis nostrae, et nunc incipere videor novum ludum, incertis incerta accumulans. Videbar requiem habiturus a patria: ecce nunc exsurrexit frater, qui me affligit: neque satis sunt, quae hic ipse patior, nisi etiam superaddantur nova. Sed sit finis de rebus meis. Dum fugerem pestilentiam, vidi Ecclesiam Saresberiensem, quaesivique libros, de quibus toties ad me scripsisti. Quid Manuel (1) viderit olim nescio: hoc unum scio, libros Origenis nullos ibidem esse: et tamen non leviter quaesivi, nec erat quisquam, qui illos diceret se vidisse. Homines ventri deditos, et peni, satis reperire possumus; verum amatores litterarum perpaucos, et eos barbaros, ac disputatiunculis, et sophismatibus eruditos potius, quam doctrina. Monasteria vidi complura, referta sunt omnia novis doctoribus, quos ne auditu quidem dignos putas. Antiquorum pauca volumina, quae et ipsa sunt penes nos meliora. Omnia fere hujus Insulae Monasteria citra CCCC: annum constructa sunt: atqui illa non erat aetas, in qua vel viri docti reperirentur, vel libri, quos quaerimus: antea enim naufragium fecerant. Nam de Monasterio Corbejo, quod est in Germania, non est quod speres: dicitur multos esse in eo libros; non credo rumoribus stultorum; at si vera etiam essent quae dicuntur, patria omnis latrocinium est: etiam

(1) Chrysoloras.

ipsi tribules, qui in Curia morantur, non redeunt tuti ad patriam suam. Itaque hanc cogitationem missam face. De reliquis, cum redibo, curabo quoad potero diligenter. Oxoniam non vidi, quia requiritur aliud quam mera voluntas ad peregrinandum. Licet certo credam, me te esse visurum antequam vadas in Graeciam, tamen volo etiam absens tibi litteris significare, quod verbis volebam. Laudo quidem animum tuum tam cupidum Graeciae videndae, tum doctrinae causa, tum peregrinationis: sed considerans duo, est ut nonnihil dubitem, neque te audeam hortari ad hoc munus suscipiendum. Primum aetas, ac mores tui, et vivendi consuetudo, tum maxime natura sacerdotum, et eorum, qui sunt in magnis gradibus. Familiaritas, ut scis, contemptum parit; nescis quid tibi futurum sit in hac tam longa via: quam durum vero sit, et difficile, periculum facere de amicis, tute nosti: multa nunc tibi loquendo placent, quae si re ipsa experireris, displicerent. Tu te ipsum metire, et considera quemadmodum ferre possis tot incommoda, milleque rerum difficultates, quae tibi perferenda proponuntur. In navi longa, ut scis, paucae sunt mansiones discretae, et quae sunt, a majoribus occupabuntur: quae vero nunc semel visa per mensem, placent; tunc quotidiana displicebunt. Intende, quod dico; homo es praeterea valetudinarius, et si quid acciderit incommodi, quemadmodum laturus sis, considera. Circumspice ergo omnia, et mature, antequam aggrediare; ne ineas consilium, quod turpiter relinquas: discute sin-

gula quae scribo, brevia enim sunt, et eorum vim perspice; tibi loquor ex caritate; juvat enim uti verbo, quod vim maximam habet. Deum rogo, ut quod sit tibi profuturum deliberes. Hodie iterum petii licentiam, quia nimis diu hoc saxum volvo, et quidem in vanum. Ideo spero post quindenam me ad vos abiturum, si is me sinat, hoc est, si commeatum dederit: hoc tamen dicas nemini. De Chrysostomo super Matthaeum non recte teneo quantus sit, aut qualis: sed ante recessum meum videbo bibliothecam Praedicatorum, in quo est; et si quid erit plusquam in vestris codicibus, dabo operam, ut transcribatur. De caeteris respondebo praesens. Vale mi dulcissime Nicolae: manu, ut vides, festina, quia plures litteras scripseram. Die XXIX. Octobris. (1)

EPISTOLA XI.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Si vales, bene est; ego quoque valeo. Licet superioribus litteris quas ad te scripsi, satis explicaverim tibi, quo consilio usus hic tandiu essem, tamen, quia perspicio ex litteris, quas nudius tertius a te accepi, te una cum aliis valde admirari, me tamquam mutato priori consilio hic diutius esse, et simul nonnullos, ut moris est, id vertere in pejorem partem, iterum, et de eadem re mihi censui ad te scribendum, ut si

(1) Anni ut opinor 1420.

priori epistola paucioribus forsan, quam opus erat, nescivi meam tibi sententiam aperire, nunc experiar, an tibi probare possim me non ex levitate animi motum, nec turpi causa, sed consilio satis diligenti, humano tamen, et quod falli potuit, in his partibus remansisse. Ego, ut scis, olim tum indignatione motus, tum praemio, quod proponebatur permagnum, recessi e Curia eo animo, ut parvi temporis labore, ac servitute, et quietem mihi in posterum, et libertatem, quam maxime diligo, compararem. Igitur huc veni, non tantum mea opinione fretus, quantum reliquorum omnium, qui me ad id summopere hortabantur. Nemini quidem erat dubium, quin iste posset si vellet observare ea, quae pollicebatur: at velle omnes existimabant, cum ultro, ac sponte tam largus esset in pollicendo. Fefellit nos consilium non meo defectu, sed ejus, qui fidem centies reiteratam non servavit; neque hoc me latuit unquam: videbam enim me incassum nimium hoc saxum volvere. Decreveram ergo redire ad vos, et jam esset annus ex quo rediissem, nisi hiemis asperitas impediisset. Cupit vero animus proficisci ad Curiam, ut officiolo meo contentus, scribendo victum quaererem, prout olim consueveram. Interim Pontifex profectus est Romam praeter omnium, non solum voluntatem, sed opinionem: omnes uno ore male auspicabantur sibi, et iis, qui eum sequerentur. Inceptum est bellum Neapolitanum magno cum tremore omnium qui aderant in Curia; exinde fames, et rerum omnium inopia consecuta est, et

quaedam bonorum desperatio, adeo ut plurimi e Curia abirent: lucrum vero adeo tenue, ut ex eo vivi commode non posset. Haec ad nos una cum rumore, qui rem semper auget, litteris deferebantur. Quilibet deplorans incommoda permulta Curiae, pejora etiam futura vaticinabatur: redeuntes autem praedicabant Curiam esse in extremis; seditiones esse in Urbe; timeri, ne iterum, ut olim acciderat, fugiendum esset: quidam vero ex amicis ad me jocans scripsit, se cupere, ut cito redirem, ne essem malorum expers, quae alii patiebantur. Pestis praeterea Urbem invasit; Pontifex discessit ambiens illa egregia loca, et urbana, in quibus educatus est. Ii qui erant in Curia, partim ad orientem, partim ad occidentem sparsim fugere. Haec cum ita ut erant nuntiarentur nobis, quid mihi agendum fuisse existimas mi Nicole? Constitue te in locum meum. Eo animo hinc abire volebam, ut essem in Curia: at Curia ita se habebat, ut non solum eo eundum non esset; sed illinc, si quis ibi fuisset, recedendum. In patria esse non poteram diu, propter inopiam rerum: quaerere autem victum novo aucupio, facile est dictu; re autem difficillimum: quid autem non dicam durius, sed miserius quam semper vitam inchoare? Itaque circumspiciens ratiunculas meas, licet paratus essem ad iter, tamen substiti paulum dubitans ne temere agerem, si confestim hinc abirem cum nullus esset locus, ad quem sine magno incommodo possem divertere. Addebatur quoque spes quaedam amici, quem non

nominavi tibi, qui cum cuperet me esse secum, ultro promisit multa, quae non servavit: hic etiam, qui toties deierat promissis suis, me hortabatur, ut secum essem, offerens se facturum multa: cui, etsi non bene credebam, tamen nonnihil me movebat, quia videbam id facile futurum, quod offerebat, si in proposito perseveraret. Tamen respiciens ad priora, ac parum confidens, dubiusque animi quid agendum esset, versabar huc illuc tanquam in fluctibus, nesciens dicere, ex multis quae angebant, quid maxime agendum esset: crede mihi non magis fluctuabat, quam ego, Terentianus ille adolescens, cum ait, *quid igitur faciam? eam ne? ne nunc quidem cum accersor ultro*, et reliqua. Cupiebam discedere; ire ad Curiam cujus conditio proponebatur pessima, stultum videbatur; hic autem esse longius neque cum commodo, neque ex honore meo esse judicabam. Cum tamen aliqua spes mihi esset hic proposita, alibi autem desperatio, satius censebam expectare spem licet incertam, quam ad certam desperationem proficisci. Cum tamen animus esset in dubio, nondum enim decreveram morari amplius, Collector (1), qui huc venerat, multis rationibus me movit ad permanendum, non quidem perpetuo, sed quoad viderem primo, an servaretur fides data non solum mihi, sed multo magis sibi. Assensi ergo cohortationi suae non amore patriae hujus, quam parum diligo, sed cupiditate consequendi aliquid ex quo possem sustentari

(1) Simon de Taramo.

in quiete, ac libertate vacans studiis litterarum. (1) Nam quod de sacerdotio tibi dixit Collector, male accipitis ambo. Neque ego a priori sententia descisco, neque mutatus sum, ut arbitraris: non reputo sacerdotium libertatem, ut multi, sed maximam, ac gravissimam servitutem. Neque existimes me ita levem, ut velim propter rem levissimam, et quae in diem a me posset auferri, subire gravissimum onus, et quod nisi cum vita non esset amittendum. Sed quaedam sunt modicae curae, et nullius ponderis, quae salva conscientia haberi possunt: quae licet parva, si consecutus fuissem, ad vos saltem tempore futuri Concilii revertissem. Potissima vero causa morae meae fuit Collector, in cujus praesentia multum sperabam: quod si a principio credidissem illum abiturum ad Curiam, ne diem quidem amplius expectassem. Nam posteaquam discessit, ne credas me voluptatibus detentum hic morari, quaesivi semper quomodo alicujus sumptibus occasionem mihi sumerem ad discessum,

(1) Non est cur miremur de istis toties repetitis Poggii querelis circa fidem sibi non servatam; de ejus acri indignatione contra quorumdam Clericorum hujus aetatis perditissimos mores (v. sup. p 33.) et de ejus desiderio redeundi ad Curiam, ubi contentus officiolo suo vivere queat; si legantur ea quae de Episcopo isto Vintoniensi historici narrant, et si prae oculis horrida illa, atque teterrima pictura habeatur, quam summus tragicus Shakespeare mortis hujus Cardinalis exhibuit in Scena III. Act. III. par. II. Tragoediae Henrici VI. ubi Henricus testis horrendi conscientiae cruciatus patrui magni sui exterrefactus exclamat.

Ah what a sign it is of evil life
When death approach is seen so terrible.

et dein Warwick

So bad a death argues a monstrous life.

quod quia nondum reperio, hic dego multis curis perplexus. Sed cum primum aderit facultas (haec autem est, ut alterius impensa, quod semper quaero, abire possim) non differam longius. Nam nullus est, cui magis displiceat haec vita, quam mihi: et jam biennio discessissem, si in sua dignitate fuisset Curia; sed fugere de labore in dolorem, nescio quantum probabile fuisset; novum vero genus vivendi instituisse, non solum leve, sed stultum. Gravissimum est consilium, in quo de omni futura vita deliberandum sit; ubi si quis fallitur, quod saepius accidit, non sine ignominia relinquitur, quod inceptum est. Quare secundo cautius est agendum, ac perseverare in itinere, quod non recte ceperis, magnae videtur dementiae. Haec inter se tam contraria, tamque diversa, ita me suspensum, perplexumque tenuere, ut inter spem positus, ac metum, hic haeserim tamquam in palude, nesciens verum iter eligere. Habes nunc causas meae tarditatis, an tibi probabiles nescio: hoc unum scio, tales fuisse conditiones cum temporum, tum meas, ut quivis in his contrarietatibus positus, non facile veram, certamque sententiam explicuisset. De sirenis vero, quod mentionem facis, non magnopere curo: unusquisque judicet ut vult, ipse quoque judicandus. Verum si tu credis stultiorem nunc esse me hujus aetatis, quam antea fuerim in adolescentia, vehementer erras. Ista, ut scis, nunquam abhorrui; homo enim sum; sed nunquam propterea ab utilitate mea diverti: sicut homo peregre profectus, si

quid viatici oblatum est, cepi, non devians a recto itinere, sed diverticula nunquam quaesivi. Quod autem in re tam gravi, prout est consilium capere de instituenda vita, ex levissima, ac deterrima causa sumpserim occasionem deliberandi, ridiculum est opinari. Non existimes me ita dementem esse, atque ita rationis expertem, ut motus sirenarum cantu, ab instituta navigatione deflectam. Exagitaverunt me quidem passiones hae, sed nunquam superarunt. Nam quod ait Collector, esse in hac Insula Monasteria antiquissima, me nihil vidisse, et libros esse infinitos, et te propterea nonnihil suspicari de sirenis, risi mehercule, et illius ostentationem, et tuam toties a me reprehensam credulitatem. Et quidem non solum in te viro doctissimo, qui toties has fabulas inanes audisti, sed in puero esset reprehendendum, tam leviter moveri ad verba singula narrantium. At dices credendum fuisse homini magnae apud te auctoritatis. Quid? Tu caeco credis de coloribus judicante. Ille eruditus est in Legibus: si in aliis praesumit, tu qui eum nosti, fidem praestare non debes. Scis olim Apellem, ut opinor, cum quidam calceos, quos in imagine pinxerat, reprehendisset, quaesiisse ab illo, cujus artis esset opifex; cum ille se cerdonem dixisset, correxit Apelles calceos, quia existimavit illum peritum artis suae recte judicasse, quid in calceo esset emendandum. At homo elatus, quod tam nobilis pictor ad verbum suum imaginis partem correxisset, ulterius praesumsit asserens, et ve-

stes male esse; at Apelles, non est hoc, inquit, facultatis tuae. Quid tu in his, quae quodammodo sunt nobis peculiaria, alteri magis credes, quam mihi? Nunquid hactenus me reperisti mendacem? Nunquid negligentem in talibus? Nunquid alium quenquam diligentiorem? Doctiores, quam ego sum, reperies plurimos: verum ut quis sit magis affectus ad haec perquirenda, quam ego, nemini concedo. Collector hic fuit mensibus quatuor, nec longius abiit a civitate Londini; monasterium vidit nullum; libros non legit, in quibus discere potuerit monasteriorum vetustatem, aut fundationem, aut in eis librorum copiam. Auditu ergo oportuit ista novisse, et ab iis, qui sunt imperitissimi talium rerum, a quibus egomet millies ista audivi. Ergo tu magnam praestabis fidem indocto, et in iis, quae dixerit se ab indoctioribus audisse? Hui quam stulte commoveris ad singula. Ego ultimis ad te litteris scripsi me vidisse noviter antiquius, atque opulentius hujus Insulae monasterium, et tamen nihil dignum labore me ibi reperisse. Nonne igitur mihi, et amicitiae nostrae injuriam facis, qui ita modicam mihi habeas fidem, et ad quamlibet auram movearis? Non est gravitatis tuae ita efferri ad unius relatum, ut semper mihi deroges, et pluris facias alterius opinionem, quam scientiam meam. Ille cum in Insulam redibit, ostendet diligentiam suam, et quidem sine me: nam ut opinor nisi coelum defecerit, et terra, ante quam ipse adveniat, spero me abiturum. Veniam ad vos

etiam si pedibus oporteret: nolo enim esse sapientior quam vos omnes. De rebus quas miseram, alias a te intellexi quid actum esset: doleo ita modicam, vel tui, vel alterius fuisse animadversionem, ut panni illi qui mihi magno constant, non fuerint delati una cum aliis rebus: nam ut actum est de iis, quae misi ad Nicolam, ita et de iis potuisset fieri, quae miseram Pisas: possunt asportari inde, tanquam deferantur Romam, vel Senas, aut aliorsum. Nam de stagno maxima fuit negligentia, ut solum propter incuriam nescio cujus, et ut video omnium, inciderim in expensas non necessarias. Sed acta agi nequeunt. Cura, oro, ut panni illi integri extrahantur ex Pisis quoquomodo, ut scripsi ad te alias. Viae sunt multae, quibus res potest tentari. De Nicolà (1) nostro quod ais amicissimum mihi, superfluum est. Male mecum ageretur, si modo inciperem ipsum cognoscere. Persuasum est mihi jamdudum illum esse alterum me, et nostra omnia, ut amicitiae jus postulat, esse communia; nec ego rebus suis, quando opus est, utor secus ac meis. Deus eum conservet nobis; nam homo est perpaucorum hominum: expertus sum multos, sed ipsum reperi semper amicum verum, prout debent. Neque enim opus est, quando indigeo opera sua, uti verbo illo gravi, et molesto, et dimisso vultu, rogo: ultro se offert; nec patitur se rogari. Nihil redarguo in eo praeter incuriam quandam, et negligentiam in scribendo, quam cum servet etiam

(1) Nicola Mediceus.

in rebus suis, non est quaerendum ut diligentiorem se praestet in meis. Gratissimum esset mihi si quando responderet litteris meis; nam in officio amici non solum mihi respondet, sed antecellit, ac superat. Vult ergo, cum in gravioribus praecedat, me sequi in his quae sunt leviora: et hoc mihi defert ex humanitate sua, ne sit in omnibus superior. Saluta illum, rogo, verbis meis, dicasque, ne de pecuniis sibi molestum sit quas ei debeo: nam cito respondebo vel praesens, vel absens. De libris graecis, quos nuper inventos dicis, gaudeo. Guarinum intellexi uxorem duxisse egregia forma adolescentulam, et bene dotatam, quod est omnium primum. Quiescit in patria nunc beatus, quod est mihi jucundissimum. Franciscus item Barbarus libelli sui consilium secutus est in uxore eligenda; imitatus bonos medicos, qui non solum aliis, sed ipsis quoque recte consulunt in recuperanda sanitate. Intelliges, quid dicam, si qualis sit nosti: ecce non solum doctrina, sed progenie quoque pullulabit eloquentia. Restat ut tu quoque fias novus maritus, nam de me actum est, qui enim nequeo ipsi mihi satisfacere, multo magis aliis. Fratrem meum quod sentis non esse malum, satis laetor; sed miror tandiu illum ignavum, atque inertem extitisse, nullo negotio assumpto, in quo se exerceret. Satis durum est mihi me ipsum sustentare, nedum illum in otio. Sed spero me cito cogniturum omnia. Regar consilio tuo, qui diutius in simili bello versatus es. Expecto litteras

Collectoris a Curia, de cujus statu rogavi eum ut me faceret certiorem, simulque cum domino Pisano communicaret, mihique rescriberet, quid a me putaret agendum: nam animus est redeundi. Expecto litteras suas, et si mihi etiam non veniendum scribet, sequar contrarium, et de reversione ad me scriptum huic affirmabo. Itaque certe scribere potes domino Pisano, quemadmodum adhuc duobus mensibus expectabo, ut plurimum dicam, solum ut investigem, an sumptibus alienis possim redire; quod si deficiet, faciam ut potero. Cupivi semper redire; nunc autem litterae tuae stimulum addiderunt, adeo ut nil aliud cogitem, quam reditum in patriam, postquam ita vobis videtur. Ego fessus sum scribendo: si litterae meae paulo sint rusticiores, quam consueverint, primum imputes celeritati scribendi; tum vero lectioni Aristotelis librorum, in quibus diu laboro, licet parum proficiens. Vale, et me ut soles, ama, et parcas oro verbositati meae. Quia Nicolas forsan de illis est qui suspicantur de me nescio quid, ut dixisti, te rogo, ut has litteras secum communices, et cum iis qui sunt ejus opinionis, ne falsum quid de amico opinentur. Londini pridie Kalendas Decembris. (1)

(1) Anni, ut opinor, 1420.

EPISTOLA XII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Nuper cum ad te scripsissem pluribus verbis, quam ob causam hic longius morarer, quam fuisset opinio, non tua solum, sed etiam mea, subdidi postea me abiturum ad vos, cum primum daretur facultas, ut id sumptu alicujus posset fieri. In iis litteris videbis me ita suspensum pendere, neque id frustra, ut difficulter elici possit, quid sit optimum factu. Cum enim aut in Curia manendum sit, cum hinc recessero, aut alibi; Curia autem sit adeo debilis, ut se ipsam sustentare non possit, alibi vero commorandi nulla conditio proponatur, vel saltem mediocris, non videtur mihi procul omni ratione egisse, si dubitans in rebus adeo incertis adhuc non recessi. Equidem sequar consilium aliorum, nam egomet nescio certam explicare sententiam: quanto enim magis cogito, tanto magis involvor, tanquam avis deprehensa in retibus. Posteaquam ad te ultimo scripsi, redditae mihi litterae ex Curia a quodam Bartholomaeo de Vincio, quem, ut opinor, nosti, viro satis prudenti. Quid in fine litterarum scribat verbis vulgaribus, audi. *Ben ti prometto, che qui si fa degli stentolini. L' ufficio valse il mese d' Agosto IIII. fiorini.* In aliis quibusdam litteris dubitabatur de fuga. Haec me conturbant Nicolae: tute confiteris non

esse in rem meam, adesse in Curia. Quid agam igitur? At, inquis, viae sunt multae, quibus tibi potes recte consulere, cum apud nos fueris: at ista et incerta sunt, et tu nil mihi explicas certi. Si quid consulto ad me detulisses, arripuissem avide: haec non dico, quin perstem in sententia revertendi, prout semper fui, sed ut videas me non ex inani quadam causa fuisse in suspenso usque ad hanc diem, quod ais nonnullos opinari. Vellem, ut ii quorum ea est suspicio, versarentur in hoc eodem labyrintho, si in rem ipsorum esset. Nolo enim malum illis imprecari; et quidem accidit multis, ut quod consilio assequi nequeunt, detrahant conjectando. Est quidam adolescens nobilis Venetus, qui fuit discipulus Guarini. Is humanissimus est, ac doctus, adeo ut amandus sit. Contraximus familiaritatem permagnam, et adeo benivolentia conjuncti sumus, ut alter sine altero esse nesciat. Nomen ejus est Fantinus Georgius, qui ut mihi videtur, me plurimum diligit. Cum eo communicavi saepius hanc meam fluctuationem: pollicitus est mihi, se cum primum fuerit Venetiis, de me cogitaturum, seque procul dubio reperturum aliquid me dignum, et simul quid intendat, exposuit. Scribam ad Franciscum Barbarum, nam hic cito hinc abibit, ut cum eo communicet, et eum juvet. Siquid eveniet, non dormitabo. Ego omnia perquiro, ut reperiam, quomodo discedam alicujus expensis, et spero me reperturum. Nam quidam mihi hodie innuit se venturum ad Curiam, et liben-

ter faceret mihi sumptus in via, ut essem secum. Nisi melius invenero, arripiam quod offertur, sed adhuc manendum esset usque ad festum Purificationis. Vale; papyrus enim deficit. Londini die XII. Decembris.

Cum haec scripsissem, supervenerunt mihi litterae a Collectore, videlicet Simone de Teramo, quem ego summopere rogabam, ut de statu Curiae me faceret certiorem, simul, et communicato consilio cum domino Pisano, mihi consuleret, quid esset agendum, manendum ne an abeundum: neque solum quo in loco praesentes res essent, sed quid etiam conjiceret de futuris. Is ad me scribit, me hucusque potiorem partem secutum esse, qui fuerim commoratus, hortaturque ne recedam, asserens permagnam Curiae desolationem. De Pisano autem, quo cum jussi eum communicare, nil mihi rescribit, ex quo puto, vel eum abesse, vel ejusdem esse sententiae. Tu autem, qui me amas, unice consulis veniendum; non quidem confisus opulentia Curiae Romanae, in qua nequaquam censes manendum esse, sed sperans me reperturum alia, in quibus non absque emolumento me possem exercere. Ista me summe conturbant mi Nicolae. Positus enim inter consilia, non solum varia, sed adversa, non video quid potissime agendum. Redire ad Curiam, in qua nequeam, ut consuevi, scribendo victum quaerere, fatuum videtur: hic autem expectare spem, nescio quamtoties elusam, insulsum. At vero discedere ab aliqua spe licet incerta ad inanem

conjecturam, stultissimum judico. Voluissem ut aliquid mihi explicuisses, quo fretus potuissem rectius decernere. Nescio enim quid agere possim extra Curiam, nisi vel pueros docere, vel servire alicui domino, vel potius tyranno. Utrumvis horum si capiendum esset, miserrimum judicarem. Nam cum omnis servitus est misera, ut scis, tum praecipue servire libidini hominis non boni. Nam de docendo in ludo, absit ut id faciam. Satius esset enim uni obnoxium esse, quam multis. Credo ridebis, mi Nicolae, me toties, et tam multis verbis de eadem re, et tam parva obstrepere auribus tuis. Sed id ago primum studio loquendi tecum, et confabulandi de rebus meis, ac si una essemus praesentes: tum praecipue ne mireris, aut adscribas levitati, quod visus sim toties sententiam mutare. Oportuit enim parere tempori, quod cum non sit semper idem, ex ejus varietate decet et mutare consilia. Sed quia accidit persaepe, ut melius, et perspicacius judicemus quandoque de rebus alterius quam de nostris, propterea quod, ut ait Terentius, aegritudine aliqua impedimur circa proprias curas; ideo te rogo, ut discutias in utramque partem omnia, quae scripsi; et si tibi omnino redeundum videtur, sequar consilium tuum. Unum volo scias, me non esse animo mutato a superioribus epistolis. Omiseram, quod injecit mihi magnum stimulum remanendi. Nam olim scripsisti mihi Cardinalem Pisanum ad te scripsisse me inventurum ostium clausum, qui diutius tardassem: intellexi hoc de secretariatu,

de quo ipsemet scripserat. Nolui ergo omnes aditus intercludere mihi, et praesertim istum, qui adhuc erat apertus. Scribas ad me oro iterum, quid tibi agendum videtur. Tibi vero persuadeas volo, me hic esse invitum. Hic Venetus, (1) de quo tibi mentionem feci, quotidie me confirmat pollicitis suis: in quo ego nonnihil spero. Rogo te majorem in modum, ut tu, et Nicola curam suscipiatis pannorum meorum, qui sunt Pisis, detisque operam ut auferantur inde, ne putrescant: *che mi costano troppo caro.* Saluta Nicolam verbis meis. Vale, et me ama, et si videor tibi rusticior solito, ne mireris: nihil enim legi, posteaquam discessi a vobis, eorum, quae sunt ad eloquentiam. Londini die XVII. Decembris. (2) Scribas mihi, quid agit Leonardus Aretinus, et an in gratiam rediisti.

EPISTOLA XIII.

Poggius pl. sal: dicit Nicolao suo dulcissimo.

Fui paulum tardior jamdudum in scribendo ad te, tum quia carui interim litteris tuis, tum quia existimabam quotidie me postridie discessurum. Nam ut antea ad te scripsi, cepi licentiam a domino, venissemque jam ad vos, nisi tardasset iter meum tempestas hyemis, quae mihi est admodum inimica. Modo autem cum essem iter facturus, retinuit me adventus Regis, ac Regi-

(1) Fantinus Georgius.
(2) Anni, ut opinor, 1420.

nae, ejus coronatio cum instet de proximo, decrevi videre hoc festum; quod, ut conjicio, futurum est admodum solemne. Deinceps hinc abibo quamprimum, et ut spero ante Pascha. Nec tamen nunc ad te scriberem, nisi essem provocatus litteris tuis, quas dedisti die XX: Novembris, mihi quidem jucundissimas, tum quia suavitatis sunt plenae, tum quia te solum video ex omnibus non immemorem mei: nam de reliquis, nescio quid judicem, nequeant, an nolint. Equidem, ut scripsi ad te alias, cum hic esset ingens pestis, peregrinatus sum cum domino: sed haec peregrinatio nihil habuit jucunditatis, tum propter multa, tum vero quia nihil librorum reperi. Monasteria sunt hic opulentissima, sed novae fundationis; sunt enim constructa a regibus, ut plurimum, citra quadringentesimum annum. Quod si qua sunt antiquiora, ea carent libris gentilibus, referta novis doctoribus, et maxime ecclesiasticis. Vidi praeterea inventaria diligenter facta, in quibus nihil erat dignum studiis humanitatis. Nec mehercule mirum. Fuit haec Insula magno tempore vexata ab exteris nationibus, adeo ut plurimi, ac varii reges essent in ea, alter alterum oppugnans. Nedum libros priscos, sed ne ullum quidem reperies vestigium antiquitatis. Oxoniam non vidi, neque spero me visurum; vix enim suppetit commeatus ad reditum, etiam si festinem: itaque spem abjicias oportet librorum Britanniae, quorum modica est his cura. Si velles discere modum, quo plurima fercula parentur ad convi-

vium, vel artem pulmentariam, fortasse reperire posses hic auctores satis bonos, et in eo ludo perdoctos. Sed et ego, mi Nicolae, paulo tepidior factus sum in hac cura perquirendi novos libros. Tempus esset jam de somno surgere, ac danda opera, ut aliquid mihi prodessent ad vitam, et mores illi, quos habemus, et quos quotidie legimus. Nam congregare semper ligna, lapides, caementa, stultissimum videri potest, si nihil aedifices ex illis. At aedificium hoc, quod construere debemus ad bene vivendum, ita est arduum, difficile, multi operis, ut vix perfici possit, etiam si ab ineunte aetate incipiamus. Mihi quidem, ut de me loquar, voluntas adest: sed perficere non est in me. Video, et cognosco multa, quae sunt ad meam salutem, sed nihil ago eorum, imo contrarium. Forsitan decrescente aetate crescet hoc desiderium, et tunc, si vixero, incipiam, quando non potero, quod nunc debeo. Sed quis scit qua hora venturus sit Dominus? Utile igitur consilium esset incipere quantocius fieri posset. Ego jam inciperem, si possem, immo si vellem: sed stanti in Curia difficile erit, vel potius impossibile. Alibi esse nequeo. Neque enim sum ex iis perfectis, qui jubentur relinquere patrem, et matrem, vendere omnia, et dare pauperibus: paucorum illud fuit, et olim apud saeculum prius. Felix si essem ex prima nota, qui inciperem abstinere a vitiis iis, quae nos privant regno Dei, vivens parce, ac sobrie. Non existimes me haec scribere, ut arguam desiderium, et curam tuam in libris: sed ut te horter, si non

potest fieri quod vis, hoc velis, quod possis. Mihi credas volo. Libri sacri, quos legi, et quotidie lego, refrixerunt studium pristinum humanitatis, cui deditus fui, ut nosti, a pueritia. Nam horum studiorum principia inania sunt, partim falsa; omnia ad vanitatem. Sacri vero eloquii principium est veritas, qua amissa, nihil rectum tenere, nihil operari possumus. Existimatis forsan propter haec, quae tanquam philosophans scripsi, me praeteritos mores correxisse. Non est ita; hoc est quod summe, doleo· deterior sum quam dudum, et cum vitia mea cognoscam, non resisto illis, sed videns, sciens, prudensque pereo, et tanquam ruens, et praeceps vereor, ne peccatum me citius relinquat, quam ego illud. Propterea cupio te videre quamprimum, ut consilio, atque auxilio tuo utar ad vitae institutionem. Quod autem scribis te mutasse consilium peregrinandi in Graeciam, id quidem laudo, ac probo, neque mihi id consilium unquam placuit; de qua re scripsi antea ad te sententiam meam hortans, atque obsecrans, ne illo proficiscereris. Nescis, quid incommodi sit navigare praesertim cum ejusmodi genere hominum; nec id cupias experiri cum incommodo tuo. Valetudinarius es, et vix tutaris sanitatem in tecto, ubi libere vivis. Quid fiet sub divo, ubi plurima sunt futura incommoda? Tene te, rogo, domi, et si vivis non potes, saltem mortuis utaris, quorum tibi magna est copia. De fratre quod ais, ille quidem malus est, ut a domesticis percipio, et matri infestus. Ut Deus illum vel convertat, quod mallem, vel perdat.

Verbosus est, et mendax: neque enim, credo mores mutavit, qui fuit pluribus annis in patria omnium corruptissima. Sed de illo providebimus in adventum meum. De aliis, quae scribis, coram latius conferemus. Te autem para ad recipiendum amicum edaciorem paulo, quam antea. Audisti mores istorum, quorum Deus venter est, et amicus tuus aliquid contagionis contraxit, extendens pellem ob edacitatem. Sed non est ut timeas; non cupit empta magno pretio: licet eum oleribus farcias, et contentus erit. Vale mi amantissime Nicolae. Saluta verbis meis Nicolam. Londini die XII. Februarii. (1)

EPISTOLA XIV.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo.

Si credidissem me hic moraturum tamdiu, scripsissem ad te saepius: sed quia in diem me ad vos abire existimabam, tacui credens me non litteris, sed verbis tecum collocuturum. Nunc autem et novae pollicitationes, et malus status Curiae me retinuere ad hanc diem, et adhuc paulum retardabunt. Nam officii mei emolumenta ita parva sunt, ut ex illis nemo queat victum parare: si autem servitio quaerenda est vita, malo hic servire, quam alibi, ubi et minus dura est servitus, et minime pudenda. Adde quod non omnino ex omni spe decidi, et hic multa pollicetur, quamvis parvam adhibeo fidem, et alter

(1) Anni, ut opinor, 1421.

quidam nonnihil se facturum dicit, in quo magis confido. Esse autem in patria perdurum est, cum non suppetant, quae ad victum sunt necessaria, nec locus sit ullus ad quaestum; dicere autem nil mihi esse, religio est. Frater quoque malus et in eis me cruciat, cujus consortium ut morbum contagiosum devitandum puto. Itaque decrevi ex amicorum quorumdam consilio expectare aliquot menses amplius, ut omnia experiar, ne ad precarium lucellum revertar. Quod si Curia ea esset, quae esse deberet, et quam egomet memini, jamdudum apud vos fuissem. Olentes maxillas, et parietem plusquam caducum: quis hoc credidisset? Scripsi ad te alias de nonnullis rebus, quas noviter miseram Venetias deferendas postea ad Nicolam, et item de aliis rebus, quas misi per navem, quae ut audio, applicuit Pisas. Haec dirigebantur ad Gherardum de Canigianis. Credo te fecisse, prout scripsi, deportari ad meos omnia. Roga Nicolam, ut aliquid ad me scribat, et praesertim de expensis, quas solvit pro vectura rerum, quae venerunt Venetiis. Audivi pestem incipere apud vos, et multos fugere: tu quid agas scribe ad me diligenter. Vale manu festina. Londini die IIII: Junii. (1) Saluta Nicolam, et rescribe.

(1) Anni, ut opinor, 1421.

EPISTOLA XV.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Scripsi ad te pluribus litteris, ut curam susciperes quarundam rerum, quas miseram Pisas per unam navem, quae ut certum est, jamdudum appulit in portum. Ego tamen quid actum sit de rebus meis, ignoro; nam neque tu, neque alter quisquam illorum, ad quos scripseram, mihi respondit. Mirum est, quod sic omnes me vel contemnunt, vel postponunt. Noli tu esse ex eorum numero, qui verbo solum amicitiam repraesentant: at verbo saltem satisfacerent, nam signum esset aliqualem memoriam remansisse, et quandoque dulcius esset verbis satisfacere, quam rebus, ut nunc mihi accidit, cui esset jucundissimum aliquid intellexisse abs te de rebus illis. Nam etsi bene, et diligenter egeris, quae scripsi, tamen illa non sapiunt, postquam deest condimentum litterarum, quibus quid actum sit significetur. Igitur te etiam atque etiam rogo ut me certifices, an res omnes venerint, et ubinam sint, et penes quem. Mandaveram enim Chello cognato meo, ut illa servaret, ne devenirent in manibus fratris, quem intelligo esse et vita et moribus dissolutum. Similiter ad me perscribas de expensis singulis, et quibus tenear, ut eis possim satisfacere. De reditu meo non est quod speres modo, maxime propter malum statum Curiae, quam scribitur esse quodammodo

in extremis. Quid ergo ibi facerem, nescio. Nam officium non suppeditaret victum; servire autem malo hic, quam ibi, ubi conditio serviendi esset deterior. Praeterea non de omni spe decidi: iste enim in diem se mei memorem futurum promittit, cui licet parum credam, tamen experiri volo adhuc paulum, non sponte, sed coactus malignitate temporum, quibus fatigatur Romana Curia. Cardinalis Pisanus noviter hortatur ad reditum: id quidem cupio; sed cum audio quo in statu, et quanto in timore versentur, qui sunt in Curia, deteneor paulum, nec video, quod esset consilium eo proficisci, unde omnes discedunt, prout est fama. Vir doctissimus, et mei amantissimus Simon de Teramo Quaestor in hac provincia venit ad Curiam, is tecum conferet de rebus meis diligentius, et postquam fuerit in Curia significabit mihi, quid ei videatur agendum. Vellem, ut ad me mitteres invectivam, quam in te Laurentius conscripsit: nam fortassis in otio aliquid cogitabo adversus illam. Signum quod pro me parasti ad usum sigilli, conserves rogo. Vale Londini die XIX. Julii. (1)

EPISTOLA XVI.

Poggius pl. sal dicit Nicolao suo.

Cum perambulassem diutius Insulam una cum Domino, qui peregrinationis causa usque ad extremum terminum profectus est, heri tandem

(1) Anni, ut opinor, 1421.

post duos menses, et amplius rediens inveni litteras tuas, et cognati mei, quae fuerunt mihi carissimae, maxime tuae. Nam reliquae plus molestiae attulerunt, quam voluptatis propter iniquitatem fratris, quem ego miror esse ita improbum, atque nequam: sed si unquam rediero, amputabo causam omnis dissidii auctionem faciens omnium rerum, quas per sudorem mei vultus adeptus sum. De labore, quem suscepisti, ut res meae, quas miseram Pisas, domum deferrentur, ago tibi gratias, neque maximas ut extraneo, sed ut amicus amico. Verum duo sunt in quibus vel tuam, vel alterius nescio cujus arguere possim negligentiam: primum quod tanta fuit incuria, ut stannum, et aes Florentiam portaretur, ex quo in maximas incidi expensas non necessarias, si aliqua sollicitudo adhibita fuisset. Alterum quod ita facis te rudem rerum, atque inexpertum, ut nescias reperire modum, quo tria frustecula panni exportentur ex Pisis patriam versus. Egomet olim ex Gallia rediens in ipsammet detuli civitatem pannum alienigenam, ex quo tunica confecta est quaedam. Noviter cum rebus, quas ad Nicolam misi, etiam inerat pannus extraneus, ad meosque delatus est. Tot cives quotidie vadunt, et veniunt, tum privatim, tum publice, et tu nescies aliquem reperire, qui singulatim aliquod unum frustum exportet? Potestates, Capitanei, aliique complures eo vadunt, quibus posset recte negotium demandari, et una cum aliis rebus occulte afferri. Nihil deest, nisi ut adhibeas animum, praestesque

diligentiam. Existima libros esse, et tunc omnia bene fient. Mi Nicolae cogita res meas tuas esse, et me praeterea inopem rerum, nam animi satis est, et tunc intelliges etiam minimum damnum esse Poggio satis grave. Si hoc potuissem providere, potius continuissem pecuniam, quam in haec labyrinthi diverticula incidissem. Da operam rogo, ut panni illi auferantur inde clanculum, et ad meos portentur, ne si illic manserint diutius, vel putrescant, vel corrodantur a vermibus. Quod me hortaris ad reditum, video te amice facere, et ex animo sincero. Ne putes me hic esse, ut sum, libenter: sed omnia tentanda sunt, ut experiar, an aliquid possim consequi, ex quo desinam esse hominum servus, et vacem otio litterarum. Hic magister meus pollicitus est mihi coram domino Simone de Teramo se daturum mihi primum Beneficium, quod vacabit. Si hoc faciet, satis erit mihi: non enim magna cupio, et ad hoc consequendum, si fidem servabit, non erit opus longo tempore; nam annuatim aliquid vacat. Itaque de consilio Collectoris decrevi adhuc patientiam habere, quoad faciam experimentum. Hoc existimo jam contulisse tecum ipsum Collectorem, qui jamdudum ad vos discessit rogatus a me, ut tecum conferret omnia. Quod Cardinalis Pisanus ad te scripsit me ostium clausum inventurum, si tardaverim, video quid sentiat. Hoc magis me confirmat in sententia, ut expectem. Si hic haberem aliquid, ego parvipenderem illa, quae raro concupivi; nam morari in Curia, et in eo officio, est praeter finem meum. Cupio enim

me aliquando eximere a servitute, et eo loco, ubi principium serviendi perpetuo. Verumtamen, ut scribis, haec nequeunt examinari ita a remotis. Tempus nobis consulet, a quo omnia pendent. In hac mea peregrinatione visitavi antiquius Monasterium omnibus aliis, quae sunt in Insula, et magnificentius. Diligenter inspexi Bibliothecam: libri sunt multi, sed nihil pro nobis. Vidi alias insuper bibliothecas pluribus in locis, stultorum plena sunt omnia, ut alias ad te scripsi; nulla est hic copia librorum bonorum, causas attuli tibi. Ad Oxoniam proficiscar, cum primum potero, et antequam redeam, et si quid boni erit te faciam certiorem. Ad Nicolam scripsi egomet, antequam irem peregre, objurgans eum ignaviae in scribendo. Si se correxerit, gaudebo me hominem excitasse, sin autem tacuerit more suo, ut homo est, ita morem gerens sinam illum taciturnum esse, quamdiu libuerit. Tu eum verbis meis saluta. Illis de Canigianis commissum est, ut darent puero medium florenum, non unum. Ego cum junior essem, veniebam Florentiam ex patria cum quinque solidis: quod tantum dederunt, fuit praeter voluntatem meam. Vale, et me, ut facis ama. Londini die III. Octobris. (1) Scribo Chello, ut vadat Pisas pro pannis illis, communicato prius tecum consilio, et cum Nicola; tu eum dirige, atque adjuva.

(1) Anni, ut opinor, 1421.

EPISTOLA XVII.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo dulcissimo.

Recepi nudius tertius a te binas litteras, et cum eis epistolam Pieri Lamberteschi, quas diligenter non legi solum, sed perlegi. Ut ad calcem veniam, placent mihi, quae Pierus imaginatur, quaeque offert; et ego, ut puto, sequar consilium vestrum. Scribit mihi se daturum operam, ut habeam triennio quingentos aureos: fiant sexcenti, et acquiescam. Proponit spem magnam plurium rerum, quam licet existimem futuram veram, tamen aliquid certum pacisci satius est, quam ex sola spe pendere. Legas epistolam, quam ad eum scribo, non est enim obsignata. Si ipse apud vos est, cum eo transigas, ut tibi videtur: sin vero abiit, mittito litteras post eum, et meas, et etiam tuas. Ego decrevi mense Majo hinc abire ad vos, deinde Romam, ubi expectabo responsum suum: nam proficisci illo sub meram spem, non est sententia; sed solum postquam ille aliquid concluserit cum amico, et ordinaverit, quo modo queam illuc proficisci. Placet mihi occupatio, ad quam me hortatur, et spero me nonnihil effecturum dignum lectione. Sed, ut ad eum scribo, ad haec est opus quiete, et ocio litterarum. Tu leges litteras meas, et si quid tibi videbitur immutandum in illis, agas prout fuerit consilii tui: nam et me, et mea tibi committo. Libenter vivam cum Piero, nisi Scythae futuri

simus, libenter enim quiesco. Hic Dominus meus tandem dedit mihi aliquid; parturiit enim mons, et natus est mus, qui mihi aures corrodit. Dedit enim mihi Beneficiolum parvum, et onus magnum. Est enim Curata Ecclesia CXX. florenorum in fructibus, quod mihi non placet. Nam ut Gregorius testatur in Homelia quadam, durum est, ut qui nescit tenere moderamina vitae suae, fiat judex alienae. Propterea citius exuam hanc vestem, quae deprimit multum. Multoties scripsi tibi me id prospicere solum, ut aliquorum annorum labore compararem mihi requiem in posterum. Si vera sunt, quae Pierus scribit, conjicio illud esse certissimum iter perveniendi, quo volo. Itaque scribe ei, si discessit; prout videtur tibi, et litteras meas facias transcribi per aliquem, ut eas duplicatas possis mittere propter longitudinem viarum, ac discrimina, et illum hortare ad respondendum. Video quae Cardinalis Pisanus scribit de Secretariatu. Sane si ego illud officium tantum aestimarem, quantum nonnulli, ego jamdudum istuc rediissem: sed si omnia deficerent, hoc quod nunc habeo, non deerit mihi. Ego minus existimo et Pontificatum, et ejus membra quam credant. Cupio enim liber esse, non publicus servus. Perfice modo ea, quae offert Pierus, et videbis me majori diligentia illa fugere, quam alii putant. Ego sub hac spe discedam, ut efficiantur ea quae scribis; nam mihi placent, prout tibi, neque videbit me hic mensis Junii. Venirem citius, nisi expectarem aliqua ex Romana Curia circa festum Paschae. Scribas hoc

Cardinali Pisano, non tamen causam, sed solummodo me venturum. Nam quod aliis litteris ad te scripsi, me discessurum post mensem Februarium, effici non potuit, quia ille, qui venturus erat, consilium mutavit. Nunc autem postquam aliter nequit fieri, veniam impensa Crucifixi. Caetera communicabimus in adventum meum: sed unum te rogo maxime, ne haec nostra consilia cum aliquo communices; sumus enim futurorum incerti; homo proponit, Deus autem disponit; et omnes ad calumniam prompti sumus. Ideo haec secreto perficienda sunt; de factis Hungariae loquor. Saluta Nicolam nostrum, et fratrem Ambrosium. Vale, et me ama. Londini die XXII. Februarii.

EPISTOLA XVIII.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo.

Scripsi ad te binis litteris, quarum unae verbis latinis scriptae erant, alterae maternis, quod erat consilium meum circa rem, quam offerebat Pierus de Lamberteschis; dixique mihi placere, quod censebat in rem meam esse faciendum, dummodo conditiones ita explicarentur, ut non ad opinionem inanem proficiscerer, sed ad rem certam, ac mature digestam. Deinde redditae sunt mihi litterae tuae satis recentes, et cum eis copia litterarum Pieri cum additione aliqua, quae mihi placuere. Persto autem in prima sententia; dum campus ille sit fertilis ad

frugem, prout Pierus imaginatur. Sed veniam ad vos, et tunc propositis in unum conditionibus, discussisque in utramque partem rationibus, meliorem, ut spero, eligemus partem. Id primum scias volo, me libertatem, et otium litterarum praeponere rebus caeteris, quae plures existimant permaximi, atque optant. Sique videro id me consecuturum, prout sperat Pierus noster, non solum ad Sarmatas, sed Scythas usque proficiscar, praesertim proposita facultate dandi operam litteris graecis, quas avide cupio haurire, ut fugiam istas molestas translationes, quae ita me torquent, ut pluris sit molestiae in legendo, quam in discendo suavitatis. Dicit mihi Pierus se rescripturum quamprimum rem certam, et se opinari ante Pascha litteras suas super ea re futuras esse Florentiae. Hoc mihi placet, nam maturius deliberare poterimus, quid sit agendum, sed ego nescio, an ita cito possim discedere, prout existimabam; non quia immutatus sim, sed quia oportet consilium sumi ex tempore. Scripseram tibi hunc Dominum meum dedisse mihi Ecclesiolam quandam Curatam, quam parvi existimabam, quia nolebam subire onus sacerdotii. Verum nudius tertius contulit mihi aliam XL. librarum deductis expensis, et priore dimissa, hanc sum consecutus. Nisi Beneficium esset Curatum, non optarem amplius; sed onus Curae me gravat nimis. Credo me inventurum pro hac Beneficium liberum, et sine Cura XX. librarum: hoc si fieri poterit, satis est mihi, nec opto amplius: verumtamen nescio quando hoc

inveniam; neque scio, an sit melius isto venire, prout res nunc se habent, an expectare paulum, quaerens an possem hanc facere permutationem. Accedit etiam, quia dubito, an Dominus hic indignetur adversum me, si peterem licentiam ita de repente; licet hoc judicem parvi momenti. Petam enim pro sex mensibus animo redeundi, et vetus est proverbium, in itinere componuntur sarcinae. Ut autem non dubites propter haec de reditu meo, pro certo tibi affirmo, me non esse futurum hic ultra mensem Maii, nisi forsan causa societatis reperiendae paulo amplius esset demorandum, quod ultra festum Joannis non poterit esse. Quia vero sumus incerti, quid sit cras futurum, te rogo, ut secreto haec teneas. Nam si in Hungariam proficiscar, erit ignotum omnibus, praeter paucos; quin simulabo me huc venturum, et istos pascam verbis. De Secretariatu autem parum curo. Magni faciant illum alii sicut volunt, quia etsi omnia deficiant, est hic, unde vivam, et opulenter. Vale et Nicolam nostrum saluta. Londini die V. Martii. (1) Si haberes cito responsum a Petro, scribas illud mihi quam primum; quia ut dixi, nescio, an potero discedere, ut cupio: comparanda est enim pecunia pro viatico; et illam excerpere oportet ex Beneficio; nam iste nil daret. Inveniam aliquem amicum, qui mutuet aliquid super fructibus: *venderò in erba*.

(1) Anni, ut opinor, 1422.

EPISTOLA XIX.

Poggius sal. pl. dicit Nicolao suo.

Scripsi tibi tribus epistolis mihi placere, quod offerebat Pierus noster Lambertescus, dummodo proficiscerer ad rem certam. Ipse ultimis ad me litteris, se quamprimum abiturum affirmat, et quod nunc mente versat, opere promittit effecturum, cum primum eo venerit, seque rescripturum ad me Florentiam. Hoc si fiet, cito rem componemus. Ego hic ero, quod corradam ex beneficio meo aliquas pecunias ad commeatum; nam aliunde facultas non adest: non tamen tardabo ultra mensem Majum, nisi forsan societatis reperiendae causa. Tecum autem, et cum Nicola discutiam, et me, et mea; et melius, ut opinor, consilium capiemus. Oportet etiam me Romam proficisci pro negotiolis meis. Capiam vero licentiam ab hoc Domino pro sex mensibus, asserens me reversurum; postmodum, ut ait Terentius: *gallina cecinit, interdixit aruspex* etc. Ideo hoc negotium nemini pandas; nam simulatione opus erit propter multa, quae conferam tecum. Vale Londini die XVI: Martii (1). Mittito has litteras, quae his sunt alligatae, ad cognatum meum, ita ut non deveniant in aliorum manus.

(1) Anni, ut opinor, 1422.

EPISTOLA XX.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo.

Scripsi ad te pluribus litteris, me abiturum ad vos hoc mense Maii, aut amplius ad festum Joannis Baptistae eo animo, ut sequerer consilium tuum, et Petri Lamberteschi in eo, quod Petrus offert in Hungaria: et quia posterioribus litteris asseruit, se rescripturum Florentiam ad te, quid in hoc egisset certi, ne ad spem proficiscerer incertam, ideo ultimis meis litteris te rogavi, ut cum ipse dixisset responsionem suam futuram esse Florentiae mense Martio, aut ante Pascha, velles me quamprimum facere certiorem responsionis suae, quod miror te adhuc non fecisse, si tamen ille respondit. Nollem enim tanquam, ut aiunt, muscam sine capite proficisci, praesertim cum consulat mihi amicus quidam ex Curia, ut hic expectem usque ad Concilium futurum, cum pessimus sit Curiae status. Ego tamen sub spe verborum Petri jam recessissem, nisi retineret me Beneficium, quod contulit mihi Dominus iste, quod cum sit Curatum nolo illud tenere diutius propter onus Curae, quod reputo maximum, sed quaero illud permutare cum aliquo Beneficio, quod vacet Cura, et quod simplex possit clericus obtinere; et jam sum in practica, quae tamen non potest cito concludi, ut optarem; sed tamen infra duos menses spero me, quod cupio, perfecturum. Offertur mihi Canoni-

catus quidam, qui ubicumque terrarum essem, redderet mihi centum florenos annuis redditibus, aut ad minus LXXX. Haec si assequor, nolo amplius, et finem imponam desideriis habendi aut opes, aut dignitates, vacans studiis litterarum, prout semper concupivi. Nam, ut saepius ad te scripsi, hic semper fuit animus meus, et ob eam rem hac veni, ut aliquid parum consequerer, quo liber viverem, et in studiis; quod etsi omnia deficiant, jam videor me consecutum. Si tamen existimatio, et desiderium Petri habebit locum, id capiam, quod offert. Nam mihi prae caeteris placet, et si honesto exercitio, prout illud est, possem mihi vitam parare in posterum, forsan relinquerem Beneficium, quod licet sit sine Cura, tamen sollicitudine, et onere non caret. Ideo te rogo, ut cum primum potes, me certiorem facias, quid responderit Petrus. Ego interim permutabo hoc Beneficium, quo facto statim veniam ad vos: quia etiam si Petri spe frustrarer, oportet me ire usque in Curiam Romanam. Vale, et rescribe. Londini die XXV. Maii. (1)

EPISTOLA XXI.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo V. Cl:

Redditae sunt heri mihi abs te litterae, quas legi summa cum voluptate propter ea quae scribis. Primum quidem gaudeo, te habuisse lit-

(1) Anni, ut opinor, 1422.

teras meas, quibus tibi respondi, et Petro, me secuturum consilium vestrum, et in hac sententia persisto; sed ut paulo ante ad te scripsi, nequeo ita cito venire ad vos, ut cupiebam, nam paulum morae faciendum est. Posteaquam assécutus fui hoc Beneficium, quaesivi semper illud permutare pro alio, quod careat Cura, quod adhuc non reperio, et in hoc omnem adhibeo diligentiam. Cum primum id fecero, ad vos proficiscar; sin vero nequeam reperire quod cupio, expectabo quoad habeam responsum a Petro, quid certi afferat in re nostra. Et si quidem scribet, prout spero, non morabor amplius, hoc Beneficium habens loco maleficii. At si non posset perficere, quae obtulerat, necessitate compulsus, hic exspectabo usque ad Concilium futurum, intentus interim permutationi, quam dixi. Non enim videtur mihi esse sani consilii relinquere hoc parum, quod sum tanto labore consecutus sub spe quadam, quae nos posset fallere. Ideo melius videtur expectandum quoad Petrus respondeat, et secundum litteras suas ex tempore consilium capiemus. Hoc tibi affirmo, si certum quid scribat, me quantocius discessurum posthabito Beneficio, si interim non permutavero illud. Quidam me duobus jam mensibus suspensum tenet promittens mihi daturum praebendam quandam pro hac Ecclesia: nunc autem cum rem urgerem, et ad calcem cuperem pervenire, recessit a promissis suis. Credere verbis istorum est, ac si auribus lupum teneas. Tu vero da operam, ut cum primum Petrus responderit, me

de eo facias certiorem: nam hoc solum expecto. Nec dubites volo, si dabitur ocium, et tempus describendi gesta illius, aliquid agam, quod probabis. Cor bonum adest mihi: nescio, an vires aderint: tamen *labor omnia vincit improbus*. Quatuor his annis nullam dedi operam studiis humanitatis, nec legi librum, quod ad eloquentiam spectaret; quod ex ipsis litteris meis potes conjicere. Non enim sunt, quales esse consuevere; sed tamen brevi tempore redigar in priorem statum. Cum priores rerum scriptores considero, deterreor a scribendo; cum vero nostri temporis, nonnihil confido, sperans me paucis inferiorem futurum, si omnino nervos intendero. Tuum vero sit studium, ut quamprimum certior fiam responsionis Petri. De Archiepiscopo Mediolanensi (1) quae scribis laetatus sum, si tamen vera sunt. Est enim res digna triumpho, inventio tam singularium auctorum: sed mihi non fit verisimile. Nam Archiepiscopus is homo est, qui si quid tale reperisset, et secum asportasset saltem transcribendos tales libros. Vereor autem, ne audita pro certis affirmet, ut saepius fieri solet. Quid tu putas virum tantae dignitatis fultum imperii patrocinio, summaeque auctoritatis aliquid difficultatis habiturum fuisse in assequendo libros, cum illos postulasset ab illis onagris barbaris, si eos invenisset, ut narras? Illis quidem loco beneficii fuisset tradere eos libros viro, qui apud Imperatorem pro se intercedere potuisset. Praeterea natura amici paulum est ambitiosa,

(1) Bartholomaeus Capra.

non aspernatur laudem, neque gloriam; si tales historicos reperisset, personasset ipsemet buccina nihil occultans, neque opus esset eum rogare, ultro se offerret. Ego vermis, quemdam conduxi scriptorem in Germania; quanto magis noster potuisset non unicum, sed plures parasse scriptores? Equidem tunc credam, cum videro. Nam de Oratore quod ais repertum esse Laudae (1), idque Franciscum Barbarum testari, credo, quod illi affirmant; et hoc magnum est lucrum. Quod res, quae erant Pisis, egressae sunt e carcere, placet mihi, deque eo tibi gratias ago. Vale, meque ama. Saluta verbis meis Nicolam. Londini die X. Junii. (2)

EPISTOLA XXII.

Poggius Nicolao suo pl. sal. dicit.

Ut alia epistola ad te scripsi, nihil aliud me hic tenet, nisi cura permutandi hoc Beneficiolum, quod defectu temporum multo tenuius est, quam ferebatur. Nollem enim, id quod tanto et temporis impendio quaesivi, et animi sollicitudine, nunc amittere vitio festinandi. Si his duobus mensibus emerserit aliquid, quod cupio, concludam statim, atque ad vos veniam; sin autem nihil invenero, etiam veniam ad vos. At si Petrus certum quid responderit, quod sequi, aut probare possimus, non expectabo, neque permu-

(1) A Gerardo Landriano Laudis Pompejae Episcopo.
(2) Anni, ut opinor, 1422.

tationem, neque fixionem, sed relictis omnibus non veniam solum, sed volabo. Non enim credas me hic libentius esse, quam in patria; sed ut scis, diutius quam necesse fuerat, hoc saxum volvo, respiciens ad quietem futuram, quae tamen spes mihi videtur ridicula sperare in hac vita aliquid quietis, in qua nihil est stabile, sed continuo motu exagitatum. Equidem persaepe me ipsum rideo, qui inde quietis modum quaeram, unde permulti sapientes summam inquietudinis molestiam id arbitrantes summopere fugerunt. Illa esset via liberior relinquere omnia haec, quae mundi sunt, inanes curas, molestias, et saeculi cogitationes, et in paupertatis, hoc est libertatis, ac verae quietis, et salutis portum confugere. Sed hoc paucorum est munus; nec nisi illorum, quos Pater attraxerit, ut inquit Veritas. Ego autem sequor communem opinionem, ut quomodo homines amicos se dicunt multos habere, cum paucissimi sint, et fuerint, ita ego quietam vitam appellem eam, in qua minimum sit molestiarum; hanc ego, vel temporum, vel aetatis vitio corruptus, diutius concupivi, nescio an recta via. Nam, ut alias ad te scripsi, non ignoro, quam grave sit subire onus clerici, et quanta cura oporteat eos torqueri, si qua sint conscientia, qui ex Beneficio vivunt. Cum enim praemia non dentur nisi laboranti; qui non laborat, ut ait Apostolus, non manducet. Haec tamen dicuntur facilius, quam fiant, et vulgo aiunt, satius est in manibus Dei incidere, quam hominis. Sed tamen si opus Petri, hoc est promissio, perficere-

tur, relinquerem ista sacra, ad quae nonnisi invitus accedo: non quod religionem spernam aliquo modo, sed quia non confido me talem futurum, qualem describunt esse debere. Ideo quam maxime exopto, ut Petrus perficiat, quae vellemus. Nam quod Cardinalis Pisanus scribit de secretariatu, placet mihi propter honorem: caeterum illud officium, non libertatis initium est, sed officina servitutis. Intellige, quid dico: non ego illam quaero libertatem, quae vacet omni cura, ac molestia; nam id quondam fuit, et apud saeculum prius; sed illam in qua paucioribus sim subjectus, quam Tullius ait, vivere ut velis. Prior sanctior esset, sed Spiritus ubi vult spirat, non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, qui potens est facere cum voluerit non ex meritis, sed ex vocante. In hac vita Ambrosius (1) est noster, quem ego judico felicissimum: reputat enim omnia ut stercus, ut Christum lucrifaciat. Nos quibus tantae non adsunt animi vires, hanc mediocritatem cupimus sectari, in qua Deum sequentes, non omnino mundo serviamus. Cum tamen ad vos venero, discutiemus diligenter hoc fasciculum cogitationum mearum, atque exami-

(1) Ambrosius Traversarius Generalis Camaldulensis, vir graecis, latinisque litteris doctus. Paulus Cortesius sic de eo loquitur. „ Erat in hoc homine inexhaustus quidam legendi amor; nullum enim patiebatur esse vacuum tempus. Quotidie aut scribebat, aut aliquid ex graecis, latinisque litteris mandabat. Plura tamen orsus est quam absolverit. Nemo certe plus studii quam ille ad eruendos ex adyto priscorum libros adhibuit. „ Ambrosii epistolas, una cum ejus vita, Laurentius Mehus edidit Florentiae an. 1759.

nabimus quid maxime sit opus facto. Videtur mihi ridiculum quandoque recte consideranti haec mea tam exquisita futurae quietis, futurique temporis consideratio, et tam longa provisio futurae vitae, ad quam conservandam nihilo est opus praeter victum, et vestitum, qui facillime comparatur, praesertim ab homine non ignavo. Sed haec coram. Libros Tullii de Oratore perfectos, itemque Oratorem, et Brutum integros esse repertos (1) summe gaudeo, neque mihi quicquam est molestius, quam quod nequeo fieri quamprimum hujus particeps voluptatis. Spero autem cito fieri. Reliquis, quae scribis, non est opus rescribere. Deum rogo ut satisfaciat desideriolo meo, ut quamprimum possim ad vos redire. Sed Petrum, hoc est ejus epistolam, expecto prae caeteris, ut non semper cogar figere in ventum cogitatus meos. Vale, et me ut soles, ama. Londini die XXV. Junii. (2) De pannis, qui domum delati sunt, ago tibi gratias, et quidem ingentes. Saluta Nicolam nostrum.

(1) Vid. Ep. super.
(2) Anni, ut opinor, 1422.

POGGII
EPISTOLAE.
LIBER SECUNDUS

EPISTOLA I.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo dulcissimo

Habui a te litteras diu, multumque desideratas, quibus maximam cepi animo voluptatem. His respondebo paucis, quamvis multa scribas, quia te ipsum expecto, ut coram communicemus. O quanta jucunditas te praesente! Quot confabulationes! Quot sermones rerum variarum! jam jam videor tecum loqui, audire notas et reddere voces. Cosmus praecessit, atque est nobiscum bonus praecursor. Is mihi spem dedit indubiam te propediem affuturum; nam nisi impedisset asperitas hiemis, quae te tirunculum deterrebat, asseverabat, te cum eo fuisse venturum. Sed non dubitat quae tua est

voluntas, quin adsis quamprimum. Ego domunculam quamdam contiguam cepi, ad quam divertas, ut solus cum sola esse possis. Bonam habebis cameram; vel solus, vel cum socia, quae tibi pedes fricet, si fueris fessus. Non poteris nisi tarde venire, etiam si paulo post venias, quia omnia sunt parata. Ego ipse si praesciero adventum tuum, occurram tibi in via. Cosmus equos tibi spondet, et servientem, si quidem deessent tibi, et ibidem Poggius tuus. Habebis vel mulam, vel equum, qui suaviter te feret, et sine conquassatione, adeo ut etiam equitans in utramvis aurem liceat dormias. Neque est, quod timeas pestem: aer est optimus. In hac illuvie barbarorum, qua paulo ante omnia foetore oppressa tenebantur, nonnulli mortui sunt; nec mirum: ita urbem faece, stercore, spurcitia, et pediculis refersere. Verum postquam Jubilaeus transiit, omnes rectissime valent; neque solum non est pestis, sed ne suspicio quidem. Nam si quid esset, non sum ita demens, ut te ad locum pestilentem vocarem: quamobrem non venientem, sed advolantem fac videamus. Tolle moras, ac tergiversationes omnes, atque excute non solum segnitiem, sed mollitiem. Mulierculae est neque frigus posse pati, neque calorem. Fac periculum ***di cotesto tuo guidalesco, e vedi come regge a martello.*** Instat Quadragesima, tempus aptissimum videndae urbis; itaque fac venias, neque socium quaeras, nam ea est causa morae. Nos te expectamus summo cum desiderio. Cave sis nos

frustreris: nam tibi perpetuum bellum indicam absque ferialibus. Vale, et epistolae tuae responsionem praesens expecta. Rome die XII. Februarii 1423. (1).

EPISTOLA II.

Poggius pl. sal. dicit Niccolao suo.

Recepi abs te epistolam paucis verbis conscriptam, ad quam non est opus rescribere; nihil enim continet, quod postulet sibi responderi praeter unum, quod petis ad te scribi, de statu scilicet meo, quod paucis absolvi potest. Ego effectus sum Secretarius Pontificis, et quidem nullis precibus, vel admodum paucis. Id mihi placet ob recuperatam dignitatem, qua

(1) Ex anni nota hujus Epistolae erroris arguitur eruditissimus Corniani (*Secoli della letteratura Italiana Tom. 2. pag.65. ed Brixiae an.* 1818.) dum asserit Poggium Hungariam peragrasse; evidens enim est eum pollicitatione Petri Lamberteschi posthabita, consilium sequutum esse Cardinalis Pisani, a quo ad Secretariatum in Romana Curia invitabatur. Sed nil mirum, cum idem Cornianus villam Poggii Valdarniinam apud Terramnovam, collocet prope Fesulanos montes. Videtur etiam non multam fidem esse habendam eidem scriptori narranti, Poggium superstitionibus vulgaribus fuisse addictum, et ejus abjectionem, atque importunitatem eruenti ex eo quod in Oratione ad Nicolaum V. laudat novum Pontificem, et postulat ab eo ut Poggii sui non obliviscatur, eique subsidio sit, quasi notissima virtus hujus docti, ac sanctissimi viri non excuset Poggium a vitio assentationis, et familiaritas quae semper fuit inter eos, et longa Poggii servitus justum non reddant, quod a Pontifice expostulat, scilicet, *ut in mentem veniat priscorum amicorum, et ejus potissimum qui jam veteranus in Curia miles, eam per quadraginta annos, cum minori emolumento quam deceat viro non alieno a virtute, et studiis humanitatis, fuerat sequutus.*

olim fueram potitus, sed quid acturus sim nescio, quoad veniat Episcopus Vintoniensis. Pontifex libenter me vidit. Conjiciam cito, conducat ne mihi manere in Curia, an redire ad Britannos. Parere tempori semper sapientis est habitum. Si videro me hac via consecuturum, quod cupio, hoc est aliquod sustentaculum, tum adhaeream; quiescens in studiis, hic manebo. Sin vero minus, tentabo omnia, ut eo tendam, quo jamdudum anhelo. Non obliviscaris, quod olim tibi dixi de praedio illo emendo ad vitam, dummodo liberum sit a vectigalibus. Volo enim vacare, si potero, hac molestia praestantiarum, postquam ita loqui oportet. Cinthius Romanus (1), questus est mecum factam sibi esse a te nonnullam injuriam propter librum illum toties denegatum. Purgavi te, meque simul, omnia a te bono animo asserens esse facta. Dixi librum cito conscribi debere: sollicitat me quotidie purtiella (*sic*) bene. Rogo te, ut librum transcribas, et an inceperis me facito certiorem. Mittas ad me rogo singula commentariola mea, hoc est, excerpta illa ex variis libris, quos legi, quae sunt plurima, ac dispersa: collige simul omnia, oro te, et ad me quamprimum mittas. Vale. Romae die XV. Maii 1423. Cupio habere de Oratore, Brutum, et Oratorem: ideo te rogo, ut illos ad me quamprimum mittas, si illos habes; sin autem, sumas mutuo a Nicola, vel alio, prout opus erit, et simul curato, ut habeam membranas ad ea opera transcribenda ne-

(1) Vide supra pag. 21.

cessarias, quia animus est aut illa scribere, aut facere conscribi. Scripsi ad Franciscum Barbarum rogans, ut mittat nobis orationes Tullii, quas habet meas. Resigna litteras, si vis, illisque perlectis cura, ut obsignatae ad illum ferantur. Rogo te, ut mittas mihi epistolam illam, quam ad te scripsi de Balneis, cum essem in Alemannia, idque quamprimum.

EPISTOLA III.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo V. Cl.

Ex epistola tua video te diligentem esse in iis, quae te rogavi. De pecuniis, quod quaeris, quantum expendi velim, ego ipse nescio, quid certum exprimam, primum quia non sum pecuniosus, tum quia pretium saepius aut incitat emptorem, ut ultra propositum agat, aut deterret. Erat animus expendere usque ad CCCC. aureos, non quod tot habeam, sed quia sperabam portiunculam quamdam a te sumere mutuo, quamdam ab alio, et ex fructibus tibi primis restituere. Sed nescio quid agam: perturbat me quasi imminens, ut video, bellum, cujus facile video initium; exitum, et finem difficilem. Juvenis est, et potens, (1) et cui noceri non potest, nisi profluvio pecuniarum nostrarum. Potuit olim resisti parvo opere, nunc vero

(1) Loquitur certe de Philippo Maria Mediolani Duce, et de bello, quod ab eo parabatur Vide *Ammirato Storie Fiorentine* P. 1, T. 2, p 1001. et seq.

non ita: quamquam hic nulla fit, vel admodum parva aestimatio Foroliviii, cuius administrationem cepit, et eam servat nomine pueri (1). Nam quod ais de Pontifice (2), non licet mihi loqui. Tantum dico, si quid sentiret adversus rempublicam nostram non esset grande miraculum, si pensares quot ansae ei olim per nonnullos datae sunt (3). Non est meum dijudicare de tantis rebus, hoc solum cuperem, ut vel sciremus, vel vellemus ferre pacem, nunc effundemus ultro pecunias.

Horrida terribili fremit Africa terra tumultu

Sed haec satis. Ibunt ista secundum Dei voluntatem. Id vellem curare, ne praestantiarum onus me pessumdaret. Vide, quid reperias, et quale sit id quod vendi debet: qui fructus, quod onus si aliquid deberet solvi, nihil agi volo. Commisi hoc idem cuidam amico meo civi Senensi. Credo me reperturum aliquid melius, et liberius ibi quam Florentiae. Ego quieti intendi animum. Si hac emptione id consequi possem, effice quod optamus; si vero minus, nolo me pluribus laboribus implicare. Rescribe quid invenias, et consilium in ea re tuum. Si non potero esse Florentiae, ero alibi, nihil me movent loca: ubi quies erit, et bene ibi erit, et patria Pontifex satis benigne me videt; spero etiam respiciet. Non ero importunus, neque molestus in

(1) Thebaldus Ordelafius, Georgii Tyranni Foroliviii filius, tunc annum decimum vix attingens.

(2) Martino V.

(3) Vide Vitam Poggii Tom. 1, pag. 132.

iis principiis, quae cum omnibus gravia sunt, tum mihi praesertim in omni re consueverunt esse gravissima. Sed ut scis *labor omnia vincit improbus*. Res habui, quas ad me misisti. Vestes illae attritae, quae penes te sunt, cupio ut vendantur, investiga te oro, cujus pretii existant, et quid unaquaeque aestimetur, et me de eo facias certiorem; nam si non erunt nimium abjectae, vendi volo. Mittas ad me quamprimum potes formulas illas, quae spectant ad Curiam; nam indigeo ipsis. Reliqua item, quae postulavi, cura, ut ad me deferantur. Allatus est mihi ex Colonia XV. Liber Petronii Arbitri, quem curavi transcribendum modo, cum illac iter feci. Mittas ad me oro Bucolicam Calpurnii, et particulam Petronii, quas misi tibi ex Britannia, nec obliviscaris commentariola mea; nam multa sunt illis adjicienda. Cura ut valeas. Romae XXVIII. Maii 1423.

EPISTOLA IV.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo.

Risi lectis iis litteris, quas proxime a te accepi, tum propter ea, quae scribis, tum quia vidi te paulo commotum propter litteras ad te meas. Ita oportet, ut quemadmodum equis ignavis et tardis opus est calcaribus, ita tu stimulo exagiteris quandoque, neque enim aliter rescripsisses ad omnia, nisi luna ascendisset Capricornum. Sed unum est, quod omissis jocis

te velim pro nostra amicitia monere. Cum omnia mihi placuissent, quae in tuis litteris continentur, illud solum moleste legi, quod de Nicola scribis, ut video, subiratus. Credo ipsum non respondisse tibi humaniter prout dignitas tua, et amicitia vestra postulabat. Oportuit ferre aequo animo; quae enim impetu quodam iracundo fiunt, non judicio et consilio, levius aestimanda sunt: mos gerendus est naturae hominum, et moribus nostris, qui difficiliter tolluntur præsertim inveterati. Multa insunt nobis vitia, quæ cum tolli nequeant, aequa mente sunt ferenda, ut potius toleremus morbos amicorum propter amicitiam conservandam, quam jucunditatem consuetudinis, et benivolentiae abjiciamus, ut vitemus et vitia. Scis, quae sint leges amicitiae; scis, quam proclivis sit natura hominum ad lapsum; scis, quam rara virtus; scis etiam inter amicissimos persaepe dissensiones, contentionesque incidisse: haec culpa est passionum, quae ultro veniunt insperatae, et nos cogunt subito multa loqui, quorum nos statim poenitet: ratio haec debet moderari, neque permittere, ut ferantur longius; quare te rogo mi Nicolae, ut si quid est, quod te verbo ille offenderit, non putes Nicolam fuisse, sed impetum quemdam velociorem, qui statim evanuit. Alteri forsan id debuit mirum videri, tibi vero, qui ejus naturam nosti, turpe est ejus verbis turbari, praesertim cum ii fervores cito refrigescant. Conserva, te oro, Nicolam nostrum, non solum tibi, sed et mihi, atque utere prudentia tua,

quam tum legendo adeptus es, tum vero experiendo. Ut verum dicam, molestissimum mihi fuit, quod te sensi ita commotum, tum quia vidi causam me fuisse hujusce rei, tum quia opto te quieto esse animo. Itaque si mihi rem gratam cupis facere, redde te nobis eum, qui fueras. Placet, quod adhibiturus sis diligentiam iis rebus, de quibus saepius scripsi, quas non est necesse amplius recensere. Verum ea fiant, quae possunt fieri; caetera aut differantur in tempus commodum, aut abjiciantur. Si veniemus Senas, prout spero, coram alloquemur, et de singulis communicabimus una. Rescripsi ad Franciscum Barbarum de Orationibus meis, rogavique Nicolam, ut tibi ostenderet litteras. Ille neque respondet, neque librum mittit. Nescio an epistolae fuerint ei redditae, de hoc velim certior fieri; nam si mihi constiterit fuisse redditas, scribam postea ad Guarinum, querar mihi injuriam fieri, neque pluris alium aestimabo, quam ipsemet velit. — Post haec recepi epistolam tuam perbrevem, sed plenam humanitatis. Quod efficis ut habeam opertorium pro lecto, gratum est mihi, idque pulcrum esse putabo, quod tu ordinaris. Quum factum erit, id curato ad me Romam deferri, et pecuniam sume a Nicola. Si Breviarium, et reliqua, quae cupio, nequeant reperiri, omittas, quoad dies offeret aliquid dignum nobis. Petronium ad te non misi sperans ipsemet afferre ad te librum. Quod si spes omnino nos fallet, curato ad te deferri. Hoc parum est, quod distuli non negligentia,

sed ex proposito. Tu vero declamatoriam facis, me accusans tarditatis, addens te celatum de membranis Petri nostri de Canino. Haec, et nihil idem esse puto. Declama quantumlibet; ego surdaster. Vale, et has litteras cures reddi matri meae. Manu festina Romae die XI. Septembris 1423.

EPISTOLA V.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Non impeditus negotiis ad te non scribo, sed coactus inopia cum rerum, tum verborum. Sunt praeterea occupatiunculae quaedam, in quibus versor, quae non tantum ipsae me impediunt, quantum earum expectatio. Oportet enim paratum esse etiam ad nutum, ne offendatur religio principum, quorum indignatio promptior est, quam remissio, si quid omittatur. In quibusvis quoque rebus principia sunt ardua, ac difficilia; ut quod antiquioribus in officio sit jucundum, promptum, ac leve, mihi sit molestum, tardum, onerosum. *Sed labor omnia vincit improbus.* Conor ipse quoque aliquid promere me dignum, insinuoque me in Principis voluntatem, quem videor videre satis erga me humanum: et negotia perpauca, tamen cogitationes plurimae me distrahunt, omnia timentem, ac trepidantem. Redditi sunt libri, quos tradidisti Nicolae nostro, et item quaterniones tui, qui incuria vectoris, et item Quintilianus, paulum

imbre corrupti sunt. Scribo quasdam litteras Ser Angelo Pieri contribuli meo, quibus et aliae alligatae sunt. Te rogo, ut quamprimum eas reddi cures in manibns suis, ut aliae quoque reddantur. Credo nos tandem venturos Senas, si fata volent. Vale manu festina. Romae die VIII. Octobris noctu 1423. Expecto a te litteras, et cultram, et nova Reipublicae nostrae, bellum ne speres futurum, an pacem. Loquaris cum Ser Martino, quid ei agendum videtur de facto meo, id est quomodo sit obviandum exactionibus, vel potius extorsionibus istis; et id mihi respondeas velim; et item an hae litterae reddantur tibi. Propter reliquas, quae colligatae sunt, hoc scire cupio. Nam necesse est mihi illas reddi; responde igitur quamprimum.

EPISTOLA VI.

Poggius pl. sal. dicit Guarino suo.

Doleo mi Guarine imponi mihi quodammodo necessitatem expostulandi tecum offensionem quandam, ne dicam injuriam, qua me affecit Franciscus Barbarus praeter conjunctionem necessitudinis nostrae, praeterque officium boni viri. Scripsi ad eum jam binas litteras familiariter, ut soleo, posteaquam Romam veni, rogans eum pro nostra amicitia, ut mihi remitteret eas Ciceronis Orationes, quas habet a Nicolao nostro, et mea manu conscriptas, et

mihi admodum necessarias. At ipse nedum Orationes remisit, sed ne verbum quidem respondit ullum, vel summa negligentia usus, vel contumelia; quorum utrumvis est alienissimum moribus, non solum hominis mecum summa benevolentia, ut puto, conjuncti, sed etiam boni, et docti viri, qualem se ille et esse vult, et haberi. Nam factum esse occupationibus, ut toto semestri non fuerit ocium paucorum versuum exarandorum, vix est, ut possim credere. Scriberem ad eum tertio, nisi plane existimarem me nihil proficere. Nam si superiores epistolae gratae sibi fuerunt, eum oportuit respondere, praesertim amico; sin vero molestae, nolo committere, ut ei sim molestior. Equidem permaxime miror eum, qui etiam in minimis rebus aliis dederit praecepta vivendi, in maximis sibi ipsi deesse. Te autem etiam atque etiam oro, mi Guarine, ut postquam meae litterae, neque preces pondus apud eum ullum habent, tu ipse efficias, quod putabam me facturum fuisse; ut scilicet Franciscus remittat Orationes meas vel Nicolao, vel mihi. Scio te apud eum plurimum posse, vel auctoritate, vel gratia. Itaque si quid est, in quo mihi permaxime satisfacere cupis, in hoc labora, atque enitere, ut liber domum redeat: satis enim peregrinatus est, adeo ut jam nesciat iter remeandi. Si tamen tua opera redibit, veniet expectatissimus: amo enim hunc libellum, tum propter multa, tum imprimis quia egomet scripsi. Scis autem nos plurimum affici ad ea, quae ipsi fecimus, in quibus multum

operae, curaeque posuimus. Cura ut valeas, utque respondeas; ne in quo alium reprehendo, te accusare compellar. Non enim parvo supplicio evades, aequo praesertim judice. Vale iterum, meque a te amari tum permaxime existimabo, cum librum habuerimus una cum litteris tuis. Romae Idibus Novembris. (1)

EPISTOLA VII.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao suo dulcissimo.

Non respondi proximis litteris tuis, propterea quia existimabam te fugisse pestem, prout ajebas; his vero litteris, quas hodie a te accepi, video adhuc te esse Florentiae. Gratum est mihi te absolvisse Marcellinum, idque gratius, si librum ad me miseris; reddam enim egomet Pontifici, et illum demiror tam sollicitum fuisse in postulando. Cultram habui, eaque mihi summe placet; est enim pulcherrimo artificio, et ampla satis, et quod pluris est, non magni pretii. Scripseram Nicolae, ut tibi diceret, nisi abisses, ut aliam fieri curares paulo pleniorem; haec enim leviuscula est hieme praesertim tam horrida, et ex eo tibi gratias ago, et quidem ingentes. Marcellinum cum habuero, te faciam certiorem. De praestantiis meis, utendum est enim trito verbo, et patrio, nihil amplius loquaris. Vir egregius Laurentius de Ridolfis (2)

(1) Anni, ut ex epistola 4. hujus libri arguitur, 1423.

(2) Celebris hujus etatis Jurisconsultus, cujus vitam scripsit italice Vespasianus librarius Florentinus, ut habetur ex A. M. Biscioni. V. *Giunte alla Toscana Letterata del Cinelli*, inter MSS. Biblioth. Magliabechianae.

mihi ait me posse egregie defendi, cum sim beneficiatus, eamque esse viam optimam, nec periculo aliquo conjunctam. Sed opus est, ut egomet veniam ad procurandum ista; nam aliter non video fieri posse: sed quando id futurum sit nescio. Adhuc nequimus aliquid elicere certi, venturi ne simus ad Concilium nec ne: aliqui negant, alii affirmant, et adhuc sub judice lis est. Si ibimus ad vos, me conferam subito; et nunc Petronium habebitis; hanc enim causam scias fuisse tarditatis: decreveram enim illum afferre mecum; sed pependimus semper

Incerti quid fata ferant, quo sistere detur.

Si enim credidissem nos tamdiu hic futuros, jamdudum Petronium ad te misissem: nec nunc quoque illum mitto, illud ipsum sperans, me scilicet allaturum: sed infra paucos dies certum quid sciemus. Doleo Nicolam nostrum angi tantum ex illorum morte; neque est cogitandum diutius de iis rebus, quibus nullo pacto provideri potest, cujusmodi mors est. Libros Laurentii si in licitationem venient, credo multum existimari. Verumtamen cures oro, si quid est boni, quod haberi possit aequo pretio, ut Poggius tuus aliquid habeat. Cupio enim aliquam mihi suppellectilem librorum parare, ut aliquando in ea, quam cupimus, quiete vivamus. Vellem aliquam chartam Ptolomaei Geographiae, si fieri posset: in hoc cogita, si quid forte inciderit; ac etiam Svetonium, aliosque Historicos, et praesertim Plutarchi viros illustres non obliviscaris. Nam Breviaria, Bibliasque si non repe-

riuntur, omittito. Scribis te iturum Bibienam; quodcumque consilium ceperis, Deus secundet. Sed miror, cur non potius Romam venias: hic est aer purus; rerum omnium opulentia, vino excepto. Jam XXX. annis praedicas, velle te Romam videre; tempus nunquam fuit opportunius; summa hic pax; summa rerum tranquillitas; iter securum; hospicia non mala; via levis; praeterea, quod pluris existimo, est hic Poggius tuus, quo cum esse, non erit tibi, ut opinor, injucundum. Colloquemur una; dies, et noctes una vivemus; eruemus omnia haec vestigia antiquitatum; texemus varium sermonem; non ipse Jupiter erit beatior nobis. Habeo praeterea domunculam, ad quam poteris divertere, non erit tibi opus magno apparatu; etiam si nudus venias, est unde provideatur tibi: nullus erit tibi labor, ego omnia subministrabo, ut in utramvis aurem quietus dormias. Delibera igitur ad nos venire, nec est necesse magno consilio. Mittam tibi obviam Senas mulam meam, et item equum cum familiari, qui te conducat, si id decreveris; quod ut facias, per nostram amicitiam etiam, atque etiam te rogo. Nihil est mi Nicolae, quod mihi gratius possis facere. Oh quam consummata esset haec voluptas, et omni parte perfecta, si Nicolaus, Poggiusque una Romae essent! Unam mehercule nostram confabulationem Papatui anteferrem. Muta igitur propositum, et huc veni, neque te terreat longitudo itineris, aut hiemis asperitas. Equum, vel mulam habebis peroptimam, et quae te suaviter portet; famulum

praeterea tibi servientem; quid plura? Egomet pro te veniam, et hisce humeris portabo. Rescribe id, quod vides mihi placere, vel tu potius veni. Vale, et me ama. Mittas mihi oro orationes Tullii in papyro, et item illas, quas detuli ex Monasterio Cluniacensi; nam Franciscus Barbarus mihi facit injuriam. Scribe ad illum, oro, tu qui libellum ad eum misisti. Habes epistolam longam, et manu veloci scriptam, noctuque. Romae die VI. Novembris 1423. Dicas Nicolae, vel aliis, qui solvunt pecunias, quod illos 19 florenos, quos misi solvendos matri, det fratri meo, quia mater eo nequit venire.

EPISTOLA VIII.

Poggius sal. dicit Leonardo Aretino V. C.

Cogitabam aliquid ad te scribere post discessum a te meum ut revocarem consuetudinem nostram ad te scribendi jamdudum, tum locorum intervallo, tum negligentia intermissam. Scis enim vetus illud nostrum institutum fuisse ad exercitationem dicendi, ut etiam praesentes quandoque mutuis litteris colloqueremur: idque diutius a nobis est observatum. Qua in re permagnum fructum capiebamus exercitationis nostrae, cum ne requirenti quidem ultro verba occurrant, et sententiae ad scribendum accommodatae. Sed nescio quo pacto vel rerum vel ingenii, quod quidem fateor, ino-

pia non solum scriptione, sed ne cogitatione quidem dignum aliquid occurrebat etiam atque etiam cogitanti. Neque enim de rebus privatis, neque de publicis loquendi adest ulla facultas, cum alterae eo sint loco, ut si deteriores paulo fiant, nullae sint futurae: in alteris optimum sit consilium silere, in quibus vel adulatoris, quod longe abest ab officio boni viri, vel loquacis, ac petulantis nomen est subeundum. Ago igitur gratias, et quidem ingentes, ut ait Gnatho ille, cuidam homini ignoto, qui superstitione quadam nodum in scirpo quaerens, me excitavit, nec solum scribendi, sed ridendi quoque, et quod in primis laudasset Zuccharus (1), affatim, lauteque epulandi materiam praebuit nobis ob religionem suam. Vellem similes mihi homines in diem dari: obruerem te non litteris, sed longissimis libellis, ac frequentissimis, cum labor manus mitigaretur oris suavitate, quam haud quaquam improbasset Epicurus. Hoc sit epistolae argumentum, quo mehercule saepius uterer approbantibus Musis, quarum consilio, et auxilio has litteras conscribendi data est nobis facultas. Cum essem pridie in Cancellaria, accessit ad me Antonius Luscus, (2) vir doctissimus, qui una aderat, ac

(1) Ignotus quidam gulosus, quem Poggius pluries memorat.

(2) Secretarius Pontificius a Martino V. propter prudentiam, et eloquentiam suam singularem ad Ducem Mediolani pro iteranda pace anno 1423 missus, ut habetur ex historia Florentina Poggii edita a Recanato Venetiis an. 1715. pag. 211. Ipse Poggius finxit Luscum secum colloquentem in Dialogo *de fortunae varietate Urbis Romae*, qui extat inter ejus opera in editione Argentoratensi anni 1513, fol. 50.

plane subridens, manumque ostentans, aperiensque, hoc hodie inquit, praeter spem, opinionemque lucratus sum. Erant enim in ejus vola grossones decem, qui cum unde, aut qua via advenissent, percontarer: Modo, inquit, accessit ad me sacerdos quidam, secretoque alloquens ait, quemdam, cujus nomen reticebat honoris causa, se adiisse, dixisseque in confessione fraudasse sese quondam Joannis Papae tempore, qui tunc erant, secretarios de communibus proventibus, adeo ut uniuscuiusque portio essent grossi octo quos fatebatur restituendos: cui cum sacerdos metum injiceret, religionemque, homo conscientia rei permotus pecuniam e vestigio reddidit distribuendam, quibus deberetur. Itaque partem suam Antonio tradidisse, et item reliquis se nomine illius satis esse facturum. Hinc ego effusius risi hominis scrupulosam mentem, superstitiosamque religionem. Quid enim periculi fuerat parvulam offam ex eorum ore detrahi, qui ipsi bestiam integram deglutissent? Sed heus tu Antoni, inquam, docebo alios quoque decem lucrifacere: dic te executorem testamenti Job, et postula partem suam, quae pro illius anima dedatur. Arripuit consilium, statimque proficiscens, pecuniam reportavit: tum ridibundus dic, inquam, me Leonardi Aretini nostri negotiorum gestorem, et portiunculam postula. Nunquam enim eam Florentiam usque deferet, meliusque est juxta Lupi sententiam a nobis eam recipi, quam perdi ab Leonardo. Quid quaeris? Postridie tuos quoque grossos potiti

sumus: hos ergo nummos cum neque restitui consilium esset, neque agrum figuli placeret emere, non enim sanguinis pretium erat, sed mendacii, decrevimus eos Baccho et Cereri consecrare. Itaque cura demandata est Antonio Lusco, penes quem nummi erant, ut in horto suo non convivium instrueret, sed bacchanale, in quo et parentaremus Job mortuo, et tibi vivo laudes ingentissimas persolveremus. Accepit igitur nos opipare Antonius, Cincium primo, deinde Bartholomaeum de monte Politiano, itemque de Bardis; convivium fuit solemne festivum, risu, ac jocis plenum, et quod pluris erat, vino optimo, quod nos loquaciores paulo reddidit atque hilariores. Prior sermo fuit de rebus seriis, et quae sapientiam redolerent, cum vero pauxillum calefieri mensa cepit, in facetias sapientia illa primo conversa est, tum etiam in clamores, qui tamen non excederent modum; demum edendo, potando, disceptandoque defessi discessimus; ita tamen ut mihi primum inventori hujus convivii gratias agerent, qui adfuissent, tum Antonio praesenti, atque absenti tibi. Vellem ut hanc legens tantum caperes voluptatis, quantum nos sumpsimus edentes: satis enim abunde tibi factum existimarem: sed tamen quantamcumque capies, eam recipies loco cibi, tibique satisfactum putabis. Vale, meque ames ut soles. Romae. Kalendis Januariis. (1)

(1) Anni 1424 nam colligitur ex initio hujus epistolae Poggius nunc primum scripsisse Leonardo post reditum suum ex Anglia.

EPISTOLA IX.

Poggius pl: sal: dicit Nicolao V. Cl:

Venit huc quidam doctus homo natione Gothus, qui peragravit magnam partem orbis; homo quidem est ingenio acuto, sed inconstans. Idem retulit se vidisse X. decades Livii, duobus voluminibus magnis, et oblongis, scriptas litteris Longobardis, et in titulo esse unius voluminis, in eo contineri decem decades Titi Livii, seque legisse nonnulla in iis voluminibus. Hoc ita verum esse asserit, ut credi possit; retulit hoc Cardinali de Ursinis, multisque praeterea, et omnibus eisdem verbis, ut opinor, non esse haec ab eo conficta. Quid quaeris? Facit assertio sua, et constans vultus, ut credam aliquid. Melius est enim peccare in hanc partem, ex qua tantum lucrum fieri posset, quam esse omnino incredulus. Itaque volui hoc ad te scribere, ut loquaris cum Cosmo, desque solicite operam, ut haec volumina quaerantur; nam facile erit vobis. Libri sunt in Monasterio de Sora, ordinis Cisterciensium, prope Roschild ad duo milliaria theutonica, hoc est, prope Lubich paulo amplius quam est iter diei unius. Arrige aures, Pamphile. Duo sunt volumina, magna, oblonga, litteris Longobardis, in Monasterio de Sora, ordinis Cistercensium, prope Roschild, ad duo milliaria theutonica, quo adiri potest a Lubich biduo amplius. Cura ergo, ut Cosmus scribat quampri-

mum diligenter ad Gherardum de Bueris, ut, si opus sit, ipse eo se conferat; imo omnino se conferat ad Monasterium. Nam si hoc verum est, triumphandum erit de Dacis. Cardinalis mittet illuc nescio quem, aut committet uni propediem discessuro. Nollem hunc tantum bolum de faucibus nostris cadere; itaque matura, ac diligenter: ne dormias. Nam haec vir ille ita affirmavit, ut quamvis verbosior videretur, tamen nulla esset causa, cur ita impudenter mentiretur, praesertim nullo proposito mentiendi praemio. Ego igitur ille, qui vix credo quae video, adducor, ut hoc non omnino esse falsum putem, et hac una in re honestum est falli. Tu igitur curre, insta, preme Cosmum, ut aliquid expendat, quo litterae cito tutae deferantur. Vale. Romae die VIII. Januarii 1424. Quid autem egeritis, cura, ut sciam. Manu veloci. Dicas haec Leonardo nostro Cancellario (1). In eo monasterio omnes fere Dacorum reges sepeliuntur.

EPISTOLA X.

Poggius pl: sal: dicit Simoni de Teramo (2).

Ago tibi gratias pro litteris tuis, quibus me mones, ut cautior sim in scribendo nova. Mi Simon nescio quid alii scripserunt, ego nil scripsi domino Vintoniensi detractorium, nil falsum, neque aliquid, quod si publicetur, debeam

(1) Leonardo Brunio Cancellario tantum designato.
(2) Collector in Anglia de quo pluries supra.

vel paulum erubescere. De resolutione Concilii non reperies in litteris meis. Verba subtractionis obedientiae regis Aragonum, ita simpliciter dicta, non recolo me scripsisse, neque credo mea esse, sed quod fecit edictum, ne obediretur litteris Apostolicis, sine mandato suo. De haereticis item scripsi: et utinam mendacia scripsissem. Quod haec dederint disturbium rebus Papae, non fit mihi verisimile. Utinam alia non magis impedierint factum, quam scripta mea! Locutus sum ego ipse cum Pontifice purgans me pro rei veritate; scripsique ad Dominum meum Vintoniensem rogans, ut remittat mihi litteras illas, quas Papae sim ostensurus. Illud quod scripsi, volui esse notum Domino Vintoniensi propter utilitatem Ecclesiae, non populo: quod si ipse publicavit, quae culpa est Poggii? Prosperitas haereticorum debuit magis movere Praelatos ad obedientiam Papae, quam ad pertinaciam. Quod si hoc fecit laicos audaciores, quare publicarunt sibi nocitura? Possum ibidem dicere de Rege Aragonum; sed nolo esse longior. Itaque non est, ut culpam rerum rejiciatis in me. Ego procul absum a culpa. Willerimus tuus scripsit ad quemdam suum: eum qui talia scripsisset nova, dignum esse ultimo supplicio. Ipse modicum expendit in nutrice talis viri, asinus mercenarius: ideo est tam profusus vitae alterius supplicii. Tergestinus quoque scripsit. Ego haec minus curo, quam credant. Nihil secretum revelavi: nil scripsi falsum: nullius famam laesi: non scripsi ad hostem Domini nostri, sed ad fidelissi-

mum filium suum. Itaque omnis istarum rerum culpa, quam praefertis, non redundat in me, sed in Vintoniensem. Illum, non me, accusent; prout dixi Cicestrensi, qui me culpavit: dixi quoque Domino nostro, me non putare Dominum Vintoniensem ita improvidum, ut existimem illum nova extulisse, quae speraret Ecclesiae inutilia. Nam de Cicestrensi, quod me arguis pro iis, quae scripsi, amice tu quidem facis; sed paulum erras. Ille non solum me appellavit spurcissimis verbis, sed scribi quoque alterius nomine fecit Domino Vintoniensi falso mentiens. Cum esset inter nos verborum contentio satis honesta in secreta camera Papae, ille expuens verba ampullosa, et in iram prosiliens, coram pluribus dixit me vilem asinum ribaldum: sed non tuli impune: retudi eum ita ut taceret. Minatus est mihi plurimum: ego tunc fervens ira, injuria motus, et verborum contumelia, scripsi Vintoniensi rei enarrationem veram: nil finxi: nil addidi: ad te quoque nescio quid: non enim recolo; sed nihil devians à veritate. Itaque non scripsi litteras maledicas, ut dicis, aut refertas jurgiis; sed veras, et ad me excusandum necessarias. Quod si me cedere sibi debuisse putas, erras vehementer. Nam cum agitur de tuenda fama, de conservando honore, de infamia propulsanda, nemini parcendum est, non se quoque respicienti. Non fuit error respondere ad interrogata, sed ratio honesta. Sed haec hactenus: fecimus pacem, et factam servabo. Sed necessarium fuit respondere tibi, ne culpam omnem in

me refellas. Vale. Romae mann festina die X. Februarii (1).

EPISTOLA XI.

Poggius sal. pl. dicit Leonardo Aretino.

Reddidit mihi Cosmus noster litteras tuas, quas legi summa cum voluptate. Eas vero, quas dicis ad me dudum scripsisse, expecto summo cum desiderio, non ut cognoscam causas illius molestissimae dissensionis, quae dediscendae essent, sed propter eloquentiam tuam. Eas si unquam habuissem, respondissem tibi profecto: multarum rerum sum negligens; in respondendo autem litteris amicorum diligentissimus. Quod tibi satis notum puto superioribus temporibus, cum crebris epistolis colloqueremur. Te rogo majorem in modum, ut mittas mihi illas litteras, quae tam negligentes fuerunt in veniendo, ut vel sero percipiam ex eis, quam cupio, jucunditatem. Illius vero dissidii satis recte causam perspexi ex primis litteris, quas olim recepi a Nicolao, et cum essem Florentiae illud idem cognovi praesens, quod absens conjiciebam; unius scilicet delirantis mulierculae non susceptum a te patrocinium, et ex hoc capite omnem discor-

(1) Anni, ut puto, 1424, nam loquitur de resolutione Concilii, certe Senensis, hoc incipiente anno dissoluti; loquitur de subtractione obedientiae Regis Aragonum, qui hoc anno bellum Pontifici indixerat; loquitur tandem de haereticis, ut opinor, Bohemis, qui tunc plurimum molestiae afferebant Apostolic e Sedi. Vide Vitam Poggii Tom. I. pag. 142 et 149.

diam fluxisse. Quod si quis est omnium, qui haec molestissime ferat amborum causa, ego is sum, qui novi quam bonis, quam sanctis principiis haec fundata, atque instituta fuit amicitia, et deinceps longo tempore summis officiis, et mutua benevolentia conservata: hanc dirimi ob insaniam unius femellae, levissimum visum est mihi; neque te culpo, neque Nicolaum excuso. Id fero molestissime hanc vestram dissensionem, quasi communem fabulam, nonnihil maculasse amborum famam. Ego satis novi naturam Nicolai, ac mores: non nego aliquid in eo esse, quod corrigi posset. Tener est inter caetera, et ut ita dicam, vitreus, qui ad parvulum ictum confringitur. Sed quis est, mi Leonarde, cui non multa desint? Flaccus inquit: *nam nemo vitiis sine nascitur: optimus ille est qui minimis urgetur*: et Iacobi Apostoli est aurea sententia: *in multis offendimus omnes.* Homo est Nicolaus, mea sententia, qui citius duci possit, quam trahi. Debemus supportare invicem juxta praeceptum Apostoli. Et ut Seneca potius vult honestare ebrietatem propter Catonem, quam dehonestare Catonem propter ebrietatem, sic ego cuperem, ut tu citius aliquam offensionem aequo animo tulisses propter Nicolaum, quam illum odisses propter offensionem; si qua in re te ille laeserit praeter jus amicitiae. Sed expecto litteras tuas: haec scripsi non tanquam ferens certam sententiam, sed ut dolens ea, quae acciderunt praeter opinionem meam. Ego autem is sum, qui neque auxerim meam erga Nico-

laum benevolentiam, neque aliqua in re diminuerim amorem erga te meum. Quod si diutius fuissem Florentiae, forsan perfecissem opus, quod inceperam, licet durum. Tu vale, et si me, ut soles, amas, rescribe saepius: nam nil mihi jucundius esse poterit litteris tuis. Romae XVII. Kalendas Aprilis. (1).

EPISTOLA XII.

Poggius pl. sal. dicit Richardo Pethwort (2) *Secretario Episcopi Vintoniensis.*

Frater amantissime, hanc epistolam non levem, ac jocosam, ut reliquae meae solent, ad te mittere institui, sed seriam ac gravem, et viro dignam; quam licet perbrevem, loco munusculi tamen ab homine tibi amantissimo accipias volo, et ut spero, non injucundi: nam si ea, quae ad ornandum corpus spectant, munera nobis grata esse solent, quanto gratiora, atque acceptiora esse debent ea, quae animum nostrum ornare possunt, et reddere pulchriorem? Si quidem corporis ornamenta rem fragilem componunt, caducam, instabilem, ad modicum duraturam, et cujus jacturam haud magni existimandam sapientes censuere; animi vero ornatus, ac decor, aeternus est, atque immortalis, cujus negligentia, atque incultus, nobis in poste-

(1) Anni, ut opinor, 1424, nam loquitur de transitu Poggii per Florentiam, sicut de re non multum remota.

(2) Alibi Pettewort.

rum permagna poena luendus est. Quorsum, inquies, hoc novum philosophandi genus? Ut fungar officio amici, cujus est proprium amare alterum ut se ipsum, et velle ei bene esse. Relatum est mihi his diebus a quodam, cum de te rogarem diligenter, te multo quam soleas pinguiorem, hoc est, opulentiorem factum esse, et plura Beneficia consecutum: quod quidem vere, et ex animo gavisus sum, si modo, et conscientia ipsa non est una effecta pinguior, et illa sint tibi vera beneficia futura. In quo cum labor sit permagnus, haec duo tibi maxime cavenda esse arbitror: primum ne haec rerum externarum copia te ad inopiam redigat virtutis; quod ut plurimum videmus contingere: tum vero, ne haec, quae vocant beneficia, tibi, ut caeteris paene omnibus, ad maleficium redundent. Si enim animum recte advertere volueris, invenies plures mortalium, dum opes quaerunt, divitiis inhiant, pecuniae student, nullam habere virtutis curam, ignaros bonarum artium; et haec Beneficiorum tam late patens ambitio multorum animas pessundedit. Nam et sana conscientia divites fieri perdifficile est, cum quibus artibus parentur satis constet, veterique proverbio decantatum sit: dives aut iniquus, aut iniqui haeres: et haec superflua congeries Beneficiorum ruitura est procul dubio super nos, et oppressura animum nostrum, nisi etiam novissimi quadrantis justam reddiderimus rationem: quod si facere possumus, tu ipse nosti. Difficulter quidem comprimit vitia (quae undique scaturiunt, et magno adversum

nos insurgunt comitatu) corpus algens, esuriens, se castigans, nedum in luxu, in deliciis, in saturitate et copia constitutum, quae opes parere et Beneficia opulenta consueverunt. Itaque, mi Richarde, circumspice diligenter, ut crescente pondere temporalium rerum, robur quoque animi crescat ad eas sustinendas, ne onere depressus succumbas, et te erigere non possis. Cuidam ex gentilibus Principi decerni sibi divinos honores petenti, respondit unus: vide, ne dum coelum petis, terram amittas. Ego vero tibi secus. Cave, ne dum terram appetis, amittas coelum. Habes epistolam non longam, quam si saepius legeris, si memineris, senties tibi sanum consilium datum, et intelliges profuturum. Vale, et saluta verbis meis Bildeston (1) nostrum, quem satis miror nobiscum ita silere. Romae XI. mensis Maii (2). Recommenda me Domino, et saluta domesticos.

EPISTOLA XIII.

Poggius pl. sal. dicit Antonio Lusco V. C. (3)

Est Marci Tullii in secundo de Oratore libro, ut opinor, sententia: non videri sibi eum liberum esse, qui non aliquando nihil agat. Versabantur prisci illi excellentes viri in omnium gentium dominatrice republica tot variis, tum publicis,

(1) Nicolaus, alibi Bildescon, Archidiaconus Vintoniensis.

(2) Anni, ut opinor, 1424.

(3) Vide supra Not. (1) pag. 101. et multo plura in Append. XXIII. ad Vit. Poggii.

tum privatis in rebus, ut ad relaxandos a continuis curis animos, libertatis loco ponerent, si nihil agendi vacuum quandoque tempus concederetur. Nos vero, Antoni, secundum eam sententiam non solum liberi, sed longe omnium liberrimi sumus, ac paene dissoluti, quibus non aliquando ut illis ad recreandum animum, sed fere semper ad relaxandam mentem, et ingenium per ignaviam nihil agendi omnino spatium concedi videmus. Neque enim demandatur nobis quicquam publici muneris, nec ipso otio, quod datur, frui licet observantibus nutum principis, et semper rerum agendarum expectatione suspensis. Miserrima igitur videtur esse conditio nostra, quibus neque otii, neque negotii ullius ratio constare potest: et dum lucelli nescio cujus spe trahimur, nihil est certum, nihil exploratum nobis, quo constitutum habeamus vel agendi, vel quiescendi tempus, suspensi animis, atque iis rebus intenti, quae parum habeant commercii cum virtute. At vereor ne merito et nostra plane id nobis culpa eveniat, non aliena, qui tam longe absumus ab eorum praeceptis, quos quotidie legimus, tractamus, in ore, et manibus habemus. Mihi quidem consideranti saepius utriusque nostrum institutionem, indignissimum videtur esse iis studiis, quibus ab ineunte aetate dediti fuimus, iisdem capi erroribus, quibus plurimi mortalium, et ea sequi, ea quaerere, non quae virtus, et ratio praescribit nobis, sed quae vulgi opinio ducit esse praeclara. Nam si caeteri homines, quibus nullum ingenium, nulla

doctrina, nulla bonarum artium insunt studia, rectam vivendi nequeunt rationem intueri, nequaquam id mirum videri debet; feruntur enim quasi communis erroris impetu, quo alter alterum trudit ad ea expetenda, ad quae est omnium concursus, tamquam in eis sit vitae beatae finis constitutus. Itaque alii student opibus, et dignitati: alii honores ambiunt: quosdam vexat cupido dominandi: nonnulli voluptatibus deduntur: plurimi ardent pecuniae cupiditate, ad quam cumulandam nullum turpe facinus putant. At vero nobis, qui majorem anteactae aetatis partem consumpsimus in studiis humanitatis, quae nos præ caeteris ad honestatem, et decus instituere debuerunt, turpissimum videri debet, implicari aetatem nostram in his rebus comparandis, quas ipsi novimus nulla laude dignas: instar eorum, qui neque virtutum, neque vitiorum ullum discrimen norunt. Equidem satis digne admirari nequeo stultitiam nostram, qui quo plures cernimus variis erroribus involvi, eo magis nos respicere, eo studiosius nobis consulere deberemus, non quid caeteri faciant mali, sed quid boni nostra esset facere considerantes. Quid enim per immortalem Deum prosunt nobis litterae nostrae; quid poetarum, quid oratorum lectio; quid inspectio moralium philosophorum; quid librorum tot excellentissimorum virorum jugis percontatio nobis contulit, quibus admonemur virtutem maxime in nobis habendam; divitias, opes, dignitates, honores, reliquasque fortunae pedissequas, vel non appetendas, vel pro minimis

putandas; si stultorum more ea sola admiramur, velut indocti ad ea obstupescimus, incumbimus, posthabita virtutis cura? Quod si recte animum advertere voluerimus, non solum ratione, sed exemplis quoque multorum perspectum esse nobis debet harum rerum usum, quae tot laboribus tantopere expetuntur, instabilem esse, fragilem, ac perbrevem, ut plurimi hominum eas tum praecipue amittant, cum se maxime illas tenere arbitrantur. Licet referre complures olim in hac Curia tum honoris, ac dignitatis, tum pecuniarum ardore flagrantes, quorum alios in ipso ambitionis cursu, cum jam jam sese, quod optabant, ipsis manibus tenere putarent, destitutos vidimus; alios ne tum quidem, cum quod cupiebant, adepti essent, eam ipsam, quam sibi proposuerant, animi quietem, et vivendi libertatem consecutos. Quis, ut ea recenseam, quorum est recens in ore omnium sermo, quis, inquam, armis Brachio (1) potentior? quis fortunatior? quis felicior habebatur? Quem adeo ex infimo homine fortuna extulit, ut magnam partem teneret Italiae; minaretur Pontifici; regno inhiaret Neapolitano: qui pluribus elatus victoriis majora quaedam animo concipiens, urbem Aquilam anno obsedit, nec ullis pacis conditionibus ab ea potuit amoveri, fretus fortuna, quam se ducem sequi fatebatur: cumque exploratam sibi victoriam persuaderet, una acie victus cecidit. Quod ergo tot sudoribus, tot vigiliis, tot praeliis, spoliis, rapinis, caede; quod tanta multorum an-

(1) *Braccio da Montone* celeberrimus hujus aetatis dux.

norum ambitione conflarat, unus absumpsit dies. Qui casus, si priscis illis accidisset temporibus, quas illi tragoedias, quas nobis scenas exhibuissent? Vidimus modo Principem Salernitanum (1) virum quidem provectum ad summum potentiae culmen florere inter munera fortunae, ad cujus cumulatam omni ex parte felicitatem cum nihil deesse videretur, nisi ut opprimeretur Brachius, utpote vir sibi, et ocio infensus, atque is consilio, ac virtute Pontificis concidisset, non licuit sibi diutius frui gaudio potitae victoriae: sed in ipsa laetitia, in ipsa multarum urbium gratulatione, in ipsa rerum omnium felicitate, in ipso voluptatis limine, quam conceperat ex hostium strage, diem suum obiit: et tunc potissime extinctus est, cum vita esset permaxime optanda. Itaque alterum vi, et armis, quod cupiebat sibi vindicantem; alterum, quod desiderabat pace, atque ocio consecutum, fata interceperunt. Praetereo multos nostri temporis; priorem ducem Mediolani, Regem Ladislaum; inclytum Angliae regem; quorum omnium consilia, et conatus in ipso victoriarum cursu mors intercepit. Praetereo multos, qui hac nostra tempestate ex magnis ad infima ceciderunt, quia et id futurum esset longius, et tute ea ipsa melius nosti. Superiora vero quia recentissima sunt, retuli mecum ipse admiratus rerum mortalium mutationem, varietatemque fortunae, quae omnia in ambiguo versans, nihil firmum, nihil stabile, nihil certum esse patitur in rebus humanis. Quis

(1) Jordanus Columna frater Martini V. pestilentia enecatus.

ad hujusmodi ludum imbecillitatis nostrae non expavescere debet? Quae affert casus, fortuna tribuit, quis honores, dignitates, magistratus, opes, principatus non appeteret remissius, si eorum instabilitatem, ac mutationem, fragilitatemque nostram, et hominum inanes curas fuerit contemplatus? Perverse nimium abutimur ratione divinitus nobis data, quae cum nos doceat, solam virtutis possessionem nostram esse, firmam, stabilem, fortunae vero bona aliena, incerta, caduca, ita tamen stupidi omnes, ita intenti, anhelantesque ad ea praecipitamur, ut nullo exemplo perterriti, nulla ratione permoti, tempestatum fluctibus nos objicere malimus, et una cum ipsis submergi, quam iis neglectis vitam securam ducere, et quietam. Sed ut est vetus proverbium, omnia praeclara rara, pauci reperti sunt non solum nostra, sed superiorum quoque temporum memoria, qui parvo contenti amplecterentur honestum illud virtutis iter, quod laudarunt omnes, pauci vero celebraverunt: quo mihi laudabilior esse videtur, qui inter has difficultates emergit et se erigit ad meliorem vitam. Vellem, mi doctissime Antoni, tantum in me esset roboris, ac nervorum, ut eorum, quos legimus, praeceptis, vel saltem aliqua ex parte obtemperarem, et ea sequererer, quae ab ipsis docemur esse honesta; ut non solum recte sentiendi, sed bene agendi quoque scientiam viderer consecutus. Enim vero majorem nobis impositam esse judico necessitatem declinandi a perversitate reliquorum, quam illis, quos reliqua-

rum artium studia delectant. Aliud enim quiddam nobis videntur polliceri haec humanitatis studia, quam aliis aliae artium facultates: haec enim nostra semota procul ab omni spe quaestus, nulla cupiditatum irritamenta repromittunt nobis, sed earum contemptum, et verae virtutis viam, nihilque docent in eis, praeter se ipsa esse expetendum; nihil de coacervandis nummis; nihil de opibus comparandis nobis praecipiunt; sed de his contemnendis, abjiciendisque. Itaque plures videre licet eorum, qui se his studiis penitus dediderunt procul ab omni ambitione, strepituque populari, in ocio, quiete, paupertateque vixisse. At vero sive juris scientiam consideres, sive medicinae, sive plurimarum artium disciplinas, quarum praeclara quidem est cognitio; reperies quaestuarias quasdam esse artes, ac mercenarias. Nemo est enim, qui ad eas accedat scientiae causa, sed quaestus, ac lucri, quorum si spem submoveris, in silentio erunt hae facultates, et eorum squalebunt libri situ ac pulvere obsiti. Neque tamen ego is sum, qui bellum indicendum censeam omnino his fortuitis bonis, omnino rejiciendos honores, opes, divitias, dignitates, modo haec vel honeste offerantur, vel ad ea tendatur vera virtutis via: sed virtutis rationem judico praeferendam, qua moderatrice, reliquarum rerum cura gerenda sit: haec enim una est, quae nobis veram largiri poterit animi quietem, quae nos vindicet in libertatem, quae vitam tribuat immortalem. Haec in adversis animum submittere, in secundis efferre prohibebit:

haec dolorem, paupertatem, mortem, reliquaque quae homines veluti magna exhorrent mala, minime formidanda docebit. Haec nos instruet imperandum cupiditatibus; refraenandas voluptates; libidines coercendas; nihil optandum, nihil ducendum in bonis, quod sit subjectum temeritati fortunae. Erigamus nos igitur aliquando, Antoni, et animum nostrum ad suimet contemplationem, cogitationemque evocemus; cogitemus haec omnia, in quibus curas nostras plus aequo ponimus, esse una nobiscum interitura; solius virtutis cultum magni faciendum, qui ne mortuis quidem potest auferri. Referamus nos ad studia nostra, et haec inflata fortunae beneficia pro eorum precio aestimemus: tempus autem, quod hactenus per socordiam fluxit, collocemus in his cogitationibus, quae sunt libero homine dignae: excitemus animum ad eas curas, quibus efficiatur melior, atque erectior a contagione mortali. Illud vero prae caeteris est adnitendum, ut tot vigiliae, tot lucubrationes, tot anni quot posuimus in variarum rerum lectione, aliquid videantur nobis profecisse; ne operam, et oleum veteri proverbio perdidisse existimemus, neve in eorum numero adscribamur, quos ait Apostolus semper discentes, nunquam pervenientes ad scientiam veritatis. Habes epistolam verbosiorem, quae forsan aliis esset molesta, tibi vero scio, pro tua humanitate, atque in me benevolentia, quo longior fuerim in scribendo, eo jucundiorem me esse futurum. Vale Tibure VI. Kalendas Julii. (1)

(1) Anni 1424, nam loquitur de Brachii interitu sicut de recen-

EPISTOLA XIV.

Poggius pl. sal. dicit Petro Donato Archiepiscopo Cretensi (1).

Cum visitassem pridie Abbatem Monasterii Rosacensis, qui hac iter fecit iturus pro Legato in Picenum, post verba, quae primo congressu communiter haberi solent, quaesivi de te imprimis diligenter, et an esses Praeneste, quo te contuleras pridie, quam ego recessissem: qui cum mihi dixisset te revertisse Tibur, non receptum a Praenestinis ob timorem inferendae pestis, detestans illorum immanem rusticitatem admiratus sum paulo te repetiisse eumdem locum, quem ipsum fugeras conservandae salutis gratia, ac non potius alio divertisse; praesertim cum et tam multi in ea urbe morbo interirent, et tam multa sint oppida circum salubri aere, in quibus absque ulla suspicione esse potuisses. Hoc si abs te factum est propter animi magnitudinem, ut qui contemnas, quam caeteri reformidant mortem, et hanc fragilem, momentaneamque vitam non pluris, quam a sapientibus aestimanda

[illegible]. Brachius autem una acie victus prope Aquilam initio hujus mensis interfectus est.

(1) Petrus Donatus prius Archiepiscopus Cretensis, deinde Castellanus, ac tertio Patavinus Episcopus, fuit vir insignis pietate, de doctis et literarum studiosis benemeritus; Juris Civilis, et Canonici peritissimus, plura Apostolicae Sedis munera gessit, tum in Concilio Basileensi, tum in Perusinae urbis regimine, cui praeerat eo ipso anno quo ex Castellano Antistite renuntiatus fuit Patavinus.

sit, facias, laudo certe animum, ac fortitudinem tuam, qui ita animatus sis, ut firmam, stabilemque vitam, huic labenti et caducae anteponas. Sin vero aliud quidpiam te movit, ut longius a Pontifice abesse nolis, vide an satis consulto feceris, qui objeceris te in vitae discrimen propter nescio quam incertam rerum futurarum significationem. Sed tamen ea te sapientia praeditum scio, ut omne consilium in agendo tuum, mature et prudenter a te susceptum cogar existimare: ut quanquam tua salus maxime me solicitum teneat, tamen hoc uno consoler, quod gravi sapientique deliberatione, et egisse te omnia, et acturum confidam. Cupio quidem, ut superior causa te impulerit ad redeundum Tibur, quam nos alii propter imbecillitatem mentis, animique angustias aufugimus terrore commoti. Et id quidque erat aequius fieri ab eis, qui ad aliorum exemplum constituti sunt. Sed multos tum pavor exanimat, verentes hoc nomen mortis; tum vero maxime conscientia dictorum, ac factorum, quorum aliquando nobis apud illum tremendum judicem aeternum ratio reddenda est. Libet paulum, mi Petre, philosophari tecum, qui me non solum loquentem serio, sed fabulantem quoque pro tua singulari humanitate libenter soles audire. Libet autem non ostentandi causa, quod vitium longe a me abest, sed cum tecum colloquendi viro omnium eruditissimo, tum vero quia ita fert praesentis temporis ratio, quae utinam ut timere, ita quoque aliquid dignum viro nos sapere docuisset. Equidem non meam, quae

nulla est, sed multorum prudentium, ut habentur, atque excellentium virorum sapientiam desidero, qui admodum soliciti, atque intenti existunt ad evitandam pestilentiam metu mortis, et quidem corporeae, nullam habentes omnino curam mortis animorum; loca trasmutant; secretiora quaedam petunt; amant solitudinem; hominum fugiunt congressum; exquisitioribus utuntur dapibus ad praescriptum medici, cujus consilio parent. Atque haec omnia, ut haec moles corporea, tam egregium, tam salutiferum opus, diutius conservetur: cum interim de animis verbum nullum: ii soli, moesti, sordidi, inculti, squalentesque jacent in tenebris, et carcere coeco omni ope destituti. Et cum ipsi aegri, anxiique multis obruantur pestiferis morbis, qui illos ad internecionem ducunt, nullus accersitur medicus. nulla parantur medicamenta, sed eos negligentia nostra perire sinimus. Atqui cum multis ex rebus, cum vel ex hoc maxime perspicere licet communem hominum insaniam. Nam cum duplex sit interitus, unus corporum, alter animorum, corporum quidem, quem nullo pacto vitare possumus, studiosissime fugimus, animorum vero, qui vivant ne an intereant in nostra est potestate, etiam ultro appetere videmur, ignari omnium, ac rationis expertes. Nos corpus nostrum colimus tamquam deum, quicquid exposcit, damus; vetat, imperat, praescribit, nos ejus paremus imperio; nos ad illius arbitrium aetatem agimus nostram, ad ejus cultum, pompam, fastum, atque ornatum studia nostra ponentes:

coelum, terram, maria, deos atque homines pro ipsius augmento fatigantes; quod potius comprimere, spernere, exercere deberemus, atque ejus vim minuere tanquam omnium malorum irritamentum. At vero animum, qui ipse deus est in nobis, hoc est, divina pars quaedam, humilem, abjectum, moerentem, ac sordidatum reorum more, in compedibus et vinculis captum tenemus; nihil ei opis, nihil damus auxilii in coeno jacenti, ac sordibus: qui cum aegrotet, sitiat, atque esuriat, et medicum negamus, et cibum. Quod si nos illum, prout decet, non servi, sed domini loco haberemus; si bonis artibus excoleremus; si vitae ejus, quae futura est aeterna, curam aliquam subiremus; si de ejus interitu aeque ac corporis perturbaremur: profecto non essemus adeo pavidi ad finem nostrum; non adeo anxiaremur soliciti ad fugam; sed aequo animo susciperemus diem nobis constitutum, in quo et malorum praesentium finis esset futurus, et laborum praemia, nosque hac corporis sarcina exui facile pateremur evolaturi ad liberiorem vitam, in qua nulla esset mors extimescenda. Sed nos veluti pecora dediti ventri, et ocio ignavo, vitam, ut inquit Sallustius, veluti peregrinantes transimus, quibus corpus voluptati, anima oneri fuit; qui videntes, scientesque nos perditum imus, ac nullo exemplo, nulla doctrina, nulla ratione deflectimur ab iis curis, quae in nostrammet perniciem redundant. Sed haec hactenus. Redeo ad illud superius, unde haec ducta sunt. Si tu ob eam causam Tibure te contines, quod vere phi-

losophus evaseris, cujus vita, ut nosti, omnis praemeditatio mortis esse debet, bene est, et id summa laude dignum, tibique gratulor philosophanti. Verum cupio abs te scire, quid agas, quae vitae institutio, qui victus, in quam philosophorum sectam deveneris. Epicurei dissoluti sunt nimis: Stoici severiores: mediocritatem Peripatetici servant, admittunt divitias, dignitates non aspernantur: hos censeo amplectendos. De me autem si quaeras, quid agam; possum id quidem unico verbo expedire: statur: vel si pluribus unico versu: Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco. Si tamen singularius id cupis, accipe paucis. Posteaquam veni Reate, conduxi domunculam penes flumen ingens satis, quod praeterfluit civitatem. Mane visito Ecclesiam orandi causa, tum domum rediens pertranseo forum circumspiciens, atque emens, si quid usui est, et praesertim melones, quorum cognitionem Zuccharus existimabat perdifficilem, et ob eam rem absque intermedio emendos censebat. Neque tantum me movet exemplum Zucchari, quantum Horatii auctoritas; qui ipse poeta egregius, laudans vitam suam, scribit se Romae urbis omnium celeberrimae solitum deambulare forum percontantem, quanti olus, aut far emeretur: multo magis ego homuncio prae illius excellentia in hac urbe rusticana, quod in usum meum sit, emere, nullam reprehensionem timeo. Tum domi lego aliquid, aut scribo sedens in deambulatorio propter fluvium ad aquae murmur: indulgeo deinde corpori, quantum sat est: ma-

gna vero pars temporis consumitur deambulando: nam et est aer hic frigidiusculus, et loca amoena admodum, et ad deambulationem accommodata. Quod autem facio plurimi, nulla hic audio nova; nulla bella; nullos rerum tumultus; non quaeri sentio, quid Aragonum, quid Francorum parent reges; quid Dux Mediolani; quid Florentini moliantur. Non audio molestias Archipiratarum terrestrium, militiae nostrum temporum, quos ultra Sauromatas vellem hinc esse abreptos. Fruor quiete animi: nam corpus sibi consulit; neque me solicitat cupido ulla lucri: quin potius illa me torquebant, cum essem Tibure, si quem conveneram ex nostris: heus tu nunquidnam novi? Unus mortuus est, alter moriturо proximus: Nunquid aliud? Novi milites conscribuntur; aliqua obsidio paratur: Tudertum deditionem fecit; Perusini legatos misere: nescio quod castellum secessionem parat, et sexcenta alia sudorum plena, quae dediscenda essent, si scirentur: hic vero his inanibus fabellis, ac molestiis vacamus. Hujus vitae vellem te fieri participem, si id esset futurum in rem tuam. Nam tunc nihil nobis deesset ad absolutam, cumulatamque ex omni parte voluptatem. Nam licet hic quoque loci Epicurum fieri, et eum, qui aqua, et polenta hospitem recipiebat; et eum qui titillatione sensuum vitam efficit beatam. Si aderis, utramvis capere licebit: tibi tamen soli, si priorem elegeris. Virum clarissimum Antonium Luscum, si praesens est, verbis meis sal-

vere jube, et item Razelem (1) confabulatorem nostrum. Vale, et me ama, ut soles; imprimisque cura, ut valeas, ut tecum deinceps philosophemur. Ad X. Kalendas Augustas (2) Reate.

EPISTOLA XV.

Poggius S. P. D. Nicolao (3).

Non putabam in universa Graecia tantum esse latinarum litterarum, quantum in te uno conspexi. Duas enim abs te litteras accepi, tanta elegantia nitoreque conscriptas, ut admiratus equidem fuerim tibi inter alienigenas viventi tam incorruptam patrii soli eloquentiam permansisse. Et ad primas quidem litteras responsum exaraveram, dandum illi ipsi Religioso, qui tuas ad me detulerat; praedixerat enim mihi se propediem abiturum fore, proinde litteras pararam, se enim venturum ad me, ac litteras suscepturum; quod tamen non fecit. Alias postmodum accepi litteras, tarditatem meam accusantes, et nihilominus gratias agentes, quod illi Religioso, quem mihi commendaveras, non defuerim. Ex quo igitur postremo intelligere potuisti me laeto animo suscepisse amicitiam tuam, quod

(1) Razellus Bononiensis fabulatorum princeps, qui una cum Lusco, et Cincio in *Bugiale*, id est in aula secretiori *mendaciorum veluti officina*, facetias a Poggio collectas enarrabat. Vide Poggii Opera ed. Argent. an. 1513. fol. 184. t.

(2) Anni, ut videtur ex epistola praecedenti et ex epistola XVII. infra, 1424.

(3) Ignotus qui sit, et unde.

homini ignoto, tuis apud me litteris commendato, ita me volentem, et cupientem obtuli, ut protinus nihil fieri potuisset cum vera significatione amoris erga te mei. Quod si responsum tunc non habuisti, culpa in me non fuit, qui responsum paraveram, ut supra dixi. Nec tam venerabilem illum ac praestantissimum Religiosum carpo. Multa enim tam longum iter aggressuros occupant et distrahunt. Sed praeterita omittamus, et ea dicamus, quae ad rem nostram pertinent. Ego, mi Nicolae, perquam libenter te in amicitiam recipio, virum bene literatum et perhumanum, et de me, plusquam ipsemet postulo, egregie sentientem. Estoque posthac nobis amicitia non vulgaris, sed qua boni viri inter se diligunt, non emolumenti spe, sed comprobatione virtutis; haec enim amicitia stabilis est. Quod autem offers operam tuam in Graecis voluminibus comparandis, pergratissimum est. Rogo et obsecro des operam, ut mihi emantur volumina, quae tibi nominatim in schedula his litteris inclusa exprimo. Studebis tamen potius vetustos quam novos, si modo haberi possunt. Tu igitur hunc laborem mihi gratissimum assumas. Ego autem, ut aliqua hic comparentur, curabo. Vale. Ad X. Kalendas Augustas (1). Reate.

(1) Anni 142[illegible], ut apparet ex loco a quo scripta est, ubi Poggius pestis fugiendae causa per duos ferme menses, ut habetur ex sequentibus epistolis, permansit.

EPISTOLA XVI.

Poggius pl. sal. dicit Francisco Episcopo Aquensi.

Cum vellem aliquid instituto meo, et pro nostra amicitia ad te scribere, quo me tecum etiam absentem cupide loqui videres, neque sane quid certum occurreret; sumpsit deinde epistola ex hodierna lectione argumentum. Nam cum revolvens Tragoedias Senecae legendi studio in Thyeste eum locum, in quo chorus bonam mentem regnare dicens, laudat vitam quietam, et solitariam, optans in eam extremos sibi dies concedi: haesi paulum a legendo, dehinc etiam atque etiam eam partem relegi considerans, quam vera essent verba illa, quamque salubria generi mortalium, si ea sequeremur. Ait enim inter caetera:

Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris;
Quem non ambitio potens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi praecipitem movet;
Qui tuto positus loco
Infra se videt omnia.
Mens regnum bona possidet.
Stet quicunque volet potens
Aulae culmine lubrico;
Me dulcis saturet quies.

Obscuro positus loco
Leni perfruar otio:
Nullis nota Quiritibus
Aetas per tacitum fluat.
Sic cum transierint mei
Nullo cum strepitu dies,
Plebejus moriar senex.
Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi.

Hoc in loco cum multa mecum ipse versarer ocii cupidus, optaremque similem mihi dari vivendi facultatem, venit in mentem mihi, tum multorum, qui talem sibi vitae cursum elegerunt, tum vero maxime, quia recens est exemplum, praestantissimi viri Francisci Petrarcae, qui magno animo spernens, atque abjiciens omnem curam opum, ac dignitatum, quae tunc ei a Pontifice offerebantur, fugiensque potentiorum limina, ad quae magnis praemiis invitabatur, vitam quietam, ac procul a strepitu rerum temporalium constitutam, et dicto, et facto comprobavit. Edidit enim libellum de vita solitaria, ut nosti, et habitavit plurimum apud fontem Sorgae, vivens non solum sibi; quod ipsum permagnum est; sed aliis quoque exemplum praebens recte honesteque vivendi. Fuit ille vir sapiens animi magni, atque erecti ad majora quaedam, spernens fortunae munera, atque haec omnia, quae caeteros exagitant ac vexant, infra se putans: et tamen tanta virtutis ejus fuit fama, ut ea

ipsa quae summo studio fugiebat, ultro sibi a magnis viris deferrentur. Nam et a summo illius aetatis rege multum honoratus est, et ad publica munera saepe summa cum dignitate assumptus, in quibus late ipsius claruit sapientia. Ita virtus tanti viri, cum latere etiam abdita non posset, summis non caruit honoribus: qui ocio litterarum consenescens, vitaeque consulens tum praesenti, tum futurae ita concessit in fata, ut ejus nomen futurum sit apud posteros immortale. Qua quidem in re dolendum est, tam paucos extitisse deinceps imitatores industriae suae, praesertim cum tam multi sint in unoquoque doctrinae genere viri excellentes, qui et jure deberent, et possent, si vellent. Hic nequeo satis admirari consilium tum nostrum, qui in saeculo versamur, tum eorum, qui saeculo renunciarunt; qui cum Christiani nuncupemur, quid enim dicam, sumus, tam longe absumus ab observantia mandatorum Dei: qui cum quotidie legamus doctissimos viros tum Gentiles, tum Christianos, tam aperte tamen calcamus consilia, et praecepta quae ab illis docemur tam salutaria, tam sancta. Referti sunt libri Gentilium optimis quidem praeceptis, quibus probant nobis mentem omni perturbatione vacuam, sibi intentam, humana contemnentem, atque omnia virtute inferiora judicantem, imperium possidere humanum: maxima autem premi servitute eam, quae e contra ad haec inferiora dilabatur, oblita sui. Nostri quoque nihil aliud praedicant, clamant, hortantur, admonent, quam

haec eadem, sed perfectiori modo et via. Nam quod Gentilium habet philosophantium doctrina, id totum fere respicit praesentem vitam: quod vero nostri tradunt, id ita praesentis vitae rationem haberi concedit, ut sit tanquam viaticum futurae, ad quam et nati, et instituti sumus. Quid igitur causae esse censes, cur cum tot sint bonarum artium studia, tot librorum monumenta, tot cohortationes ad virtutem, tot monitiones, tot salutifera consilia, quae etiam barbaros ac rudes permovere deberent, tam pauci tamen reperiantur, de doctis hominibus loquor, qui studeant bonae menti, qui non magis sensibus quam rationi obtemperent, qui fructum aliquem reportent studiorum praeter eum, quem ipsi sibi proposuerunt, hoc est, bona fortunae? Verissimum quippe illud est, quod Apostolus Paulus protulit voce divina: radicem malorum omnium esse cupiditatem. Haec illa est, quae nos ab recto tramite seducit, quae nos rapit, torquet, versat: haec animum perturbat, et inopem reddit consilii: haec doctos indoctos facit, et eos, qui sibi sapere videntur, omnes virtutis ignaros: ad hanc nos studia, doctrinasque referimus, et nostras cogitationes. Quotum enim quemque reperies eorum, qui se ad liberales doctrinas contulerunt, qui scientiam velit assequi tanquam vitae suae futuram ducem, ac non potius veluti ministram cupiditatum?

Rara avis in terris, corvo quoque rarior albo.

Missos faciamus oratores, et poetas: nam alterum genus pluribus jam saeculis jacet, alterum

esse desiit; quos tamen si quis ulla ex parte degustavit, statim producit in medium supellectilem suam auctionem faciens. Multi existunt, quos delectat studium philosophiae; rari, qui in ejus acquiescant cognitione: quod si qui sunt, ii in rerum naturalium contemplatione defixi tolerabiliores videntur, reliqui traducunt eam ad usum medicinae optimae pecuniarum conciliatricis. Nonnulli philosophiam eatenus attingunt, quatenus magistri suscipiant gradum: quo nomine inflati aut gannientes, strepentesque in scholis pecunias aucupantur, aut se dicant inertiae Beneficiorum ecclesiasticorum. Una est scientiarum omnium parens, et regina, quam Theologiam vocant, cujus perfectionem ipse nos docuit Salvator. Ad hanc perdiscendam quam multi se conferant, vides; quanquam multi illius se profiteantur magistros. Sed animadverte quaeso, quam ii procul absint ab arte ejus vitae, cujus magisterium susceperunt. Hanc quoque rem pretiosissimam convertere ad quaestum; qui ut nomen magistri sortiti sunt, alii sub eo nomine ampla petunt Beneficia, dispensationes vero ampliores ut duo aut tria curata Beneficia obtineant, cum nullius suscipiant curam; quasi doctis errare, et delinquere magis liceat, quam indoctis; alii soluti a vinculo religionis vagantur libere per urbes, loca obsoleta fugiunt, splendidiorem ducunt vitam, lautioribus utuntur vestibus, honores vero, fastigia, dignitates tanta ambiunt molestia, ut non petere, sed extorquere velle videantur, omnem pervertentes theologicam disciplinam.

Cum enim non solum, ut facienda doceant, sed etiam ut docenda faciant, admoneantur a Salvatore nostro, qui prius facere coepit, quam docere: id agunt tamen, ut ob eam rem videantur didicisse, ne quid penitus agerent eorum, quae didicere. Qui enim praedicat non furandum, furatur, qui non moechandum, moechatur, ut ait Apostolus. Dimitto medicos, palam est enim quid sequantur, quorum labor dignus est praemio, cum sit nobis plurimum salubris, et eorum ars admodnm necessaria. De iis vero, quos legistas vocant, et canonistas, haud dubium est omne studium ipsorum, operam, curam, diligentiam in opibus, divitiis, atque ambitione fundatam. Itaque ii nunquam solitudinem quaerunt; nullum otium; nullam neque corporis, neque animi quietem; nullum tempus vacuum molestiis: sed forum, lites, jurgia, et quicquid ambitio mala suadet, soliciti pecuniis, honoribusque intenti. Neque id mirum. Ipsi ne quidem eorum doctores, quorum sententias tanquam e sacrario Apollinis editas habent, non erubescunt testari in libris suis, hanc esse professionem scientiae ipsorum. Decantant enim, cum ad leges cohortari volunt, duos ineptissimos versus, velut Platonis, aut Aristotelis sententiam.

Dat Galenus opes: dat sanctio Justiniana:
Ex aliis paleas, ex istis collige grana.

O vocem exitiabilem, atque execrandam! O scientiam ignorandam, et venalem! si quidem nil aliud me doceat, quam parare, et amare divitias, quas contemnere, si non habeas, si vero

habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre divinis, et humanis vocibus admonemur. Rejicio hanc facultatem, quatenus me instruat contra praeceptum Dei thesaurizare in terra. Abi hinc ad barbaros procul, ubi non sit nomen Christi, quicunque hos edidisti versus tam impudenter, tam impune; qui nobilissimas scientias, et ad pacem, et ad salutem generis humani repertas vituperas stultitia tua, cum eas prostituis, ac prosternis pretio in modum vilissimae meretricis. Habeas tu homo quaestuarius in pabulum perditionis tuae grana illa minime profutura, ex quibus oriatur tibi messis gehennae ignis necesse est. Nobis aliis relinquas oro has paleas, quas vocas logicam, poesim, philosophiam, theologiam, reliquasque praeclaras, quas nequaquam dignus es intueri istis oculis tuis lippis. Absint a te tanquam ab homine profano, quia finem praeclarissimarum rerum collocas in coeno, et sordibus divitiarum; qui si legisses Hieronymum dicentem, omnes divitiae de iniquitate descendunt; unde et illa vulgata sententia videtur mihi esse verissima: dives, aut iniquus, aut iniqui haeres; nunquam tu in tantum errorem prolapsus fuisses. Neque vero Francisce volo, existimes me aliqua in re detrahere scientiae juris: est enim res egregia, cognitione dignissima, et quasi justitiae interpres, et defensatrix, sine qua nec coetus hominum, nec civitates esse potuissent. Sed ego tum hanc, tum reliquarum artium doctrinas suscipiendas ea ratione puto, ut per eas cognoscamus, quid appetendum sit, quidve

fugiendum, ut declinantes a malo, et quod bonum est agentes potiamur post hujus vitae curriculum optato quietis portu: huc studiorum, atque actionum nostrarum finem referre debemus. Quod si opes, divitiae, dignitas iis adjiciantur, atque offerantur honeste, non arbitror ullo modo esse rejiciendas. Necessaria enim sunt multa nobis adminicula ad hanc vitam, quae laborando, vigilando, bene agendo quaerere, laudabile est. In omnibus tamen statuendus est modus cupiditati, quae nos sola praecipites agit. Sed ut eo referatur, unde digressus est sermo ad te meus, quam pauci sint, qui in deligendo genere vitae Franciscum Petrarcam sequantur, et ejus rei causam plane vides. Trahimur omnes non sapientiae cupiditate, aut virtutis; sed honorum, et lucri: in quorum possessionem cum venimus, sunt enim res inquietæ, deturbant nos ex arce honestatis, nec ullum in rebus tenere modum sinunt. Sumus enim omnes, ut comicus ait, deteriores licentia. Ut mihi persaepe rectius sentire videantur qui omnino litteras negligunt, quam qui illarum sunt studiosi. Nam nihil prodest didicisse, si cessas benefacere; ut est vetus sententia: quin etiam gravius imminet judicium eis, qui per doctrinam, quam qui per inscitiam erraverunt. Sed haec in promptu sunt, et multorum sermonibus vulgata. Id autem sapientis viri ita reprehendere errata caeterorum, ut vitia sua emendet; ne dum alterius, ut mali solent medici, salutem quaerit, obliviscatur suae. Opto praestari mihi adeo, ut mihi ipsi possim consulere, quem

ultra, quam satis est, pessundant mali mores, et premunt vitia. Cognosco id, et hoc nonnullam spem mei corrigendi aliquando affert. Nam ut Epicurus ait: initium est salutis notitia peccati. Scripsi ad te epistolam satis verbosam et quae forsan aliquorum aures offenderet: te autem scio modice laturum, ac patienter ineptias meas, et locus ipse, quem ego mihi solitarium feci, et libri, quibus frequenter utor, reddunt me paulo verbosiorem. Vale, mei memor. Te oro, ut in tempore majorem in modum me commendes summo Pontifici, non quidem vulgari, ut solent, more, sed exquisitiori quodam ac diligentiori, ut plane intelligat non vilem esse recommendationem tuam. Nosti quid dicam. Angelottum vero, Cincium, Bartholomaeumque de Monte Politiano nomine meo salvere jube, quos omnes cupio bene valere. Reate die V. Mensis Augusti. (1)

EPISTOLA XVII.

Poggius Nicolao suo pl. sal. dicit.

Mirabar, quidnam hoc esset, quod post discessum tuum nihil litterarum a te habuissem, quibus nossem, quid ageres, quonam in loco esses: nihil enim unquam de te novi, quamvis saepius investigarim; propterea non potui ad te scribere, quia incertus eram, quorsum mittendae essent litterae. Ipse quoque etiam vagus fui. Cum enim Tibur se Curia contulisset, atque

(1) Anni 1424.

ibi plurimi peste interirent, Pontifex autem se in pistrinum quoddam abdidisset; ego pluris faciens vitam, quam quaestum, recessi Reate, ibique me continui summa cum animi quiete mensibus fere duobus, vacans libris nostris omni rerum strepitu vacuus. Conscripsi ibidem duas epistolas, unam ad Archiepiscopum Cretensem, ad Episcopum Aquensem alteram. Tertiam quoque ex Tibure dederam antea ad Antonium Luscum, quas transcribi faciam, atque ad te mittam; non quia sunt te dignae, sed ut eas legens, sunt enim longiusculae, abducaris paulum a curis, quae te quoque ultra, quam satis est, premunt. Scio enim te non solum me ipsum, sed etiam scripta mea amare, atque ea tanti facere, ut persaepe, quemadmodum stultis evenire consuevit, quos laudando ad cursum incitamus, me laudationibus tuis impuleris ad scribendum. Sicut autem Caecilius, ut opinor, satisfieri sibi putavit, si a Cosentinis probaretur, ita ego dum tibi satisfaciam, reliquos non magnifacio. Sed nimis multa de ineptiis meis. Gaudeo te sospitem rediisse Florentiam. Ea enim tempora imminent, ut quicquid damni non evenit, id deputari in lucro debeat. Quod multis molestiis te vexari scribis, doleo tui causa, quem cupio quietum esse, et omni vacuum perturbatione. Sed mihi crede, non es solus: omnes vexamur: tota haec vita molesta est, et ibi praecipue sunt permagnae molestiae, ubi minimae putantur; culpa tamen omnis in nobis residet: nos eas quaerimus, et abditas investigamus; non

opprimunt nisi volentes. In me caeterorum facio conjecturam; si essem contentus iis, quae me decent, liberius viverem ac rectius, et absque labore: nunc autem sudo ad superflua inferens cogitationes meas, in tempusque prospiciens, quod fortasse non dabitur. Quemadmodum et de fratre contigit: cogitaveram dare ei uxorem, omniaque subministrare, quae essent necessaria ad nutriendum familiam, et sexcenta alia imaginabar: eripuit eum nobis Deus abrumpens omnes cogitationes meas, sit benedictus in saecula: novit enim perfecte, quid nobis conducat, et hoc me consolatur. Torquet me tamen solitudo, et orbitas matris, quae confecta senio, et valetudinaria moerore tabescet. Illud etiam durum: mandaveram domum meam esse diverticulum amicorum, et multi mihi gratias agebant se hospitio receptos; nunc squalebit domus deserta, ac muta. Laudetur Deus: mihi crede, conturbor satis ita solus derelictus, quod forsan me coget mutare vitae institutionem. Scribo Ser Piero nostro, ut loquatur cum domino Laurentio de Ridolfis (1) pro defensione mea a solvendis istis vestris praestantiis quemadmodum spem mihi dedit, cum hic esset. Rogo te solicites eum ut mihi respondeat ad ea, quae peto, et tu quoque cum eo loqueris super hoc, quod scribo: si enim esset spes mei defendendi, ad vos confestim venirem. Epistola tua mihi fuit gratissima: unum me offendit, quod me appellas nomine plurali. Quid ego immutatus sum? Aut

(1) Vide supra not. 2. pag. 97.

tu publicas ineptias sequeris? Ego idem ille sum, qui fueram: apage a nobis hic mos loquendi. Romae die XIIII Octobris. (1)

EPISTOLA XVIII.

Poggius pl. sal. dicit Richardo Pethwort Secretario Domini Episcopi Vintoniensis.

Amantissime frater, fungeris tu quidem officio grati viri, cujus est maxime acceptum beneficium reddere cum usura. Tu, cum ego te quaedam pro amicitia nostra monuissem, leviter non solum admonere, sed etiam redarguere me accumulate in iis, quae te monebam, et acrius notare voluisti; si ut me redderes meliorem, gratias ago permagnas; sin ut in me reprehendendo te excusares, vide ne parum consulueris tibi, qui alienum morbum medicamentum esse putes vulneribus tuis. Sed nimirum hoc vere dictum est a sapientibus viris, ad exercitia corporis animum formari. Refers te scripsisse litteras tuas in venationibus, hoc est, persecutione ferarum; quod etiam si non scripsisses, tamen hoc plurimum redolent verba tua, quae eodem impetu, quo et belluas insequeris, scripta esse videntur. Me reprehendis, Italos pungis, Romanam Curiam insectaris. Ego si eum me finxissem, quem cupio te esse, recte quidem tu me derisisses. Fateor enim tibi, et utinam falso, me in communi caeterorum errore versari, et plus cupere, quam

(1) Anni 1424.

necesse sit bono viro, qualem me opto futurum? Sed arduum est ac difficile in tanta multitudine stultorum, tanta turba aberrantium, tanta morum perversitate, qua vivitur, unum aliquem sapere. Magnum est obsistere vitiis, quae in diem magis subeunt magno comitatu, magno impetu venientia, ut ait Seneca, ad quae omnes impellunt, nemo succurrit; una tamen in re, quae reliquos mortales, ut de te sileam, plurimum pessundat, me parum labi profiteor, nimia scilicet rerum externarum cupiditate. Statui modum desiderio meo, quod tum egregium est, tum contigit paucis, neque id ex rerum magna copia, sed ex animi parvitate, ne dicam moderatione, qui appetens quod est satis, eo contentus quiescit. Possum praedicere palam, me non multas divitias haeredibus relicturum, neque in eo reprehendar, in quo Seneca multos arguit, qui nil componunt majori diligentia, quam quod nihil ad se spectat, testamentum designans, in quo condendo parum diligentiae mihi ponendum erit. Ego in hunc mundum ejectus sum nudus, quicquid habeo alienum est, et certe fuit. Sed refert qua via, quo modo, quibus artibus haec parentur nobis. Quod tum scripsi, iterum atque iterum repeto. Magnum est ex inope divitem fieri conscientia bona. Multi tamen, tuque in primis, opinantur me divitem atque opulentum, et vere recteque id sentiunt, siquidem vacare cupiditate, divitiae sunt permaximae. Nam ut sapientissime dixit Epicurus; si vis Philoclea divitem facere, non pecuniae adjiciendum est, sed

detrahendum cupiditati: quae cum sit in me modica, spero perbrevi me fore ditissimum; quod tu an sis assecuturus, tu videris, qui mare magnum ingressus velis patentibus navigas sine gubernaculo. Sin autem miraris, quod praeter consuetudinem ad te scripserim tam graviter, tam sapienter, sic existimato, me eundem esse, qui soleam, et utinam non pejorem. Quae vero ad te scripsi, non sunt meae, sed ipsius naturae voces, et ipsius paene loquentis veritatis, quae in medio omnibus posita, et bonis patet, et malis. Neque enim quicumque bene locuti sunt omnes viri boni extiterunt: neque tu consilium tibi datum expendere debes ex auctoritate consulentis, sed ex ipsius consilii utilitate, et veritate. Natura ipsa tibi dictat, etiam nullo admonente, bene agendum, vacandum virtuti, vitia fugienda: haec tibi doctus, atque modestus dicet, boni insimul, ac mali. Sed arduum est iter virtutis. Ante eam sudorem Dii posuerunt, ut sapientissime scripsit Hesiodus, quem tu raro suscipies, ut opinor. Sed de me hactenus. Quod Italos etiam notas, hoc solum responsum accipe. Italos quondam in omni genere virtutum reliquas gentes nationesque superasse, nunc vero a nemine superari: quod si qui aegre ferunt, id refellant licet experiundo. Nam de Curia Romana quod scribis, nimis tu quidem petulanter: non possum negare nonnulla esse vitio temporum, quae emendari possent, sed hoc scias velim, nullam esse praeter coelestem illam, in qua non multa desint. Difficile est bonum esse, veteri

graecorum sententia. Peccantur multa in Curia Romana fateor, sed utinam sola esset in qua peccaretur

Seditione, dolis, scelere, libidine, et ira.
Iliacos intra muros peccatur, et extra

ut inquit Horatius. Quod si qui sunt, qui ita se, ac sua ament, ut se peccare non intelligant, hoc sunt miseriori conditione quam caeteri, qui vitia sua non sentientes emendari nequeunt. Ita cum reliquas Curias quoque considero, nil video purum, nil sincerum, nil simplex; omnia libido mala possidet, ut Sallustius ait; sed nostra magis apparent palam, et in conspectu omnium gentium constituta. Verum non discuntur hic, ut putas, vitia, sed quandoque exercentur, exportata aliunde. Non enim mali fiunt in Curia, sed apparent. Multae sunt res majores, quam feratur fama: hac una in re fama exsuperat veritatem. Nam ut quisque recedit, cujus libido perversa non fuerit exaudita, statim acuit linguam ad maledicta: neque impudentiam suam, aut iniquitatem accusat, sed prosilit in mores Curiae. Evenit etiam, et quidem vitio imbecillitatis nostrae, ut morum alterius simus acerrimi exactores, negligentes nostrorum: ex quo Persius finxit portare duas manticas ad collum pendentes anteriorem scilicet, in qua aliena vitia inscripta essent, posteriorem, in qua nostra. At vero sanctissimum est illud Hieronymi consilium, quo in epistola ad Rusticum monachum scribens monet, ut nequaquam consideret quid alii mali faciant, sed quid ipse facere debeat boni. Quod si

Richardus meus advertisset receptis litteris meis, quae eum amice ad virtutem exhortabantur, non de caeterorum erroribus cogitasset, sed vacasset ad suorum emendationem. Sed non coalescunt fruges, nisi in agro bene subacto. Nec equi calcitrosi, et indomiti vel sessorem, vel frenum, aut calcaria pati possunt. Habes epistolam, quae si tibi longior videbitur, te ipsum culpato, qui me provocasti. De panno quod toties iteras, ego jamdudum pluribus litteris scripsi, tum ad Alexandrum, ut tibi traderet pecunias, tum tibi, ut postulares: in quo si fuisti negligens quae mea est culpa? Te ipsum accusa, et argue negligentiam tuam. Vale et saluta Bildeston (1), tum me Domino recommenda. Romae die XVIII Octobris (2).

EPISTOLA XIX.

Poggius pl. sal. dicit Petro Donato Episcopo Castellano (3).

Ita me Deus salvet, ut qua die ex urbe discessisti, nunquam in mentem venit recessus tui. Produxissem enim te foras una cum reliquis, ut moris est, et Consulem in provinciam proficiscentem votis essem prosecutus. Sed fuerit illa oblivionis culpa. Resarciam hoc meum delictum officio litterarum, quarum initium esse volo ho-

(1) Archidiaconus Vintoniensis.

(2) Anni, ut opinor, 1424.

(3) Vide supra pag. 120. not. 1.

nestam intercessionem pro amico. Utor autem hoc communi verbo quo benevolos solemus appellare amicos. Petrum de Pisanis, Civem Romanum, notarium Camerae Apostolicae admodum diligo, tum propter ejus probitatem, tum propter in me observantiam: ductus enim errore me forsan aliquid existimat, et ob id fuit mei semper observantissimus. Is cupit Curiam relinquere, non egestate, aut turpitudine aliqua, sed experiundae virtutis suae causa. Est enim notarius cum doctus, tum prudens. Rogo te pro nostra amicitia ut nisi admodum absit ab re tua, recipias eum notarium Curiae tuae episcopalis; hoc enim appetit tum propter officium, in quo tibi satisfaciet, tum propter excellentiam civitatis, cujus potissime videndae causa movetur. Sperat enim, et melior, et prudentior fieri in tanta urbe. Hac de re scribit tibi Bartholomaeus de Bardis (1), et Antonius Luscus, ut opinor, quibus addo me tertium, non quia me sperem effecturum, quod illi non possint, sed quia confido etiam preces meas nonnihil momenti ad rem conficiendam allaturas. Quod si eas contempseris, non recuso, quo minus ego quoque addar ad numerum contemptorum. Sed gratissimum omnibus, ut spero, effeceris, si huic dederis officium; quod rogamus. Vale, et me ama. Manu veloci. Romae IIII. Idus Decembris. (2).

(1) Vide infra Epist. XXV.
(2) Anni, ut opinor, 1424.

EPISTOLA XX.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

A te nihil habui litterarum post discessum meum praeter hos pauculos versus, quos ad me scribis pro cognato Nicolai de Uzano. Itaque paulum admirabar, et ut verum loquar, nonnihil indignabar tecum, quod nil mihi rescriberes praesertim de epistolis Ciceronis quas petiveram pro Antonio Lusco, cui nunquam potui aliquid certi dicere, et nunc quoque incertior sum quamdudum. Itaque rescribe si placet. Nam pudet me, cum Antonium video quotidie interrogantem: et quidnam novi de libris Ciceronis ? Sed ego ignaviam tuam accuso, et a me rejicio culpam. De Lactantio praecipue te rogo, si potes, ut rem conficias pro XII. florenis novis. Ad id Nicolaum quoque adjice, et eum solicita, quanquam ego fatuus sum, qui te solicitatorem parem, cum tibi ipsi solicitatore sit opus. Te rogo, ut mihi scribas quamprimum, si qua habes opera Petrarchae venalia ex libris Colucii, vel alterius, et pretium. Quidam enim amicus meus illos quaeritat, et me urget, ut illos sibi parem. Tu me sublevа. Vale. Manu veloci. Romae in vigilia Paschae, noctu (1).

(1) Anni, ut opinor, 1425.

EPISTOLA XXI.

Poggius pl. sal. dicit Guarino Veronensi.

Philippus tuus Archipresbyter Veronensis reddidit mihi abs te litteras, quae fuerunt mihi admodum gratae. Litteris lectis pollicitus sum ei non rem unam, aut alteram, sed quicquid in me erat auxilii et consilii, meque socium ad visendas reliquias urbis, si id vellet, obtuli; et simul rogavi, ut cum redire vellet dignaretur ad me venire, ut afferret ad te litteras meas. Sed homo, ut solent locupletes et rerum abundantes, qui non advertunt parvula, ibidem cum vidisset principes ac satrapas nostros, obumbratus magnitudine caeterorum, oblitus est Poggii. Visum est forsan ei, me non esse illum, quem putabat: itaque abiit sine responsione. Sed in hoc parva est jactura. Hoc ideo scripsi, ut nullam fuisse in me negligentiam videas rescribendi. Excusatione taciturnitatis non est opus. Nam eadem quoque est in me culpa. Sed malumus officio litterarum uti, quam defensione silentii. Petivi de te, deque tuis diligenter, quibus bene esse summae est mihi voluptati. Notum fac mihi quid agis eorum quae spectant ad nostra studia; si quid scribis, si quid meditaris: ego enim obmutui, licet aliquando vox restituetur. Nam Barbarum nostrum audio ita distrahi occupationibus publicis, ut difficile sit illi scriptioni operam dare. Sopiuntur musae nostrae, nisi

excitetis eas vos, quibus, et ocii satis est, et plurimum facultatis. Ordire igitur aliquid, aut si jam egisti, facito me participem non solum actionis, sed recogitationis tuae. Alexander quidam Veronensis, qui sacerdos est, est mihi admodum familiaris: utitur domo mea, et rebus omnibus, ut suis. Eum ego, quia obsequentissimum cognovi hominem, et observantem mei, valde diligo. Vide, quid ex his verbis conficere volo, eum esse scilicet virum bonum, hac vulgari tamen nota, qua homines boni dicuntur. Scis enim malos mihi non placere. Intellige quid dicam, non accipias hoc, ut dicit Seneca: qui malos odit, omnes odit: omnes enim mali sumus. Sed hos malos designo, qui facinorosi, et aperte sunt mali: cum his mihi nulla est communicatio. Hunc autem Alexandrum ita bonum appello, ut nullum malum facinus, nullum scelus, nullam fraudem de eo audierim. Haec ob eam rem scribo, ut testimonio meo eum excuses, si qui de illo obloquerentur. Nam pridie mihi retulit scriptum esse sibi, dici a quibusdam in domo Episcopi, eum hic manere nescio cujus feminae causa; hoc falsum est. Nam novi hunc satis recte, et vitam suam; non dico non esse eum amicum di *Mona Caterina di Rinieri*, sed caute, et ita, ut ego, caeterique, qui pudorem servant, et vitant turpitudinem. Vale. Romae VIII. Idus Aprilis. (1)

(1) Anni, ut opinor, 1425.

EPISTOLA XXII.

Poggius sal. pl. dicit Nicolao suo.

Mitto tibi licentiam dispensandi voti pro cognato Nicolai de Uzano. In ejus fine est, ut cum primum commode poterit, quantum expendisset in eundo, et redeundo, mittat dono Ecclesiae sancti Jacobi. Si pauper est, ut scribis, non cogitur ad aliquid mittendum. Dicit enim, quamprimum commode potest: itaque si commoditas non adsit, non adstringitur. Hoc tibi dico, ut eum certifices, et Archiepiscopum etiam cui res committitur, ne magno aestiment verba illa, neve putent aliquam mittendae pecuniae importare necessitatem. Commutet votum, et destinandae pecuniae onus imponat, cum aderit commoditas. Pecunias sumpsi a mensa Nicolae ducatum unum, et bononinos XXXIII. tanti enim constat. Tradas litteras Nicolao de Uzano, et me sibi commenda, et Nicolae facias pecuniam restitui. Rogo te mittas mihi Lucretium, qui quindecim diebus transcribetur, deinde eum tibi remittam. Hoc ego te rogo permaxime, mittas etiam libellum Nonii Marcelli, quem ad te misi una cum aliis rebus ex Parisio scriptum litteris antiquis, quod erit mihi majorem in modum gratum. Scribo librum de Oratore subripiens mihi tempus vacuum licet cum difficultate: sed tamen incepi, et perficiam; deinde animus est scribere Oratorem, et Brutum. Itaque quampri-

mum mitte mihi, vel volumen tuum si habes, vel dicas Nicolae nostro, ut mittat ad me eundemmet librum, quem alias habui, neque in hoc desit mihi. Momordit me tarantula, et dum fervor adest, adjuvet, et impellat; quod fiet, si liber venerit; alias refrigescet. Praeterea opus est mihi epistolis Ciceronis ad Atticum manu mea scriptis, quas habet Cosmus noster; nam scriptor illas scribit satis mendosas propter exemplar, cursim corrigam illas si hunc habuero Cosmi librum; itaque illum nobis trade: roga Cosmum verbis meis, ut librum concedat paulum mihi, quem sibi incolumem restituam. De Lactantio, et Decade Livii item confice; ne obdormias, et responde si placet. Vale Romae XVIII. Kalendas Majas (1). Responde, rescribe, et mitte libros. Certifices me item, si qui libri Petrarchae sunt venales inter libros Colucii, aut alibi, et qui sint, et quo pretio, nam amicus meus quidam hoc me admodum rogavit, cui mos gerendus est.

EPISTOLA XXIII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Absolvi jam ferme libros de Oratore. Orator autem, et Brutus, quos postulaveram a te, nondum venerunt. Nimium parvi aestimari te cupis, si in tanta urbe, in tanta copia librorum hunc codicem eruere nobis non potes. Cura obsecro, ut vel Nicolae, vel cujusvis alterius exem-

(1) Anni, ut mihi videtur, 1425.

plar habeamus: tu rejicis culpam in Nicolae tarditatem: ego autem, quis nostrum sit negligentior, ignoro. In me tamen haec cuditur faba. Si tardaveris, vereor ne hic ardor transcribendi, qui nunc adest, liquefiat superveniente calore: mihi crede, abiet in sudores, nisi subvenias quamprimum. Cura item epistolas Ciceronis, quas habet Cosmus ad Atticum, ut huc deferantur; qui liber transcribitur sed nimium mendose. Volebam Lucretium pro quindecim diebus neque amplius: tu vero illum Silium Italicum, Nonium Marcellum, Orationes Ciceronis uno spiritu vis conscribere; quia omnes dicis, nullum absolves. Cupio habere quamprimum membranas quaterniones XX. mensurae folii; spero enim habiturum me scriptorem, quem aequo animo ferre possum. Itaque te rogo majorem in modum des operam, ut quam citius fieri potest habeam membranas, neque in hoc tempus teras; matura quantum potes; pecuniam vero sume a Nicola nomine meo. Des autem eas vel Cosmo vel Nicolae, prout alter eorum paratior erit ad mittendum. Vale. Manu festina. Romae die XII. Maii (1). Cupio scire quid agas.

(1) Anni, ut opinor, 1425.

EPISTOLA XXIV.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Mitto tibi litteras pro Benvenuta tua, in quibus continetur, ut Prior Sancti Laurentii possit commutare votum illud femineum in aliud opus pietatis. Feci autem hoc committi Priori huic, quia est tibi vicinus: libera eam igitur hoc scrupulo. Litterae parum constant, et id parum condono sibi: volo enim pedibus ejus et gradum subjicere, ut ascendat in coelum. Siquid est aliquid, quod velit, scribe, fietque perdiligenter. Doleo nos superari ab hoste insulsissimo, neque tantum damna aestimanda sunt, quantum dedecus, et ignominia. Si periremus ictu fortis viri durissimum esset, at cadere impulsu adversarii imbecillis extrema est calamitas: paterer nos occumbere aequo animo, si virtute hoc aliena accideret, non ignavia et stultitia nostra. Et quidem verissimum illud est proverbium, eripere Deum sapientiam ei, quem vult perire. Nunquam credidissem tantam vecordiam inesse iis qui rerum potiuntur, quibus et consilium et animum deesse video, ut omnia perditum ire sinant; nulli rei intenti, nisi ad praedam et quaestum, quibus nec parcunt etiam in summis difficultatibus constituti. Credo hoc fato quodam evenire ad punienda peccata nostra. Sed utinam ii soli luerent, qui et auctores hujus mali fuerunt, et nunc post plagam inflictam nulla adhibent

medicamenta. Aegre nimium fero ita nos regi nonnullorum perversorum culpa, qui non sua, sed quae aliorum sunt, quaerunt, ut derisui, contemptuique omnibus gentibus simus, ita ut jam digito notemur: fortiter cadere decorum est, at cum dedecore et turpitudine, extremae ignominiae. Sed fata viam invenient. Tu vale, et quid de rebus communibus sentias ad me scribe. Romae die ultima Maii (1).

EPISTOLA XXV.

Poggius pl. salutem dicit Nicolao suo.

Nosti Bartholomaeum de Bardis hominem tibi deditissimum, et quod multi facio, cupidum studiorum nostrorum, sed negotiorum multitudine circumseptus, parum satisfacit desiderio in hoc suo. Subripit sibi tamen quandoque tempus, quod in lectionem conferat. Is cupit aliquos habere libros, quibus ad studium incitetur. Scis enim eos, qui in aliorum libris operam ponunt, ut plurimum una cum libris lectorum memoriam remittere. Itaque suasu meo vult, ut illi nonnulla compares volumina, quae subscribam, quae jucunda erunt et utilia. Inprimis Svetonium, et item Terentium, et Q. Curtium, quos omnes libros reliqui venales apud Petrum tuum chartularium. Addas etiam, si quid tibi videtur amplius; nam et pecuniosus est Bartholomaeus, et libros optat. Satisfac ergo nobis, nec differas.

(1) Anni, ut opinor, 1425.

pretium vero sit, ut videtur tibi. Vale et responde. Romae die XII. Iunii (1).

EPISTOLA XXVI.

Poggius Nicolao suo pl. sal. dicit.

Mores meos satis arbitror notos tibi: ideo patienter feras oportet, si quid a te postulo cum celeritate, aut si quid respondeo sub ipsam lunae eclipsim. Scis me aliquando ita ardere cujuspiam rei cupiditate, ut etiam celeritas moram afferre videatur. Postulavi a te primo membranas ad mensuram folii: postea cum decrevissem Orationes Tullii per scriptorem meum transcribi, visum est mihi majus volumen esse debere pro Orationum quantitate. Petivi ergo et sub alia mensura majuscula, cujus postea schedam, quam oblitus eram intercludere litteris ad te misi. Egomet autem perquisivi hic membranas, et ad XIIII. quaterniones confeci. Itaque per menses duos possum expectare, si sit necesse; chartae, quas paravi ut plurimum albae existunt: tu quoque effice, ut tuae sint formosae: viginti vero alios quaterniones etiam mittas volo. Orationes meas Cluniacenses potes mittere sine chartis, et id te rogo. Quod si Nicola noster negotiosus est, tradas volumen Cosmo, ut quam primum deferendum curet. Si membranas habeo per universum mensem Julii satis mihi a te factum putabo. Quod si prius venerint, laudabo diligentiam

(1) Anni, ut opinor, 1425.

tuam. Scripsi librum de Oratore, jamdudum concupissem itidem Oratorem, et Brutum tum mea, tum communis utilitatis causa: ed id cupiebam, ut hoc meridianum tempus non somno transigerem, sed aliquo honestiori negotio: id quoniam fieri nequit, dormiemus. Carui diu eo volumine, et aequo animo carebo in futurum; hac de re nil amplius loquaris; nolo esse alicui molestus, aut importunus videri. Hoc scio, si quid haberem, non magis meum futurum esse quam amicorum, quos turpe est cupere admodum rogari pro re honesta. Scribas mihi quae orationes sunt in eo volumine, praeter Cluentianam, pro Roscio, et Murena. Nudius tertius locutus sum cum administratore Monasterii Cassinensis satis diligenter de Julio Frontone; pollicitus est se missurum mihi librum, cum primum redierit, dummodo reperiatur; nam multos deperitos paucis ante annis dicit. Petiit a me titulum libri, tradam ei ante recessum suum, et confido nos habituros librum. Itaque intellige me non dormire, aut te verbis pascere et inani pollicitatione, ut caeteri. Si mittes mihi Lucretium, facies rem gratissimam multis: id polliceor tibi, non amplius quam unico mense me librum retenturum, itaque postmodum ad te redibit. Vale et me ama. Ego te ad patientiam exercebo, ut dignus es. Romae XIIII. Junii (1).

(1) Anni 1425.

EPISTOLA XXVII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Cum lego litteras tuas, perspicio, laudoque tuam summam diligentiam in exequendis mandatis meis. Cum vero rem ipsam considero, immensam negligentiam, cujus tamen culpam non refero in te, nisi quatenus postquam cognoscis Nicolae tarditatem, et chartas, et libros oportuit te dedisse Cosmo. Nam scio ad Kalendas graecas venient. Postulavi et a te, et a Nicola toties Brutum, et Oratorem, quos jam transcripsissem, et adhuc nil actum est. Si unquam erit tempus, ut vices rependam, referam par pari, quod vos mordeat. Si Julius Fronto veniet, qui procul dubio, nisi perditus est, veniet, haec per proprios tabellarios deferentur ad Poggium. Membranas, quas cupiebam ad mensuram folii, volo pro Verrinis transcribendis uno volumine, et item alio pro Tusculanis, et de Finibus bonorum, et malorum: alterum pro Epistolis ad Atticum. Tu nunc cogita, ac vide, an haec mensura conveniat eis voluminibus, et age prout eorum venustati videtur convenire. Si potero hunc scriptorem tenere, ne evolet, absolvet mihi multa: nam et praestò scribit, et iis litteris, quae sapiunt antiquitatem, ad quod eum trusi summô cum labore: sed Neapolitanus est, et ita levis, ut ad eum comprimendum esset opus pistrino. Te rogo, ut si qui libri in te incidant, quos putes me

dignos, vel emas, vel paciscaris, quoad me certiorem facias. Nam postquam coepi, volo hanc mihi parare supellectilem, quae pluris erit in omni aetate, quam quodvis peculium. Rinuccius recessit a nobis venturus Florentiam: scio te conveniet inprimis, cum excute modo tuo. Antonium perraro video: habitat enim in palatio Vaticani custos templi, sacrorumque, quae Dii, Deaeque nostri reliquerunt ad alias migrantes sedes. Habet hortum egregium, in quo fons est irriguus: itaque cum Egeria more Numae consilium sumet ad dandas nobis leges. Solitarius est locus, et philosopho accommodatus, vel poetae: nam oratores, ut nosti, in populo versari volunt. Antonius autem, ut videtur, cupit philosophari; itaque se segregavit a turba. De Liguribus multa dicuntur a nostris, acta magnifice: plurimi ex adversariis negant vera esse. Sed durum videtur, quod coeptum est perficere. Deus haec secundet: sed timeo omnia. Ego me refero ad litteras, et quotidie aliquid lego, aut corrigo, aut emendo, procul ab harum rerum cogitatione, quae semper auribus refricantur. Tu vale, et perfice, quod te rogo, non litteris, sed ipso opere. Romae XXIII. Junii (1).

(1) Anni 1425. nam loquitur de victoria Ligure hoc anno a Florentinis reportata. Vide *Ammirato Storie Fiorentine* Lib. 19.

EPISTOLA XXVIII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Scribis mihi Nicolae tarditatem, ac negligentiam: hoc non est novum. Illud potius mirarer, si mutaret mores, qui non calluerunt tantum, sed obduruerunt. Solum est diligentior paulo in iis rebus in quibus summa est virtus esse negligentissimum: amicos vero non solum in secundis non habet, sed ne in postremis quidem. Sed ut homo est, ita geramus morem. Propterea te rogavi etiam atque etiam, ut Orationes meas dares Cosmo, qui solet esse curiosior in observandis amicis. Nam quae sua est diligentia, jamdudum librum misisset nobis, quamquam et ipse quoque addubitare videtur de epistolis Ciceronis, quas cupiebam: nescio quid culpem, nisi me ipsum, qui forsan plura, quam aequum est, ab amicis requiro. Sed metior aliorum animos ex meo. Regem me esse oportuit: ego mediusfidius istas vestras ineptias, neque enim gravius appellandae sunt, spernerem, abjicerem, contunderem. Neque ego te ullo modo culpo: sed ista tam matura cunctatio, haec tam longa mora, haec, ut vere dicam, contumelia, aut ignavia potius, quid confert, quid prodest inter amicos, nisi ad dissolvendam, si qua esset, benevolentiam? Rogavi, postulavi, atque adeo efflagitavi libellum a Nicola amplius mensibus duobus, quem jam transcripsissem, si qua fuisset in eo solicitudo. At forsan

labor est ingens in mittendo hoc libro? Sed haec hactenus: licet enim, ieiunus scribam, tamen stomachum mihi movent, ut tecum loquar ut soleo. Pridie venerunt muliones complures, et fasciculus tuus iacet ad portam: credo aestatem veretur, et se continebit ad autumnum. Si quando veniet, procedam obviam cum fascibus, et lectica. Sed cura, ut interim quiescat in plumis, ne postmodum deficiat in via. Rinuccinum dixi ad vos venire, non redire; itaque vel sua sponte, vel missus venit, non rediit: amplius me scripsisse non erat honestum: suas litteras tradas ser Loisio. Vale Romae Nonis Julii (1).

EPISTOLA XXIX.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao.

Litterae quas pridie a te accepi, parvae responsionis egent. Me solvisse onera civitatis jam XXIII annis testes sunt libri Camerae, in quibus post primam distributionem factam a MCCCC. citra adscriptus sum, et semper deinde solvi, licet saepius tertiam partem. Si hoc testimonio indiges, fac ut ser Pierus noster te instruat, quod satisfacere possis Cosmo reliquisque. De Plinio Episcopi Vintoniensis, quod quaeris, ille quidem antiquis est litteris, sed quae gallicum redoleant; nosti enim quam vocemus formam gallicam. Aliqua tamen in re videtur melior. Sed illis litteris antiquis ad morem nostrum, nequaquam

(1) Anni 1425.

est scriptus. De emendatione nescio aliquid testari: licet enim una quadam in parte emendatus sit, quam legerim, potest tamen reliquis in locis esse corruptus. Itaque neque suadeo, nec dissuadeo: propter longas naves, quae annuatim eo dicuntur profecturae, facile potest haberi liber nullis expensis. In hoc nulla fiet jactura. De Monte Cassino, hoc est Julio Frontone solicitus sum; sed mirum est, tam pauci eo accedunt, aut inde ad nos veniunt. Ero tamen diligens prout ferunt tempora. De Antonio (1) qui diem suum obiit, nihil ad te scripsi, quia una coepimus ambo aegrotari: ego cum convaluissem, eum visitavi, qui ex Palatio Apostolico delatus erat ad domum Matthaei de Bardis: statim cum eum vidi, coepi dubitare, quorsum valetudo sua esset evasura, praeterque opinionem medicorum semper dubius fui de salute: haec ad te non scribebam, ne vel vera scribens auctor essem rei tibi molestae, vel falsa, levis viderer et inanis. Itaque tacebam expectans eventum, quem semper suspicatus sum parum felicem. De corpore tamen loquor, nam quoad animum ita excessit e vita ut qui sponte abeunt, non qui ejiciuntur. Postremo die eum non vidi, quo parum locutus est, ne meis lacrimis, quas continere non potuissem, moerorem injicerem in animum ejus. Illi medici adeo eum debilitarunt, ut paulatim tamquam candela deficeret. Membranas pro Verrinis, et Philippicis habere cupio, easque rogo ut quam primum mittas. Hic scriptor meus, quem summo labore

(1) Vide supra Ep. XXVII.

litteras antiquas edocui, Neapolitanus est: hoc cum scribo, putato eum hominem esse spurcissimum, et turpissimae vitae: nam scis nil adeo turpe existimari posse, quin vitae illorum hominum congruat; est enim faex orbis, et tanquam scelerum omnium sentina gens illa omnis. Itaque aegre hujus nequitiam fero. Sed tamen omnia ferre proposui quoad hoc opus Orationum particularium conficiat: quod etiam dubito, an perficiat, ita est levis, inconstans, ac fastidiosus. Sed habeo alium gallicum, qui parum novit: hoc utar. Vale; manu veloci; noctu. Romae die XVIII Augusti (1).

EPISTOLA XXX.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Si vales bene est; ego opto valere. Hanc totam hebdomadam aegre passus sum in oculo dextro, qui cum jamdudum lacrimare occepisset propter conceptam credo frigiditatem, consilio cujusdam medici, qui peritus in ea re videbatur, quique ipse jam multos se curasse dicebat, indidi aqulam quandam in oculum, atque ejus opere ita humores commoti sunt, ut non defluere, sed ruere in oculum viderentur. Itaque aliquot dies vitam duxi epicuream, pane et aqua vescens, et item polenta. Optime ergo hortulis suis Epicurus me ad convivium accepisset, qui hospitibus aquam et polentam pollicebatur, as-

(1) Anni 1425.

serens eo cibo illos secum bene permansuros. Usus sum praeterea continuis fricationibus post tergum, atque iis quas ventosas vocant ad vim humoris a capite divertendam. Sumpsi et hodie potiunculam levem, non quae corpus evacuaret, sed quae dimoveret materiam jam fluentem. Quamobrem hac nocte visus sum esse meliuscule quoad oculi levamen. Nam febricula quaedam paulum me pervasit ante coenam, sive novitate victus commoto corpore, sive fricationibus, sive doloribus, qui me torserunt post potationem sumptam, per universum diem. Spero tamen me illam facillime depulsurum. Haec librario dictavi post coenam circiter tertiam noctis horam somnum fugiens. Mihi enim non solum scribendi, sed ne aerem quidem conspiciendi ulla adfuit facultas. Sed haec hactenus. Te oro, ut de membranis, et Philippicis quam primum conficias, quod jam saepius peto. Nicolae nostro verbis meis dicas volò, litteras suas esse mihi redditas; sed neque minister quod sciam venit, nec si venisset, quod postulat, perficere potuissem. Credo tamen me propediem bene valere, et rem confecturum me spero. Scripsi Ser Loisio ut compararet mihi paulum finiculi. Is cum pecuniam sumpserit a mensa Nicolae non dubito eum coemisse. Tua ergo sit opera, ut quamprimum ad me mittatur, quod erit mihi pergratum. Vale, et me ama, ut soles. Romae Kalendis Septembris. (1).

(1) Anni, ut opinor, 1425.

EPISTOLA XXXI.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Scio te ex superiori epistola, quae erat conscripta librarii manu, nonnihil molestiae suscepisse, his volo omnem moerorem, si quem conceperas, te deponere: convalui enim ex molestissima valetudine, et tum oculi, tum caeterum corpus recte valet, ore excepto, quod dente molare caret, et quidem per vim abstracto: tantus fuit impetus reumatis. Quid a te petam nescio, nisi ut quam primum cures de membranis, et libello, quae toties peto, et item funiculo, quod novissime. Existimo libros Antonii, nisi ille quid secus statuit, venum iri debere. Si qua sunt, nam ut credo, permulta esse debent, quae me deceant, excerpas oro prout rectius faciendum videtur: neque quempiam praeponas mihi, nam licet multos habeas, multo quam ego sum; ditiores, nemini tamen concedo, qui te magis ex animo (1) quam Poggius tuus. Itaque in hoc tam honesto desiderio te mihi satisfacere oportet. Rogat Atticum Tullius, ut quosdam sibi comparet libros, et ait vir omnium doctissimus, se velle parare praesidium senectuti suae. Hoc si ille vir tanta doctrina, tanta sapientia in tanta librorum copia summe appetit, atque ita saepius repetit, ut nil magis cupere videatur; quid ego homuncio nullius ingenii in hac fame, et penuria librorum praesertim propria debeo agere? Iusta igitur, si

(1) Sic in Cod. Videtur tamen desse *diligat, amat*, vel quid simile.

tempus erit, et aliquid nobis deprome ex hoc sacrario, etiam si centum essent portae aereae centenaque ferri robora. Nihil est ad praesens, quod exoptem magis; itaque si mihi gratissimam rem facere cupis, hoc confice, et me beasti. Sentio enim aetatem ingravescentem: subeunt morbi, tristisque senectus, ad quorum levamen aliqua supellectili opus est, quae omnium medicorum curam excedat. Nam illi corpus quandoque non sanant: haec animum semper sanat. Vale, et me ama: manu veloci. Romae VIII. septembris (1). Cum tabellarius non discessisset qua solebat die, litterae domi remanserunt ex negligentia: longe enim absum a mercatoribus. Sed quocumque tempore reddentur, gratas tibi futuras spero. Vale. Has litteras ad matrem meam tradas Ser Angelo, eumque roga ut curet deferendas, ita ut reddantur matri, nam opus est reddi.

EPISTOLA XXXII.

Poggius sal. pl. dicit Nicolao suo.

Ex binis tuis ad me litteris cognovi de Antonii libris. Insulse mehercule factum, eum thesaurum detrudi in locum, ubi nullum fructum sit allaturus. Nescio quod ejus fuerit consilium graecos libros collocasse apud illos bipedes asellos, qui ne latinos quidem ulla ex parte nossent. Non Musis illos dicavit, sed pulveribus, ac tineis, credo veritus ne quis aliquem fructum ex eis pos-

(1) Anni 1425.

set capere. Tamen nisi cavit testamento ne possent vendi, cito, ut opinor, auctionem facient, aut avaritia impulsi, aut ignorantia. Scribis te invenisse tragoedias venales VII aureis, ut putas, et item librum de Officiis. Tragoedias egomet cupio habere jamdudum: itaque si tibi in eis ea pecunia bene collocari videtur, volo, ut pro me emas. De Officiis vero pro Bartholomaeo, qui olim scripsit Cosmo, hoc est mensariis, ut nummos tibi darent quos peteres: pro tragoediis vero pete a Nicola. De Lactantio quoque vide et quid possit fieri, et si quid aliud incidat ad manus, quod existimes dignum nobis, tutemet confice, nec aliud mandatum expectes. Julium Frontinum aliquando eruemus ex agro illo Cassinati: sed durum est impellere istos nostros barbaros, ut aliquid sit ei dulce praeter pretium. Si persensissem, quando is qui Severum attulit eo profectus est, ambos auctores attulisset nobis: fuit enim ille frater, qui est cum Cardinali Placentino, qui antequam iret, nil mecum locutus est de profectione sua. Ejusmodi hominum genus nisi cum egent, aut petendi gratia, raro videntur. Solicito tamen Angelottum (1), nec despero, quin brevi potiamur libro. Quidam ex Monasterio Cluniacensi quamprimum discedet a Curia. Is factus amicus mihi merito meo pollicitus est se curaturum, ut Tertullianus transcribatur, idque in fidem suam recepit. Spero aliquid faciet, quia eget auxilio

(1) Forsan Angelottus Fuscus Romanus postea Cardinalis sancti Marci, de quo supra ep. XVI. in fine, et pluries infra. Vide Vit. Poggii T. I. pag. 186.

meo; tamen monachus est, sed minime videtur malus: doctus quidem est, et librum novit. Cum de pecuniis agerem, et quo in loco vellet, pollicerer paratas fore, dixit nequaquam velle pecunias: totum enim suscepit onus, et quidem libens, ut videbatur. Tempus hominem probabit. Expecto membranas, cura ut eas habeam vel malas, dummodo quamprimum. Scribo matri meae, ut curet de trebiano, quod petis. Fac, ut ei litterae reddantur cito, antequam discedat: est enim ventura ad me post vindemias. Itaque mittito litteras, et una pro vino. Vale Romae III. Kalendas Octobris. (1).

EPISTOLA XXXIII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Heri habui sacculum, in quo erant membranae, Philippicae, ac Tragoediae, una cum funiculo, quem jam majori ex parte amicis dedi: membranae summe placent; sed cura obsecro, ut habeam reliquas pro Verrinis: nam futura hebdomada incipientur. Item perfice quinterniones, quos paulo antea scripsi, nec adeo sis molestus opificibus illis, ut tecum irascantur. Excedant paulum communem pulchritudinem, et id satis est mihi, postquam nequit aliter fieri. Tragoediae pulchrae sunt, sed mihi videntur paulo cariores; quidquid expensum est praeter sex florenos, id oneri est. Credo eas tradam Bartholomaeo nostro, qui et pecuniosior est quam Poggius, et

(1) Anni 1425.

avidior. Solicite curavi librum Cassinatem. Si nuntius esset commodus, forte illum erueremus. Vale, et me ut facis, ama. Romae XIII. Kalendas Novembris. (1).

EPISTOLA XXXIV.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Nicolaio mio gentile tu se' un sodo, et un marochiuto pedante: et hoc sit argumentum epistolae. Litteras quas heri a te accepi plenas admirationis, quia existimem tragoedias nimio emptas, ridens, ac libens legi. Quid tu homo humanissime adeo me stomachum putas perdidisse, quia dixerim tragoedias illas mihi caras videri? Non dixi esse caras, sed videri mihi, existimans illas non pro ipsarum modo, sed pro facultatibus meis; quod si tibi dictum displicet, conficiamus palinodiam. Quanquam tu quidem imperiosus es, qui adeo ad arbitrium tuum velis tibi assentiri; ut non solum judicium, sed ne aestimationem quidem liberam relinquas. Eone es ferox, ut Terentianus noster ait, quia habes imperium in paedotribas, qui tibi obsequuntur, neque verbum hiscere audent praeter praescriptum? Oro te videas, ne luna nostra fuerit in Capricorno, cum meas litteras recepisti. Nam omnis epistola nil continet praeter admirationem et honestam querelam; liber placet, neque eum remittere cupio; dixi me forsan traditurum illum Bartholomaeo.

(1) Anni 1425.

Sententiam tuam in singulis probo, et laudo; sed ita, ut mihi quoque liceat opinari aliquid, ne dicam sentire. Scis tamen nostrum judicium solere convenire in multis, neque in hoc dissidebit ab opinione tua. Respondi primo capiti litterarum. Sed antequam reliqua percurram, oro te, mi Nicolae, me appelles more doctorum, neque velis in hoc solo esse ineptus, et mihi injuriam faciens, et doctrinae tuae: reserva has ineptias istis faleratis nominibus, me unico numero appella, ut soles. Nam ego itidem sum, qui fueram, et utinam non deterior. Gratissimum est mihi, quod emeris membranas illas, quas scribis: gratius vero nil mihi fecisses quam si illas, et Spartianum quamprimum misisses; ita enim te rogaram. Nam cum librarius meus Justinum absolvisset pridie, hodie incepit librum de Finibus; sed post hunc redibimus ad historias, deinde ad Senecam. Pecunias te sumpsisse a Nicola acceptum est mihi, et in parsimonia laudo diligentiam tuam. Nam ego jam incipio natare in sicco; aqua deficit, et sitis librorum augetur. Julius Frontinus non reperitur in Monasterio Cassinati; nam rescripsit nobis ille cui curam demandaramus, se diu quaesisse librum, sed minime inveniri: haec autem minima est jactura, nam aliunde expiscabimur. Scripsi saepius pro libris, quos reliqui in Britanniia; incertus tamen sum an illos sim habiturus per has nostras longas naves. Nam Alexander, penes quem remanserunt, male me lusit in majoribus rebus, ut illum Dii pessime perdant. Sed epigrammata

Martialis sunt et mendosissima, et litteris non admodum antiquis; in eo nihil facies lucri. Librarius ille, de quo scripseram, mecum erit, quoad Verrinas absolvat, quas post tres hebdomadas incipiet. Nam facio rescribi quatuor quaterniones primos orationum, et in ultimis colloco, quia littera non placet. Habes ad omnia: mel tibi reservatur in postremis. Quidam monachus amicus meus ex quodam monasterio Germaniae, qui olim a nobis recessit, ad me misit litteras, quas nudius quartus accepi: per quas scribit se reperisse aliqua volumina de nostris, quae permutare vellet cum Novella Joannis Andreae, vel tum Speculo, tum additionibus, et nomina librorum mittit interclusa. Speculum, et additiones sunt volumina magni pretii: ideo videas, si tibi permutatio videtur facienda. Inter ea volumina est Julius Frontinus, et aliqua opera Cornelii Taciti nobis ignota: videbis inventarium, et quaeres illa volumina legalia si reperiri poterunt commodo pretio. Libri ponentur in Nurimberga, quo et deferri debent speculum, et additiones, et exinde magna est facultas libros advehendi, ut videbis per inventarium: haec est particula quaedam, nam multi alii restant: scribit enim in hunc modum. Sicuti mihi supplicastis de notando poetas, ut ex his eligeretis, qui vobis placerent, inveni multos e quibus collegi aliquos, quos in cedula hac inclusa reperietis. Mi Nicolae rescribe mihi quamprimum, quid respondeam ei, ut tuo consilio fiant omnia: nil me movet praeter pauca, quae tu ipse notabis. Vale, haec

scripsi manu veloci. Romae die III. Novembris (1). Dicas Nicolae, et quamprimum, quod non mittat librum suum de Finibus, quia alium reperi; et hic, quem paro, erit absolutus, antequam veniat: ita res vestrae sunt aegrae pedibus.

EPISTOLA XXXV.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao.

Etsi nihil sit in litteris tuis, cui magnopere respondendum putem; tamen respondebo paucis colloquendi tecum gratia. Utor Rinucio familiarissime, ut aliquid percipiam ab eo eorum, quae dudum acceperam, quae penitus exciderant: visito eum saepe, prout vaco a negotiis, Gorgiam legens, atque audiens. Verum una est difficultas, locorum distantia: ipse habitat penes Sanctum Petrum, ego prope Anthium: itaque raro est facultas ejus conveniendi, nisi cum eo domum, quod possum difficulter: habitat enim Pontifex in colle Exquilino, ubi est Ecclesia sanctae Mariae Majoris. Itaque summo cum labore aliquid attingo: non desisto tamen eum lacessere; homo erat antea ignotus mihi: sed videtur perhumanus: doctrinam laudo, sed ut peritiorem graecae linguae, quam latinae. Quid alii dicant, tu morem tuum servato: cum istuc venero, latius colloquemur: hoc de me teneas volo, me non semper loqui, quid sentiam; sed satisfacere au-

(1) Anni ut puto 1425.

dientibus quandoque, et id putare humanitatis proniorem esse in laudem, quam vituperationem, ubi neminem sis laesurus. Libros, quos habebam in Britannia, dedi operam ad nos deferri: et eos, et reliquos item si quos habeo, volo apud me esse. Libri vero Cassinenses non absque molestia haberi possunt: oporteret enim reperiri hominem doctum, qui eo proficisceretur. Sed is ubi nam est? Ero tamen intentus, si qua facultas se dabit. Nicolaus Bildeston (1) legum doctor, orator Regis Angliae, homo est perhumanus, et familiarissimus mihi; eramus enim apud eundem dominum ambo, et summa necessitudine conjuncti: is cupit habere aliquos libros Petrarchae. Da operam rogo, ut aliquid emas nobis, quos is portet secum: emet illos quocumque pretio: tamen ne decipiatur, cura: simul forsan emet historiam Imperatorum. Quicquid a te petierit, te oro, diligenter satisfacias ei, quoad potes, quod erit mihi gratissimum. Suscipe eum ut Poggium in iis, quae cupit. Mense, ut opinor, futuro ibo ad vos, ut me extricem quocumque modo ab hac peste solutionis: si aliter nequivero, aut auctionem, aut proterviam faciam. Video enim morbum hunc perductum iri longius, nec finem habiturum, nisi quem fata dabunt. Sed multa timenda sunt, si conjecturam facies ex pluribus rebus, quas animo volvens multa cogor timere. Verum hic figo clavum. Si potero, peccata mea alibi purgabuntur, quam Florentiae in

(1) Vide supra pag. 112.

oneribus solvendis. Vale, et quid de rebus publicis sentias, quid tu ispe judices, ad me scribe. Romae XX. die Novembris 1425.

EPISTOLA XXXVI.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Scripsi ad te pridem cedulam quamdam totam iracundam, nec injuria, tanta lentitudine uteris in rebus meis; nam si scriptor membranas tuas expectasset, quievisset diu. Sed tandem venerunt, mihique placent. Vellem, ut illae quae sunt ad modum folii, essent plures: nam ex VIIII. quaternionibus nullum volumen potest confici, vellem alios novem, aut decem, in quibus nedum festines, sed si utaris non solum lentitudine, sed Kalendis graecis, parum curo. Reliquae chartae majusculae sunt, de secundis loquor, quam eae, quas primo misisti pro Verrinis: itaque illas servabo, et Verrinis adjiciam alias, et urbanas. Scio te plures molestias subiisse pro hisce chartis; ita et tu pollicitus es, et caeteri, quibuscum res curanda est, impolitiores. Si aliquid accidit in manus chartarum pro volumine majori, eas pro me sumito: sed ut non festines nimium. Nihil a te petam amplius, nisi ut paulatim, et pedetentim fiat: celeritas enim odiosa est multis, mihi autem mora, et tarditas. Sed haec hactenus. Foedus ictum inter nos, et Venetos laudo, proboque: sed multi dicunt parum in eo servari decus nostrum, praesertim

cum arbitrium pacis pendeat ex eis; ut ea accipienda sit, quam illi voluerunt dare, eoque tempore. Quod si ita esset, mallem honeste cadere, quam turpiter stare. Cupio scire conditiones, quas ad me perscribito cum potueris, et cum vulgabuntur. Siculum tuum diligo ex verbis tuis: sunt illi homines maxime vigilis, variique ingenii, et acuti. Si quid ad me scribet, rescribam, et quidem libenter. Scis tu morem meum: utinam ita possem liberalis esse pecuniae, quemadmodum epistolarum, in quibus pono parum laboris, minus impensae; onera belli non essent tibi molesta. Ad amicum nostrum pro libris misi binas litteras, et quidem diversis nuntiis, quin ordinavi, ut cum litterae essent in Nurimberga, deferrentur ad monasterium per aliquem, qui responsum referret, et ad id pecuniam paravi. Itaque quamprimum spero nos scituros aliquid certius. Prior ille Cluniacensis dedit mihi nomen suum, quod perdidi, scriptum in cedula, neque possum reperire qui noverit: hoc obstat quominus ad eum scribam. Adverte hoc quod deinceps scribam. Te oro ut cum ad me es scripturus, parce loquaris de Principibus, nec aliquid dicas quod, si litterae casu aliquo in alienas manus devenirent, alicujus aures, de majoribus loquor, possit offendere. Nam mecum loqui potes ut tecum: sed alios vereor. Ut Demosthenes, ut opinor, dicere solebat, nil se audire libentius quam voces, quae laudes suas referrent, sic nil aegrius quidam ferunt, quam reprehensionem suam, a qua abstinendum est praesertim inter eos, qui possunt pro-

scribere. Vale; manu veloci XV. die Decembris (1). Postquam haec scripseram, et item nonnullos versus ad Nicolam, subiit cupido aliquid scribendi ad Siculum tuum, quem mihi in litteris tuis commendas. Itaque eodem impetu sumpto calamo exaravi aliquot versus, quos ad te mitto: tu rescribe epistolam, et ad eum destinato; erit enim his interclusa: nam et hora tarda est, et alia instant. Scripsi quidem ut in buccam venit: si tamen videretur ineptior, retineto.

EPISTOLA XXXVII.

Poggius pl. sal. dicit Antonio Gentili Siculo.

Scripsit mihi vir doctissimus, mihique imprimis amicus Nicolaus de Nicolis multa in laudem tuam, commendans imprimis ingenium, ac doctrinam: sed quod plurimi censeo aestimandum, ait te summa humanitate praeditum delectari studiis nostris, hoc est, humanitatis; teque cupere esse mihi amicum, meque a te diligi. Rogavit autem, ut si quid a me scripseris, rescribam tibi. Ego tanti facio Nicolaum, judiciumque suum tanti aestimo, ut ex verbis ejus, et summa te complectar benevolentia, et id ipsum, quod me rogat, ultro a me faciendum putem. Nihil est enim, ut expectem litteras tuas. Tanti est amicitia, ut non expectanda, sed expetenda

(1) Anni 1425. Nam loquitur de foedere nuper inito inter Florentinos et Venetos, quod componebatur die 4. Decembris hujus anni. Vide *Ammirato Storie Fiorentine* lib. 19.

sit, et ei ultro occurrendum. Credo Nicolao nostro, existimoque, et te virum doctissimum esse, et amantissimum mei. Sed vide ne forsan fallaris scriptis suis. Amat me majorem in modum Nicolaus, et more suo quos amat, extollit, ut persaepe non quantum expectat amicorum virtus loquatur, sed quantum exigat amor suus. Itaque hac perbrevi epistola, nuda quidem omni ornatu, notas volui esse tibi copiolas meas, ne me existimes quam ego sim opulentiorem, neve si fortasse Nicolaus longius provectus esset in me laudando, quam meae patiantur facultates, judices te delusum. Attamen quantumcumque est, quod in me est, offero tibi Poggium, quo utaris licet ut amico ad praescriptum tuum. Vale et me ama. Romae Kalendis Januariis (1).

EPISTOLA XXXVIII.

Poggius pl. sal. dicit Nicolao suo.

Scripsi ad te ultimis litteris me iturum in Angliam, sed postmodum res refrixit, et quidem procurante me. Itaque liberatus sum hoc onere, ut spero. De rebus meis si nil egisti, nihilque scripsisti, non miror, cum me ipsum expectares. Nicola item cum est longus natura, tum rebus suis vacandum fuit, quare eum non culpo: sed neque etiam multum laudo. Rogavi enim eum plures jam menses, ut emeret bona mea, ut exempta essent a futuris extorsionibus, nec um-

(1) Anni 1426. ut colligitur ex epistola superiore.

quam elicere potui voluntatem suam, sed semper respondit mihi more sibyllino. Scribas tu mihi, oro, quid tibi agendum videtur; si fieri posset aliquid boni absente me esset mihi carissimum, ut fugiam tum molestiam equitandi, tum etiam impensam. Si impositio futura non excederet numerum alterius, subvenirem Patriae pro copiolis meis; nec recusarem onus, cum audiam annum solum hanc distributionem duraturam: sin excedet, non solvam obulum. Ego et clericus sum, et Beneficium possideo, nec ullum est mihi patrimonium. Igitur circumspice, si quo modo hoc pondus declinari possit, consule quos tibi videtur: tum consule mihi, quid censeas agendum, et id quamprimum: nec respicias ad Nicolam: fac tu, quod te est dignum facere pro Poggio. Nescio quem advocatum parem rebus, si tu mihi desis. Cogita an videatur, ut tu loquaris cum officialibus ad id deputatis; quod si deliberas, assume tecum D. Rinaldum de Albizis, ut pro me verba faciat. Scit enim me nil rei posse nocere: cum roga verbis meis, si opus fuerit, existimo eum non recusaturum hoc laboris. Considera tempus, rem totam, et rescribe, ut tuo utar consilio. Ex Germania responsum est mihi, litteras illas esse redditas. Spero igitur me habiturum propediem litteras a monacho, et tum tecum omnia communicabo. Misi tibi Verrinas tuas; solum orationes retinui, ut fugiam impedimenta plurima in exportandis, et reportandis libris. Hic ligabuntur omnia. Historia Spartiani jam coepta est scribi. Alias a te postulavi opera

Senecae, cura obsecro, ut habeam exemplar. Recolo fuisse in libris Colucii volumen quoddam operum Senecae; id si est penes Leonardum Aretinum, nescio: tu id mihi significa, et quid in eo contineatur. Cura quantocius potes epistolam saltem ad me mittere. Cura ut valeas. Romae V Idus Februarii (1).

EPISTOLA XXXIX.

Poggius pl. sal. dicit Leonardo Aretino.

Aestimo te habere volumen quoddam operum Senecae, quod fuit olim Colucii nostri communis parentis doctorum hominum. Id si ita est, te rogo majorem in modum, ut librum ad me mittas, quoad illum faciam transcribi. Docui enim quemdam Gallicum librarium meum scribere litteris antiquis, qui nunc in manibus habet historiam Helii Spartiani, caeterorumque qui post Svetonium vitam Imperatorum scripsere. Ea absolvetur cito. Igitur cupio deinceps habere philosophum omnium gravissimum in supellectili mea: ad quam rem juva me, obsecro, hoc volumine, et illud trade vel Nicolao nostro vel Cosmo ad me deferendum. Transcribetur quamprimum, et tibi integer incolumisque liber restituetur; si reperirentur hic exemplaria, non gravarem te hoc munere; sed vel sunt nulla, vel ita mendosa, ut ne dum intelligi, sed ne legi quidem latine possint. Tu ergo satisfacias desi

(1) Anni, ut opinor, 1426.

derio meo. Hoc nil gratius mihi potes facere. Vale et rescribe. Romae XX. die Martii (1).

EPISTOLA XL.

Poggius pl. sal. dicit Antonio Panormitae.

Ioannes Lamola (2) adolescens, ut percepi, tum doctus, tum studiosus, attulit ad nos libellum epigrammatum tuorum, quem inscribis Hermaphroditum, opus et jocosum, et plenum voluptatis. Hunc cum legisset primo vir clarissimus Antonius Luscus, multisque verbis laudasset et ingenium et facultatem dicendi tuam, (nam liber est suavissimus) misit deinde illum ad me legendum. Delectatus sum mehercule varietate rerum, et elegantia versuum; simulque admiratus sum res adeo impudicas, adeo ineptas tam venuste, tam composite a te dici, atque ita multa exprimi turpiuscula, ut non enarrari, sed agi videantur: neque ficta a te jocandi causa, ut existimo, sed acta aestimari possunt. Laudo igitur doctrinam tuam, jucunditatem carminis, jocos, et sales; tibique gratias ago pro portiuncula mea, qui latinas Musas, quae jamdiu nimium dormierunt, a somno excitas. Pro caritate tamen, qua omnibus debitores sumus, unum est, quod te monere, et debeo, et volo; ut scilicet deinceps graviora quaedam mediteris: haec enim,

(1) Anni, ut puto, 1426.

(2) Joannes Lamola Bononiensis, prius Guarini, deinde Philelphi discipulus. De ejus vita et moribus vide *Rosmini Vita e Disciplina di Guarino Veron.* ec T. 3. pag. 78.

quae adhuc edidisti, vel aetati concedi possunt, vel licentiae jocandi. Ita et Virgilius adolescens lusit in Priapeia; et multi praeterea, qui post lascivos versus, severioribus vacarunt. Ut enim Terentius noster refert:

Haec aetas aliam vitam, alios mores postulat.

Itaque tuum est jam missam facere lasciviam, et res serias describere: ne arguatur vita impura libelli obscenitate. Scis enim non licere idem nobis, qui Christiani sumus, quod olim poetis, qui Deum ignorabant. Sed fortasse, sus Minervam. Tu ipse hoc idem sentis, quod laudo, proboque, et te ad majora hortor. Haec bono animo accipias rogo; ego enim tuus sum: tu Poggium adscribe in tuis. Plura scripsissem, si per ocium licuisset: verum alias erimus longiores, si haec non displicuerunt tibi. Vale, et me quando id mutuum fieri intelligis, ama. Romae III Nonas Aprilis (1).

EPISTOLA XLI.

Poggius pl. sal. dicit Leonardo Aretino V. C.

Librarius meus jamdudum a scribendo vacat negligentia Cosmi, ut opinor, qui si aliquid haberet eorum studiorum quae colimus, hoc est humanitatis, non expectaret toties rogari ob rem parvulam, quod si praescire potuissem, aliquid aliud librorum statuissem ad scribendum huic librario, ne tam diu cessaret. Nescio, quid

(1) Anni, ut opinor, 1426.

hoc sit: paucos reperio, qui norint officium amici. Alios impedit negligentia; alios ambitio; alios occupationes: plurimi legunt praecepta virtutum diligenter, sed ita negligentes, ita tardi sunt ad exequendum, ut nil eis conferat lectio librorum. Rescribas mihi oro quamprimum, an amplius expectandum sit; neque confidas in verbis Cosmi; tute conficias rem sumens librum, et ad me mittens, si mitti debet. Ego librorum copiam recuso, si nihil mihi sint ad vitam profuturi. O noster Coluci (1), quam saepe eum desidero! cujus libri non magis sui erant, quam doctorum omnium. Non te culpo, quem scio procul a culpa hac abesse, sed toties hoc biennio delusus sum in hac re libraria, ut prae stomacho nequeam verba continere. Cogito enim saepe, rectius esse carere libris, quam cum tanto fastidio illis potiri. Hinc eorum negligentia, quos libros postulo: hinc inopia chartarum: hinc librariorum superbia, et sexcenta alia, quae stomachum moverent etiam jejuno. Sed haec hactenus: loquor enim, ut soleo nil simulans, aut dissimulans. Cum Francisco Barbaro sum saepissime: adhuc tamen non egi eorum, quae scribis; non enim fuit tempus opportunum. Volo enim hanc rem tractare quasi de improviso, ut ea ex alia incidat. Veruntamen cum primum venit, petivi de

(1) Linus Pierius Colucius Salutatus Reipublicae Florentinae Cancellarius, vir doctissimus, atque eloquentissimus, doctorum omnium qui hoc tempore Florentiae erant communis parens, et Poggii praesertim amantissimus pater, adjutor, amicus. Vide supra praefat. in fine, et infra pluries, nec non Vit. Poggi T. 1. pag. 4. 10. et append. I. III. IV. V. IX.

te deque Nicolao, quos ambos dixit se visitasse ad hospitium publicum; seque permultum dolere, quod tam longo tempore hoc dissidium inter vos vigeret: at daturum operam, cum rediret, ad compositionem gratiae inter vos. Addidit insuper, se dubitare de voluntate tua propter nescio quae verba, quae audierat. Dixi reconciliationis culpam potius in Nicolao quam in te fuisse. Post multum sermonem, quem de his habuimus, recepi te facturum omnia, quae Poggius vellet nulla cum exceptione: me esse tanti apud te, adeo Poggium apud te posse vel officio, vel amicitia, vel auctoritate, et ita confido facturum. Addidi etiam me tanti facere hanc vestram reconciliationem, ut propter eam discederem ad vos si opus esset. In omni sermone nostro nihil de te nisi honorificum locutus est, nihil nisi recte visus est sentire, ut perciperem plane eum aestimare oblocutiones malevolorum, quanti aestimandae sint per virum prudentem. Haec vero a me tractabuntur diligentius cum se offeret facultas. Vale; manu veloci. Romae. (1).

EPISTOLA XLII.

Poggius pl. sal. dicit Antonio Panormitae V. C.

Pluribus verbis, quam necesse erat, defendis libellum tuum apud hominem non solum

(1) Deest anni, et diei nota, sed certe scripta est haec epistola anno 1426, nam incipiente Majo Franciscus Barbarus videtur Romae fuisse juxta *Agostini Storia degli Scrittori Veneziani* T. 2. pag. 58. 59. e 60.

non accusantem eum, sed defendentem. Mihi enim satis probatur opus tuum iis limitibus, quos antea tibi perscripsi, quos si servaris, praestabo me tibi etiam militem pugnatorem in subsidiis tuis. Perplacuit mihi tum verborum suavitas, tum gravitas sententiarum. Testimonia insuper quae affers ad causae tuae defensionem tam sunt gravia, tam veneratione et fide digna, ut religiosum sit eis nolle assentiri, et impudentiae singularis; si tamen in tuam sententiam loquantur. Sed vide ne longe a te dissentiant. Ego quidem, qui Academicorum more nil audeo affirmare, vereor, ne plurimi eorum, si singulatim citentur coram aequo judice, vel pudore sileant ejus causa, qui eos in causam suam adduxerit, vel si dicere testimonium cogantur, aperte et palam causam tuam deserant, religioni potius eorum, ac veritati consulentes, quam opinioni tuae; teque summopere reprehendant, qui continentissimos, ac prudentissimos viros non solum a vitae, sed verborum quoque turpitudine abhorrentes, in obscenae, vilisque causae defensionem rogaris. Nam quis tibi vel parum doctus concedat; ut missos faciam Graecos, quibus ad libertatem dicendi, fingendique quae vellent summa fuit tum levitas tum licentia; quis inquam concedat tibi virum sanctissimum, castissimumque M. Tullium, virum omni virtutum laude cumulatum, cujus non solum facta, sed dicta omni petulantia caruere, isto dicendi genere, et turpiloquio usum? Lege vitam suam, lege mores, lege aemulos atque obtrectatores ejus, nil tale

invenies ne ab invidis quidem, et malevolis objectum. Quis M. Varronem tibi credat adesse, virum gravem, maturum; cujus nomen etiam quamdam praesefert majestatis venerationem? Brutum vero ex Stoicorum schola, cujus vita fuit virtutis exemplar: si quis roget sententiam suam, vereor ne vel solus illa stoica severitate causam tuam funditus evertat, et sibi a te grandem injuriam fieri clamet, qui eum levem et lusorium in quadam vili scena inter actores poenas et mimos. Quid loquar de Servio Sulpitio, viro suae aetatis gravissimo, quem numeras inter scriptores lascivos? Quid item permultos reliquos, lumina linguae latinae, qui solam honestatem in bonis ponendam duxere? Quos omnes si in tuam aciem collocaris, apertissime in adversariorum castra migrabunt. Neque enim est aliud hos viros in tuis praesidiis ponere, quam virginem vestalem prostituere in vulgus, summo cum dedecore. Neque si quid aliquando temporis, aut loci causa forte luserunt, hoc scribendi petulans, et lascivum genus probabunt. Non eadem licentia est philosophis, quae oratoribus; non oratoribus, quae poetis, quos tu omnes tanquam ex eadem officina affers ad tui operis excusationem: probant philosophi; persuadent oratores; oblectant poetae: tu non solum poetas, sed oratores, sed philosophos, ad lasciviam redigis neque eos, quibus voluptas sola in bonis numeratur, hoc est Epicureos, quod forsan tibi concedi possit, sed Stoicos, et eos, qui solam honestatem summum bonum posuere; qui non so-

lum bene vivendi, sed etiam honeste loquendi praecepta tradiderunt. Etiam pictores quibus omnia licent, item ut poetis, cum nudam mulierem pinxere, tamen obscena corporis membra aliquo contexere velamento, ducem naturam imitati, quae eas partes, quae haberent aliquid turpitudinis, procul e conspectu seposuit. Fuerunt tamen nonnulli, qui lasciva scripserunt, sed ita, ut procul abessent a verborum lascivia; qua si qui liberius usi sunt, non ideo sunt laudandi, quia instar aliorum scripsere. Invenies enim perplures luxuriosos, invidos, raptores, sicarios, quam honestos viros; neque tamen quisquam est adeo perversis moribus, quin se malit bonorum similem, quam malorum. Alexandrum magnum et item Marcum Antonium accepimus ebrietate nimia laborasse: at hoc turpissimum vitium aequabant plurimae et magnae virtutes. Si quis igitur ex nostris homunculis excusaret ebrietatem suam talium virorum exemplo, nonne esset ridendus? Multa illos ingentes viros decuere, quae nos dedecent. Si quid aliquando Catoni licuit, cujus legitur saepe mero caluisse virtus, aut Platoni, aut Socrati summae sapientiae et auctoritatis viris, non itidem licet nobis, nulla auctoritate, sapientia, gloria, virtute praeditis. Scripsit adolescens comoediam Plato, in ea posuit versiculos quos refers, qui ita lascivi sunt, ut salva honestate, et audiri possint, et referri. Dixit in puerum, quod tum neque moribus, neque legibus prohibebatur: hoc et multi fecere, tum ex graecis, tum ex nostris, sed tamen ut scurrili-

tate vacarent. Diversa sunt jocandi genera, aliud liberum hominem, aliud servum decet, aliud facetum, aliud scurram. Quod autem Plinii verbis uteris, vide ut ea rite interpreteris, et ex ejus sententia. Jocis, et salibus omnes isti usi sunt, quos enarras: ab obscenitate verborum tantum abfuerunt, quantum semoti fuerunt a turpitudine vitae. Valerius Martialis tamen omnibus est apertior in epigrammatibus suis, res turpes narrans quandòque turpius, qui si quos ex superioribus est imitatus, non est tamen ideo probatus, quod aliorum lasciviam expressit potius quam suam. Sed nonne ego sum homo ridiculus, ut ait Terentianus Mitio, qui adversus illum causam dicam, cui veneram advocatus? Ego tecum sentio, et tibi ea licuisse opinor, si tamen tibi finem statueris: hoc vero est quod volo persuadere tibi, imitandos potius esse graves poetas, quam leves; severos, quam lascivos; honestos, quam impudicos. Conveniant verba moribus nostris; atque id est satius, quam dare adversariis aliquam ansam ad obloquendum. Non sum autem ex eorum sententia, qui vitam hominum aestimant ex versibus: non solum enim id puerile est, sed ridiculum et leve, dicta potius et verba inspicere, quam vitae consuetudinem, et rationem. Jocamur saepe verbis, utimur facetiis et salibus, quae si eadem redderemus gesta corporis, diceremur merito insani. Itaque sive Odus nescio quis, odio certe dignus, sive quivis alter, qui lasciviam vitae arguit ex petulantia verborum, errat procul dubio et iniquus est rerum

aestimator, quos tu despicias ac contemnas licet, fretus potius conscientia recte factorum, quam motus aemulorum maledicentia. Neque enim a malivolis laudari cupis, sed a doctis; neque eorum judicium magni faciendum est, qui stultitia ne magis, an malevolentia laborent, incertum est. Nam ut existimatio eorum, qui te bonum putarent, si malus esses, nihil tibi prodest ad bene vivendum; ita judicium perversum eorum, qui vitam turpem judicant, cum sit honesta, nil possunt demere, quo virtus a te queat auferri, quam tu sequere, et una cum vitae temperantia adhibe moderationem verborum: hoc et utillimum tibi, et amicis tuis, et praesertim mihi erit gratissimum. Romae (1).

(1) Deest anni, et diei nota; sed evidens est a praecedenti non multum distare.